

MESEORSZÁG

IRTA
LUX TERKA

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-231-4 (online)
MEK-17520

TARTALOM
MESEORSZÁG
HENE
KÉK A FÖLD, ZÖLD AZ ÉG
SMERALDINA
EGY FÉLÓRA
A TÁVIRAT
UTAK
TÜZEK
VÁLÁS
LÁZ
PEPSA
A SEGÉDSZINÉSZNŐ
EGY NAP
FAUST

MESEORSZÁG

A szeplős cserépkályha mellett két öreg ember ült, Huba és Mária. Az ablakokat hosszú lábú, ritka, nagyszemű eső verte, mely ferdén hullott rá az üvegtáblákra, az őszi szél kedvére jöttment a falusi kastély kéményén keresztül és boszorkány-sikoltást utánozva, bele-belekiáltott a kályha csövébe.

A két öreg vacsorázott. A férfi borlevest, két piskótával s az asszony tejet ivott. Nem volt egy ép csontjuk, melyet a köszvény össze-vissza ne hasogatott volna, de azért a kis folyadék táplálékot mohón, kéjjel szürsölték. Mikor elfogyasztották, nyomban elszenderedtek. Erzsébet, a vénkisasszony házvezetőnő, nagy, zöld selyem ellenzőt tett a lámpára, hogy ne bántsa a fény a két öreg szemet s elővette a horgolását. Csunya, lazacvörös csipkét horgolt, vastag pamutból, cél és ambíció nélkül s az ujjai lassan, ünnepélyesen mozogtak és hosszú, gitár formájú dereka s formában hajolt előre. Az eső monoton kopogása, a nehéz meleg és a csönd őt is elálmosítá s szemét le-lehunyta, mialatt a feje komikusan bukdácsolt előre. Csak félig volt ébren, félig aludt, de egy szemet el nem tévesztett, le nem ejtett. Pedig azt se tudta, mit csinál. Félálomában a tengerparton ült, rózsaszínű ruhában, fiatalon és valakit várt.

A két öreg szundikált, nyöszörgött, az asszony hangosabban és egyszerre mind a ketten fölébredtek. Meghökkenve kinyitották szemüket és ránéztek Erzsébetre.

- Nem volt itt senki? - kérdezte az öreg asszony.

- Mariska! - tette hozzá Huba.

- Dehogy, - felelte Erzsébet kelleetlenül.

- Pedig itt volt, - erősködött az asszony. - Fekete ruhában, hosszú fátyollal.

Az öreg úr bólingatott.

- A szél nyitotta ki előtte az ajtót s a szél húzta be utána.

- Vén bolondok, - gondolta Erzsébet és újra elaludt.

A két öreg gondolkodva nézett a levegőbe. Az asszony hetvenöt esztendő volt s a férfi nyolcvanöt. Apró, vékony, porcellánfehér arcú emberké, a hajuk sárga, ritka, az álluk hegyes, törődött szemük zavarosan kék, ijedős és olykor teljesen üres, mint az örülteké, vagy a nyitott szemü halottaké.

- Huba! - szólt lehelethalkan az asszony s kis, fonnyadt gyerekujját ajkához emelte, jelezve, hogy Huba is halkan beszéljen, nehogy meghallja Erzsébet. - Láttad? - kérdezte.

- Tisztán, - felelte a másik.

- Fekete ruhában?

- Meg hosszú fátyollal.

- Valaki meg fog halni.

- Meg.

- Tudod, ki?

- Tudom.

- Halkan, halkan, - ijedezett Mária.

- Sándor, - suttozta az öreg úr.

Az öreg asszony keresztet vetett magára és hallgatást intett. Az egyik ablak, melynek minden legkisebb rése gondosan be volt szögezve ablakvédő posztócsikkokkal, mintha kinyílt volna, fagyos szél suhant keresztül a levegőn, mintha egy láthatatlan kéz egy nagy legyezőt suhogtatott volna. A két öreg reszketve húzódott össze a nagy karosszékben.

- Mit gondolsz, - suttogott az öreg asszony, - miért hálnak meg a fiatalok? Talán mert nem győzik megvárni az öregséget?

- Hát mi jó van az öregségben? - kérdezte Huba keserűen s köszvényes térdét nyomogatta, mialatt a fájdalomtól keserves grimászt vágott.

- Az öregség még mindig az élet, - felelte az asszony és ujjaival titokzatos jeleket irt a levegőbe. - És mintha az öregség egy bizonyos cél volna, nem gondold?

Az öreg úr vállat vont.

- Hogyne! Az öregségnek csálhatatlan célja: a halál.

- Oh, - rázogatta a fejét Mária, - a fiatalok is meghálnak. Az öregségnek más célja van.

- A köszvény! - sóhajtott melanchólikusan Huba. - Meg az, hogy rommá válunk.

- Nem, nem, - ellenkezett élénken az öreg asszony. - Az élet egy nagy erdő, a fiatalok eltévedt utasok benne s az öregség az irányt és a célt jelző tábla az erdőben.

- Bolondokat beszélsz, - felelte az öreg úr. - A fiatalságnak nem az a célja, hogy az erdőben az öregség felé vezető utat keresse.

Az asszony kicsit sértődötten elhallgatott. Csipkefejkötős fejceskjét előretartotta és picike, alig megnyult orrával, a lilaszínű máslival állta alatt, olyan volt, mint egy kis régi porcellánfigura. Csak a krinolin hiányzott róla. A milieu jelen volt. A szoba virágos fala, a régi, barnára fényezett butorok, a kínos rend, az öregség ódon illata, a száz esztendő cserépkályha, a régi családi képek s a mindennél öregebb óra, mely nyugodtan, érett bölcseséggel ketyegte: minden elmúlik... minden elmúlik...

Az öreg Mária a szél zúgását hallgatta, mialatt üresen figyelő tekintete, mint egy csecsemőé, a lámpa lángján függött. És suttogva folytatta:

- Szeretném, ha megértenél, Huba! Te okosabb vagy, mint én, de most már mindig egyformán gondolkodunk. Egyszerre alszunk el, egyszerre ébredünk, egyszerre eszünk, minden öröm és bánat egyszerre ér bennünket, a betegségünk is egyforma, az álmunk is, a gondolatunk is...

Huba meghatottan nézett öreg párjára.

- Szeretném megfogni a kezedet, Mária! - suttogott ellágyultan s kezét vágyakozással nyújtotta a másik karosszék felé. De rövid karjuk nem ért el egymáshoz és Erzsébetet nem akarták felköltetni, hogy kerekesszéküket egymás mellé taszítsa.

- Meghalni is együtt fogunk, Huba! Talán már ma éjszaka... Vagy holnap... Már nemsokára. Te előbb, vagy én előbb, de a másik nem bírja el és nyomban utána... De előbb még valamit szeretnék tudni, Huba! Hogy miért hálnak meg a fiatalok?...

- Milyen makacs vagy! - felelte az öreg úr csodálkozva. - A fiatalok türelmetlenek és ezért hálnak meg. Emlékszel a kis Ellára? Tizenöt esztendő korában szerelmes lett s mert a szülői csak három esztendő múlva akarták férjhez adni, hát meghalt. És a mi családban is a fiatalok... Négy dobta el magától az életet. És most Sándor... Türelmetlenek, tapasztalatlanok és mert tapasztalatlanok: könnyelműek, bűnbe esnek és meghálnak.

- Meg kellene várniok az öregséget - felelte az asszony aggodalmasan. - Amikor már türelmesek és tapasztaltak lesznek.

Az öreg úr lehajtotta fejét a széke párnájára és melancholikusan mosolygott.

- Mária, Mária, mi szükségük az öregeknek a türelemre és tapasztaltságra! Addig volna erre szükség, amíg fiatalok vagyunk. - A másik percben már félrebillent a feje és elaludt.

Mária tekintete tovább is a lámpán függött, mialatt kiszáradt kis ráncos keze, tele nehéz gyűrűkkel, ölében feküdt. Szeme nyitva volt, de gondolatai, mint egy nehezen repülő, elfáradt madár, hol megpihentek, hol tovább repültek, a múltból a jövőbe, majd vissza a jelenbe, az álmok szárnyán és két titokzatos világnak: az élet és halálnak mélysége fölött. Ha a csecsemők még születésük előtt alusznak és álmodnak, az ő fejletlen, öntudatlan öntudatuk járhatja meg a titkoknak azt a testetlen útját, mely az embertől millió és millió mértföldre, a megfejthetlenségek ködében szenderegnek. Az öreg Mária már ezt az utat járta. A lelke, ez a nehéz szárnyú madár, itt is, ott is leszállt pihenni és újra tovább repült.

A háznak falai, mint egy függöny, szétnyíltak előtte s a sötétségnek és titkoknak szellemei elsuhantak a levegőben. Az esőszemek hihetetlenül hosszú lábakkal futottak tova, a szél, mint egy denevér, rettentő nagy szárnyakkal repült és a levegő tele volt az éjszakának minden rejtelmes borzalmaival és gyönyöreivel. Az élet, mint egy óriási csukott kelyhű virág, mindenütt ott volt, nyomában a halállal és fejük fölött egy aranyszárnyu angyal, a szerelem röpködött. A szegénység és gazdagság gyűlölettel üldözték egymást, az igazság szomorúan ment tova egy nagy országuton s a hamisság kutyaformában kísérte. Rózsaszínű pillangók ázott szárnyakkal buktak le, vagy összeütköztek a szegénységgel, a hamissággal, vagy a halállal és nyomban végük lett. Ezek az álmok voltak... És az öreg Mária mindent látott, mindenütt ott volt. Egy párisi hotelben most lőtte agyon magát Sándor, az unokája és némi étellel még benne, most vitték be a St. Antoine kórházba. És látta Erzsébetet a tengerparton ülni, rózsaszínű ruhában, fiatalon, amint valakit várt. Azt is látta, akit Erzsébet várt, bár nagyon homályosan, nehéz szürke ködön keresztül. Egy férfi volt, egészen más világgrészben s valami kis falusi iskolában tanított. Egy szomorú szemű, elhanyagolt külsejű férfi...

Valaki fölébresztette az öreg Máriát. Erzsébet toltá be a kerekesszékét a hálószobába. Ellenkezni akart, de nem tudott. A nyelve nem akart mozogni, a szemét nem tudta fölnyitni és annyi erő sem volt a kezében, hogy fölemelje. Érezte, hogy félig alszik, félig öntudatánál van, de azt is érezte, hogy nem tud többé akarni, hogy meg fog halni, el fog tűnni, mint azok az esőverte, nagy rózsaszínű pillangók...

De tudott mindenről, ami körülötte történt. Hallotta, mikor Erzsébet becsöngette az inast, majd a szobaleányt és hallotta, mikor a cselédek ijedten suttogták: elájult a méltóságos asszony!... És érezte, amint Erzsébet levette kis ősz fejéről a lilapántlikás fejkötőt, amint levetkőztették, csöpp kis lábáról lehúzták a bélelt bársonytopánkát és lefektették ágyába. Mikor a tollas paplanát rátették, érezte, hogy a nyelve megmozdul és kétszer egymásután még ki tudta mondani:

- Huba, Huba... Azután elvesztette eszméletét, itt hagyta ezt a világot és ugyanebben a percben egy másik világban született meg.

Meseországban...

* * *

A vörösbarátok templomában kétszer egymásután megkonditották az élet-harangot.

- Egy öreg ember született, - mondták Meseországban.

Az, aki most született, Mária volt. A tudós asszony elválasztotta a selymes anyai testtől, megfürösztötte, azután a szomszéd szobából behívta a papot, a keresztszülőket és az újszülöttnak Mária nevet adtak. Azután belefektették a csecsemőt egy felnőtt ember számára készült

ágyba, itt huszonnégy óráig egyfolytában csendesen aludt és másnap reggel mint hatvan esztendőös öreg asszony szállt le az ágyról.

Egy fiatal cselédleány felhuzta ráncos öreg lábára a puha bársony topánkát, öreges, fahajszinü selyemruhát adott rája, ritka és rövid ősz hajára lila pántlikás csipkefejkötőt tett s mikor bevégezte az öreg nő toilettjét, oda vezette egy másik ágyhoz, hol az öreg asszony fiatal szülőanyja feküdt s ez kezét csókolt öreg leányának. Megkérdezte tőle: hogy tetszik neki ezen a világon, meg van-e elégedve a szülői házzal, vele: az anyjával s az apjával?

Mária megnézte az édesanyját, majd az apját s elégedetten bólintott. Az anyja szép szőke, huszonöt esztendőös asszony volt, az apja ugyanennyi és jókedvü, gondtalan, gyerekes kíváncsisággal néztek bele az öreg Mária fátyolos, ráncos keretü szemébe. Azután az apjával leült reggelizni. A szobaleány meleg csokoládét tett eléje, piskótát, friss epret s az apja hideg fácánt evett és nehéz bort ivott rája. Egyik poharat a másik után üritette ki, mire Mária fejcsóválva így szólt:

- Sok lesz. Legjobb szeretném, ha reggelire csak kávé-, vagy tea-folyadékot inna.

A fiatal apa meglepetten tette le villáját s ránézett a feleségére. Ez elpirult és kérő, szerelmes szemmel nézett az ágyból urára.

- Fogadjon szót, lelkem, a leányunknak, - szólt kérő hangon.

A fiatal férj indulatosan lecsapta szalvétáját és felállt. Mária is felállt és feddőleg nézett fiatal szülőire.

- Ugy látom, - mondta szigoruan, - hogy magukkal sok bajom lesz.

A szülők lesütött szemmel, kipirult arccal hallgattak s Mária kiment a szobából és a verandán keresztül lement a kertbe. Még le sem ért a lépcsőkön, mikor pohárcattanást hallott s az apja dühösen kiabáló hangját: Nem türom, hogy egy öreg nő beleavatkozzék szokásaimba!...

- Ilyen a dölyfös ifjuság, - gondolta Mária szomoruan s megállt a lépcsőkön. Belefogózott a karfába, másik kezét szívére szoritotta s amíg ott állt, lenézett a kertbe. És a szívverése elakadt a meglepetéstől. Egy májusi napsugárban ragyogó, tündérszép kert állt előtte. Az utakon aranyporzóhoz hasonló homok csillogott s a hajnalrózsaszinü égről a szikrázva ragyogó nap különös, elragadó rózsásarany zománccal ékesítette a fákat, virágokat, a halastavat s a levegőben repülő, exotikus madarakat.

Mária lesietett a lépcsőkről s lement a kertbe. Egy negyven év körüli kertész, rózsát szedett a roppant magas fákról s egy fiatal fiu a növényeket locsolta. Ezek, mikor meglátták Máriaát, eléje siettek és kezét csókoltak neki s a kertész magyarázatokba bocsátkozott.

- Ezeket a rózsákat - mutatott a roppant magas, pompás vastag fákra, - tavaly ültettem.

Mária csodálkozva nézett a kertészre.

- Azt hittem, hogy legalább is harminc-negyven éves fák.

- Oh, - mosolygott a kertész, - harminc-negyven év mulva ezek már cserépben ülő, zsenge hajtások lesznek.

Mária elgondolkodva nézett maga elé, mintha az emlékei, vagy egy régi álomnak elsuhanó silhouettejei érintették volna szárnyukkal.

- E szerint, ezek a fiatal bakfis-fák itt? - kérdezte kissé elfogultan s ujjával maga elé mutatott.
- Ezek?...

- Ezeket a tölgyeket kétszáz esztendővel ezelőtt ültették, - felelte a kertész, - s most már alig tiz esztendősök.

Máriának megdobbant a szive, maga sem tudta, miért s szeme öntudatlanul felcsillant, amint kezével végigsimitott a fiatal fán.

- Az ifjuság! - sóhajtott a kertész melanchólikusan s az ő szeme is a fiatal fán csüngött. - Husz esztendő mulva az én ifjuságom is elérkezne, ha megérném...

- És miért ne érné? - kérdezte Mária halkán és rosszul rejtett kíváncsisággal.

A kertész komoran intett kezével.

- Beteg vagyok...

Mária tovább ment. Lehajtott fejjel, gondolatokba mélyülten, szomoruan. Észre sem vette, hogy az egyik kerteszeiken egy hozzá hasonló öreg ember ül, aki, mikor elment mellette, köszöntötte őt.

- Jó reggelt, Mária!

Mária visszafordult és meglepődve nézett az öreg emberre. Ez kissé felállt és ügyetlenül meghajtotta magát.

- Huba vagyok, a szomszédból, - mondta halvány mosolylyal. - Hallottam, hogy ön tegnap született és eljöttem, hogy üdvözöljem.

- Köszönöm, - felelte Mária és leült Huba mellé egy másik székre, - Ön mikor született?

- Még a télen, - felelte Huba.

Mária fölvetette fejét és futó pillantással nézett Hubára.

- Eszerint ön, - mondta zavartan s maga sem tudta, miért, de egy pillanatnyi gyűlöletet érzett az idegen iránt, - fiatalabb, mint én vagyok?

- Végtelen sajnálatomra, - felelte ez olyan keserű gunnyal, hogy Mária nyomban részvétet érzett iránta.

Azután egy jó ideig hallgattak. Az öreg férfi aranyfogantus botjával a ragyogó homokot piszkálta és Mária a rózsaszínű eget nézte.

- Hogy tetszik önnek az élet? - kérdezte Huba, mikor megunt a homokpiszkálást és kíváncsi tekintetét úgy szögezte Máriára, mintha ennek egész lelkét napfényre akarta volna csalni.

- Még alig ismerem, - felelte Mária kitérőleg. - Csak pár órája ébredtem föl.

- Azért már birhat valamelyes impresszióval, - felelte Huba. - Én az első órában már tisztában voltam vele, hogy...

- Nos? - kapta fel a fejét Mária, - mivel volt tisztában?

- Tudja Isten! - sóhajtott Huba. - Talán azzal, hogy itt az élet körül valami hiba van.

Mária a fejét rázta:

- Beszéljen világosabban.

- Csak úgy beszélhetek világosabban, - felelte Huba - ha az égő gyertyákat is eloltom. Itt nincs világosság, legfőlebb tapogatózni lehet. Még pedig nem is a valóság, hanem csak egy álom nyomán. Mikor már három napja éltem ezen a világon, azt álmodtam, hogy egy másik világban élek, ahol az emberek fiataloknak születnek és öregén halnak meg. Ahol először ifjuság van s csak azután jön az öregség.

- Van ilyen világ? - kérdezte Mária révedező szemmel.

- Nincs, - felelte Huba. - Ilyet csak álmodni lehet. De ha lenne is, aligha érne többet, mint a mienk. Gondolja csak el, milyen sokan meghalnak a fiatalok közül, mielőtt öregek lennének. Természetes, vagy természetellenes halállal. Nálunk legalább, akik az élet bevezetésénél előbb halnak meg, mind öregen pusztulnak el.

- Mielőtt fiatalok lettek volna? - kérdezte Mária ijedt szemmel.

- Ez az! - sóhajtott Huba. - Valami örömet mégis csak föl kell vernie az életnek az ember körül. Hogy csak bánatra, öregségre, küzdésre lenne teremtve az ember, nem hiszem. Én megmondom önnek őszintén, hogy az a gondolat, hogy talán meg kell halnom, mielőtt fiatal lettem volna, elviselhetetlen.

- Várjon csak! - szólt hirtelen Mária. - Van itt egy másik probléma is. Az, hogy ha előbb fiatalok lennének, az a gondolat lenne elviselhetetlen számunkra: hogy hátha meghalunk fiatalon?

- Oh, - mosolygott Huba, - a fiatalságnak nincsenek ilyen gondolatai. A fiatal csak él, vakon, gondtalanul, bután, mint egy madár, egy légy, vagy akármelyik állat. S a halál meg sem rémiti. Egyik ostobaságot a másik után követi el és ha azt gondolja, hogy nincs más megoldás az összebogozott viszonyaira nézve, ép oly könnyen meghal, mint amilyen könnyen él.

Mária a széke karjára könyökölt és fejét kezére hajtotta.

- Lássá, - mondta tünődő hangon, - akkor a mi életünk körül még sincs talán semmi hiba. Mert a mi fiatalságunk előtt hosszas öregség áll, tapasztalásokkal, megnyugvással telt évek, melyekből éretten, nyugodtan, komolyan lépünk át az ifjúságba.

- Téved! - sóhajtott Huba. - Ez a meghatározás, fogalom, ez a tény: hogy ifjúság, nem ismeri az érettséget, a nyugodtságot és komolyságot.

Mária most hirtelen rátette kezét Huba karjára és szomorú, bánatos pillantással nézett rá.

- Én azt hiszem, - mondta az öreg ember szemét vizsgálva, - hogy mi már találkoztunk valahol. Az élet előtti életben, a fellegekben, a holdban, nem tudom, hol, csak érzem. Érzem, hogy mi valaha beszélünk már egymással ezekről és hiszem, hogy rajtunk kívül van egy más világ is, amelyhez mi tartozunk. Itt csak az elmúlt életünk utáni élet következik, melyből ismét megszabadulunk és ismét egy másik jön utána. Itt mi idegenek vagyunk a gondolataink útján, olyan emberek, akik másodszor élnek és egy bánatos sejtésnek homályos emlékeit hordják sziveikben. A többiek, akik most élnek először, nem látnak, nem éreznek semmi hiányosságot a maguk életében. Igyekezzünk hát hozzájuk simulni és várjuk be sorsunkat ép oly nyugodtan és természetesen, mint ahogy ők várják.

Megszoritotta Huba kezét és az egyik uton eltűnt előle. Visszament a házba, hol az anyja mellett egy nagy társaságot talált. Fiatal leányok, asszonyok ülték körül ágyát s az egyik asszony egy hat hónaposnak látszó csecsemőt himbált karján.

Mária megütődve nézte a gyereket és oda ment az asszonyhoz.

- Mennyi idős ez a gyerek? - kérdezte izgatottan.

- Hat hónapos, - felelte a fiatal nő.

- Az öné? - kérdezte Mária még izgatottabban.

Az asszony csodálkozva nézett rá.

- Hogy érti azt, hogy az enyém?

- Hogy ön az anyja a gyereknek?

- Dehogy! - felelte az álmélkodva. - Hát hogy lehetne ez? ő az én anyám.

- Ez a csecsemő! - gondolta Mária és félrehúzódott a szobának egy sarkába s onnét nézte az anyját, akit huszonnégy esztendő után ő is ugyanígy fog a karján ringatni. És míg figyelmesen nézte anyját, szeme könnyel telt meg.

Egy nap így szólt Máriához az édesanyja:

- Valamelyik nap hazajön látogatóba Erzsébet, a maga legfiatalabb testvére.

Mária csodálkozva vette le szeméről a pápaszemet s a könyvet, amit olvasott, eltaszította maga elől.

- Hát nekem testvérem is van? - kérdezte.

- Hogyne! - mosolygott az anyja a tükör előtt, hol szőke fürtei közé hamis loknikot rakott fel s a toilette-asztala tele volt mindenféle illatos és finom kozmetikai szerrel. A manikűröző-készlete külön ezüst tálcán hevert s egy kis aranydoboz egyenesen olyan körömfestéket rejtett magában, melynek recipéjét még Kleopátra királynőnek az udvari orvosa írta.

- Nem is tudtam, - felelte Mária elgondolkodva.

- Sőt Erzsébeten kívül még két másik testvére is van, - és most már jóízűen kacagott a fiatal asszony, amint Mária elámult öreg arcára nézett.

- És hol vannak ők? - kérdezte Mária.

- Mindegyik a maga birtokán gazdálkodik.

Mária ismét gondolkodva nézett maga elé.

- Hát nekik már saját maguknak van birtokuk? - kérdezte.

- Milyen furcsákat kérdez maga, lelkem! - kacagott újra az anyja. - Hát hogyne lenne! Minden vagyonosabb szülők gyerekeinek van saját birtokuk.

Mária izgatottan felállt s párszor végigtipegett a szobán. Majd újra leült s azt kérdezte:

- És ezt a birtokot mindjárt a születésük után megkapják a gyerekek?

Most az anyja nézett rá csodálkozva.

- Ejnye, lelkem, de különösetek kérdez!

Mária pár percig hallgatagon nézett maga elé, majd hirtelen fölvetette szemét.

- E szerint nekem is van birtokom? - kérdezte izgatottan.

- Hogyne, - felelte az anyja. - Csakhogy a legöregebb gyerek csak akkor kapja meg, ha utána még másik gyerek jön.

- E szerint én?...

- Maga, lelkem, már nem igen kapja meg a mi életünkben, mert maga után már nem igen jön több gyerek.

- Azt nem lehet tudni, - felelte Mária komolyan.

- Nem, nem! - kacagott a szép asszony kacéran. - Csak nem bolondultam meg, hogy ezt a rövid kis ifjúságomat minden esztendőben gyerekszüléssel fecséréljem el! Maga az utolsó, lelkem. És nagyon örülök, hogy ép maga az utolsó és hogy maga itt marad mellettem, mert maga nem olyan, mint a többi.

Mária közelebb ült anyjához és érdeklődve nézte, hogy szépítgeti, csinosítja ez magát.

- Miért mondja, hogy én nem olyan vagyok, mint a többi? - kérdezte.

- Tudja Isten! - felelte az anyja. - Csakhogy maga nem olyan, mint a többi gyerekem. Maga jobb és egészen más, mint azok. Jobb, okosabb és olyan különös. Mintha nem is a mi gyere-
künk volna s mintha nem is a mi világunkból lenne.

Mária reszketve nyujtotta ki ráncos öreg kezét s a csipketerítés toilette-asztalon rátette az anyja kicsi, üde, fehér kezére.

- Hát van ezen a mi világunkon kívül egy más világ? - kérdezte reszkető hangon.

Az anyja letette kezéből a puderozó hattyupuffot és elmerengve nézett a levegőbe.

- A nászéjszakámon azt álmodtam, - mondta csöndes, merengő hangon, - hogy egy más világban voltam, más emberek között. Akik fiataloknak születnek és mint öregek halnak meg.

- Maga is! - sóhajtott Mária halkán s a két nő megindultam álmodozva, mélabusan hallgatott. Azután a fiatal nő ismét fölemelte a puderozó puffot és Mária ölébe tette két kezét.

- Beszéljen a testvéreimről, mondta.

- Oh, - mosolygott az anyja, - majd meglátja mindegyiket.

- Mind eljön?

- El, de csak egymás után jönnek.

- És miért nem egyszerre?

- Hogy ne találkozzanak.

- Hát nem szeretik egymást? - kérdezte Mária.

- Nem, nem! - sóhajtott az anyja. - Gyűlölik egymást.

- Öreg testvérek hogy gyűlölhetik egymást? - szólt Mária szomorúan.

- Ezen már én is gondolkodtam, - felelte az anyja.

- A testvérek, - sóhajtott Mária, - és egyáltalán a családtagok, csakis öregségükben közeled-
nek egymáshoz. Amíg fiatalok, addig széthuznak, a maguk érdekeit hajszolják, de amikor elenyésznek az érdekek, elmúlik az ifjuság, megtörik a gőg, az önbizalom és minden ambíciót föléget az élet, akkor a vérkötelékhez húzódik az ember.

A fiatal nő, anélkül, hogy értette volna, nagyanyilt szemmel hallgatta és bizonyos nyugta-
lansággal. A puderozó puffot újra letette és székét elfordította a tükör elé.

- Itt nem úgy van! - sóhajtott, anélkül, hogy tudta volna, hogy valahol talán másként van. - Az
öregek nyugtalanok, irigyek, türelmetlenek. Nehezen várják az ifjuságot.

- És a fiatalok? - kérdezte Mária kíváncsian.

De az anyja nem válaszolt. Egy ideig hallgatva ült, azután visszament a tükör elé és egyszerre
vidám hangon így szólt:

- Erzsébet nagyon zsémbes vén nő. Azt mondja, hogy én kacér és könnyelmű vagyok. Hogy
sokat mulatok s a háztartásommal nem törődöm eleget. Egyébként, minden ruhámat utána-
készítteti és ép oly fiatalosan öltözik, mint én. János, a fiam, ötvenhét esztendő és tavaly
megnősült. Egy tizenkilenc esztendő leányt vett el és emiatt kikacagja az egész világ. Ágnes,
a harmadik gyerekem, állandóan beteges. Mindjárt születése után gyomorrákot kapott és már
nagyon sok pénzünkbe van a betegsége. Örökké fürdőbe jár, egyik tanártól a másikhoz

megy, pedig már megmondták neki, hogy nincs mentség. De nem akarja elhinni. Minden öreg ember görcsösen ragaszkodik az élethez...

Mária elhalványult, amint kérdezte:

- És a fiatalok?

A szőke nő vállat vont.

- Azok kevésbé. Az én két fiatal testvérem is agyonlőtte magát.

Mária felállt. Az izgatottságtól nem tudott már ülve maradni.

- Meghaltak, mikor már keresztül gázoltak a szomorú, hosszú öregségen?

- Meg, meg!

- Nézze anyám - szólt most Mária elhalványult arccal, reszkető szájjal s odaállt az anyja széke mögé - mondja meg nekem maga, aki már keresztül járta az öregség iskoláját, aki higgadtan, nyugodt szívvel, bölcs nyugalommal nézte már az életet, hogy az ifjúságba nem hoznak át magukkal semmit az öregség tapasztalatából, nyugalmaiból, bölcseségéből?

Az anyja lesütött szemmel, összeszorított szájjal, halványan ült előtte és hallgatott.

Mária megrázta a vállát.

- Beszéljen!

De a fiatal nő hallgatott...

Erzsébet, hat esztendővel fiatalabb Máriánál, megérkezett. Haja divatosan volt fésülve, arca kendőzve és ruhája világos selyem. Mikor az anyja bemutatta Máriának, ezt jól megnézte, azután megölelte és így szólt:

- Testvéri érzéssel köszöntelek. Tetszel nekem. A legjobban tetszel minden testvérem között. Van benned valami megnyugtató, ami rokonszenvet fakaszt. Szinte szeretném tőled azt kérdezni, honnét jöttél?

Mária kíváncsian nézegette a hugát. Most találkozott először hozzá hasonló öreg nővel s minden kornak a hasonló korhoz való ragaszkodását érezte ő is. Csak hugának mesterségesen fiatalos külseje bántotta, de este, mikor közös szobájukba vonultak s huga lemosta arcáról a festéket, ősz haját egyszerűen befonta és levetette világos ruháját, egyszerre közelebb érezte őt és leült melléje a kanapéra.

- Erzsébet, - mondta egyszerűen, melegen s megfogta huga kezét, - ha nem alkalmatlan a kérésem, beszélj nekem az öregségről. A ti öregségekről.

- A mienkről? - mosolygott Erzsébet. - Hát nem ott van a mienk, ahol a te öregséged van?

- Valószínűleg, - felelte Mária bizonytalanul. - Én azonban még olyan rövid idő óta élek e világon, hogy alig ismerem ki magamat köztetek. Ennélfogva valami idegenszerűséget érek veletek szemben, mint valami hajótörött, ki sem a nyelvét, sem a szokásaikat nem ismeri, akik közé került.

Erzsébet ránézett Máriára.

- Tehát az első benyomásom rólad egészen helyes volt, amikor valami idegenszerűséget láttam rajtad. Azt hiszem, tulságosan tépelődő és melancholiára vagy hajlandó.

- És te?

- Én! - kacagott Erzsébet. - Édes fiam, ha az élet egy fordított állapot lenne, olyanformán, hogy az ember gyerekek születne és mint öreg ember halna meg, talán én lennék a világ legmelancholikusabb öreg asszonya. Mert azt a gondolatot, hogy az öregség után már csak a halál jön, nem tudnám elviselni. De az a gyönyörű valóság, hogy az öregségem után az ifjúság jön s még hozzá, hogy az ifjúságot már az öregségem számára is kölcsön kérhetem, olyan gyönyörű vigasz, hogy a tépelődés és melancholiáról azt se tudom, mi fán termett.

Mária ijedten hallgatta.

- Tehát elégedett vagy.

- De mennyire! - kacagott Erzsébet. - Mikor tudom, hogy az öregségem csak egy mellékut az ifjúságomhoz.

- És egyéb vágyad nincsen, mint eljutni az ifjúságodhoz?

- Hát lehet egyéb? - kérdezte Erzsébet, maga elé nyugtott kézzel, szinte mámorosan, mialatt ráncos, öreg szemében az ifjúság utáni vágyak kellemetlen, bűnös tüze égett.

Mária elfordította róla tekintetét s hallgatott. Erzsébet ezalatt valami kenőccsel a ráncokat simitgatta arcán s azután lefeküdt. Mária még mindig a kanapén ült és gondolkodott.

- És ti valamennyien, minden öreg ember ugyanigy készültök az ifjúságra, ilyen mohó vágygal, egyetlen életcélal?

- És az egész élet vajon nem az ifjúságra készül? - ásitott Erzsébet és elaludt.

Mária is lefeküdt, de az ő szemére nem jött álom. Mikor végre elaludt, azt álmodta, hogy nagymama volt, unokák játszadoztak előtte s ő elmerengve, meghatottan, de minden fájdalom nélkül nézegette bennük a maga eltűnt ifjúságát.

Reggel, mikor fölébredt, kereste maga körül a gyerekeket. Egyet se talált. Fölkelt s hogy Erzsébet, a huga föl ne ébredjen, csöndesen felhuzta az ablakon a rolettát és kinézett a kertbe. Ott játszott álmában az egyik rózsafa alatt két kis unokája, a csöppnyi Mariska s a nagyobacska Huba. A nevükre is emlékezett. A kis fiu targoncán homokot hordott a kis leánynak, ki a levágott rózsákat abba ültette el.

Odább is apró gyerekek játszadoztak, az ő unokái. Sokan voltak, hatan-nyolcan és különös, de mindegyiknek tudta a nevét és mindegyiknek visszaemlékezett az arcára. Egyik dacos szemü, sápadt arcú, hallgatag fiucska volt, Sándornak hívták és különválva a többiektől, egy kis játékreverből a levegőbe lövöldözött. Egy másiknak kis forradás volt a homlokán, valamelyiknek könnyes volt a drága, nagy, kék szeme és ő, Mária, azon a piros lócán ült ott, a szökőkút mellett és onnét nézte őket... Már alkonyodott, a nap egészen lent járt nyugaton, lángvörös karika szoritotta az éghez s a fák levelei mintha meg lettek volna fagyva, barnán, élet nélkül, merevedetten függtek a galyakon.

És valaki ült Mária mellett a lócán. Egy öreg ember. Huba, a szomszédból...

Mária odaszoritotta homlokát az ablak üvegéhez és sirt. Nem tudta miért sir, csak sirt. Fájt a szive, kívánta a sirást.

Mikor megtörülte szemét és az ablakon át ismét lenézett a kertbe, a szökőkút mellett egy öreg ember ült a lócán, a szomszéd Huba. Az, aki az éjszaka is ott ült... Mária nem akart hinni a szemének. - Nem, nem, - gondolta, - hallucinálok. A szive pedig izgatottan vert ezalatt. Megkereste a szemüvegét, föltette s visszament az ablakhoz.

- Ez mégis Huba! - nézegette az öreg férfit és idegesen öltözködni kezdett. Rég nem látta Hubát, de sokat gondolt reá. És mindenki között, reá a legszivesebben. Halkan kinyitotta az ajtót és a verandán keresztül lement a kertbe. Még mindenki aludt a házban, csak a kertész locsolta az utakat és Huba, aranykeretes szemüvegén keresztül, valamire a messzeségbe nézett.

Mikor meglátta Máriát, levette a kalapját és kezét csókolt. Kezük reszketett, mikor összeért s szemüket rosszul rejtett köny nedvesíté meg, amint egymásra néztek. Hallgatva ültek le. Mögöttük, egy rózsafán, valami kétféle színű madár énekelt. Fél csőrétől végig a fél szárnya hegyéig rózsaszínű volt a tolla s a másik fele mély, bánatosan szürke. A kertész letette a locsolóját s a madarat figyelte.

- Micsoda madár ez? - kérdezte Mária.

- Az emlékezés madara, - felelte Huba.

Mária csöndesen lehajtotta fejét és mély szomorúsággal hallgatott. S a madár hol a rózsaszínű, hol a szürke csőrével felváltva vigan, majd szomoruan énekelt. Egyszerre a szemközi bokrokra egy másik madár repült. A feje úgy ragyogott, mint egy gyémántos ékszer s a többi testrészén smaragdzöld toll csillogott. Mikor az emlékezés madara elhallgatott, ez kezdett énekelni.

- Hát ez micsoda madár? - kérdezte Mária.

- Ez a reménység madara, - mosolygott Huba csöndesen.

Mária valami leküzdhetetlen vágyat érzett, hogy megfogja Huba kezét, de valami finom szeméremérezet visszatartotta. A kert kőkerítésén keresztül most villant fel a reggeli naptól egy tenyérnyi s pár perc múlva az egész pompás, ragyogó aranyrózsa felbukkant. Mária és Huba úgy ültek e fényes ragyogásban, mint az új levelet hajtott fán két tavalyról ott maradt levél.

- Mindig ilyen korán fel szokott kelni? - kérdezte egyszerre Mária.

- És ön? - kérdezte Huba.

- Nem mindig, - felelte Mária zavartan.

Huba ugyanigy felelt:

- Én sem mindig. Most egy álm hozott ide.

Mária szerette volna kezét a szívére szoritani, úgy dobogott. Már tudta, micsoda álm hozta ide Hubát. Tehát egyről álmodtak...

A kertész, talán a mestersége miatt, talán mert beteg ember volt, több mindent megérezett az élet rejtelméből, mint mások és olykor figyelmesen nézett a két öregre.

- Ezekből, ha fiatalok lesznek, egy pár lesz, - gondolta nem minden keserűség nélkül.

- A kis leány, - szölt egyszerre és váratlanul, mintha csak magának beszélt volna Huba, - itt ültette el a rózsákat.

- Abba a földbe, amit a kis fiu hozott neki, - felelte Mária ugyanigy és fátyolosan, rejtett boldogsággal mosolygott.

Huba is mosolygott s mintha évezredek emlékeiről szedegették volna le a rózsákat.

- Egy kis leánynak könnyes volt a kék szeme, - mondta s Mária utána, álmodozva:

- És a kis fiu a levegőbe lövöldözött.

- A leányt Mancinak hívták...

- A fiut - Sándornak...

Hallgattak. Boldogan, ittasan, lemondással, megmagyarázhatatlan kétségbeeséssel. A nap már a fejük fölött tüzelt, még halványan, de szikrázó fényesen s amint a kertész újra rájuk nézett, ijedtében egy fának dőlt... Minden virág a kertből oda ment és ott állt a két öreg körül. A kék iris, a viola, a büszke és kecses gladiodusz, a rhododendron - mind, mind... De Huba és Mária nem látta...

Erzsébet után János érkezett vendégül a házhoz, feleségével: Thámárral.

János törődött testü, de fiatalos szívü férj volt. Parókát viselt, bajuszát festette, ruhája divatos és halálosan szerette fiatal feleségét.

Thámár, az asszony, ellenben utálta őt. Csodálatosan szép, hideg és kevély nő volt. Még öregeen került a városba, senki sem tudta, honnét és varrással kereste kenyerét. Mikor az öregség évei elmúltak fölötte, énekiskolát nyitott és később énekelni járt a templomokba. János itt talált reá. S mert a leány szegény volt, János ellenben gazdag, hozzá ment.

Mária csodálattal, de minden szimpátia nélkül fogadta a fiatal nőt. Volt valami vésztlóslóan sötét e nőnek szénfekete hajában, ragyogó, kábitóan szép szemében, királynői alakjában és félelmetes kevélységében. És csak tizenhét esztendő volt, tehát tudatlan és természetesen, kegyetlen.

Mária érdeklődéssel nézte az anyját és Thámárt egymás mellett. Az anyja szelid, mosolygós szépsége, mint a hold, egészen elmosódott e fiatal nő naphoz hasonló, ragyogó szépségéhez. És hogy e két fiatal nő nem szereti egymást, Mária azonnal tisztában volt vele.

Az apja különös zavarát, a fiatal nőre tapadó, bámuló pillantását azonban nem értette. Öregsége dacára is nő volt és két szép nőnek egymás iránti idegenkedését, sőt ellenszenvét is megértette és átérezte, de az apját csodálkozva figyelte.

Ennek tekintete folyton a fiatal nőt követte. Ha evett, ha járt, ha beszélt vagy hallgatott. Minden pillantása ezt kísérte, figyelte, csodálta, zavarából mindjobban kibontakozva és erősbülő öntudatossággal, akarattal, sőt szinte vakmerőséggel.

Vacsora után János a verandán pipázott és Mária egy sötét sarokból nézegette a három fiatal, kik az asztal mellett ültek még. Hogy az anyja nagyon sápadt és izgatott, Mária nagyon jól látta a sötét helyről s hogy a vendég asszony hideg, kevély arca lassankint hogy tüzesedett ki a fiatal, szép férfi erőszakos, lobogó tekintete alatt.

Mária izgatottan figyelt. Az apja, aki mig Erzsébet huga is itthon volt, alig vacsorázott idehaza és szeretet nélkül, unottan vetett reájuk egy-egy pillantást, sőt az anyjához is ideges, türelmetlen volt; most szeretetreméltó, kedves, szellemes iparkodott lenni. Ami könnyen ment neki. És Mária látta, anyja sápadt arcával, égő szemével milyen szerelmesen, reszketve, féltékenyen tapad ura arcára és látta a szép kék szemek mélyén rejtőző fájdalmat.

Mária lehunyta szemét, hogy semmit se lásson. Jobban szenvedett, mint az anyja és teljesen más irányu gondolkozását, mint ez embereké, mélyen sértette és ismeretlen mély fájdalmak szaggatták szívét. Nem tudott helyén maradni és a szobaleánnyal lehivatta anyját a kertbe.

A fiatal asszony, mikor meglátta Máriát, nem tudott magán tovább uralkodni és úgy borult sirva a vállára, mintha ő lett volna leánya a leányának.

Mária meghatottan ölelte magához a kedves fejét és mig a könnyeket törülgette szép fiatal arcáról, mint egy régi álom tűnt fel emlékezetében egy hasonló jelenet. Mintha sok, sok

évekkel ezelőtt, egy másik ilyen drága, könnyes arc már ugyanigy ráborult volna valamikor az ő vállára, vagy talán az övé egy másik öreg asszony vállára. És mintha e fiatal nő fájdalmához hasonlót már ő látott vagy érezett volna. Mintha a minden nő legkinosabb fájdalmát, szégyenét és kétségbeesését: a mellőzést, szerelmének megcsufolását, már látta, érezte volna valaha.

Nem volt bizonyos semmi felől, csak álmai, sejtelmei voltak, rezgések, melyek egy szomorú dalnak foszlányaiból maradtak meg a szívében. De e rezgések hatása alatt átfutott lelkén egy testetlen, szomorú sejtlem, az: hogy mennyire ki lehet a nő szolgáltatva a férfi szerelmének, ha e szerelmet nem ellensúlyozza a gyerekek iránti szeretet.

És gyöngéden szoritotta szívéhez a fiatal nő fejét, aki boldogtalanabb volt minden más asszonytársánál. Kikről nem tudta Mária, hogy merre élnek és hogy élnek-e igazán, csak sejtette, álmodta...

És leültette anyját egy lócára. Ugyanarra, melyen pár nap előtt ő együtt ült Hubával. A hold, mint egy óriási macskaszem, sárgászöld ragyogással világította meg a kertet s a sűrű bokrok közül ismeretlen madárhangokkal telt meg a levegő. Melynek forró, izgató illata nyugtalanítólag hatott az emberi idegekre. Mária leverten simogatta anyja forró kezét, de nem tudott neki semmi megnyugtatót mondani. Az élet annyi fonákságot, szenvedést, lesújtó jelent és reménynélküli jövőt tartogatott itt mindannyiuk számára, melyhez a hit semmiféle megnyugvást nem ajándékozhatott. Pedig Istenről szeretett volna a fiatal nőnek beszélni, de érezte, hogy Isten és az ember között, itt nem lehet szoros kapocs. Hogy miért, nem tudta, de érezte, hogy az embernek oka lehet idegenül nézni arra, aki idegenül gondoskodott róla.

Ezalatt a szalonban Thámár egy különös formájú hangszer elé ült le és énekelni kezdett. A hangszer akkora volt, mint egy hárfa és olyan formájú, mint a lira. Csak három hur volt rajta, de aki tudott e három húrrel játszani, az összes és teljes hangok leperegtek művészi ujjai alatt.

Thámár mestere volt hangszerének. Még nagyobb mester csak az éneklésben lehetett. Messze csengő, tiszta, érzéki hangja kéjesen borzongatta meg a levegőt, még lenn a kertben is s a fiatal asszonyt mint valami szirén hangok, visszacsábították a házba.

A két nő összefogózva, halkan lépkedett föl a lépcsőkön. János már aludt a verandán, pipája oda volt támasztva széke mellé s a két nő csöndesen leült az ebédlőben, melyben valaki eloltotta a csillárt. Szemközt ültek a szalonajtóval és látták Thámárt uszályos, vékony fehér ruhájában egy széken ülni, ujjai a lira ezüst hurjait simogatták és énekeltek.

Szép volt. Bünyösen vagy tragikusan szép, mint egy pompás, mérget őrző virág, vagy egy szirén, mely a végzetet rejti magában.

A fiatal férj háttal ült az ebédlő ajtóhoz és szivarozott. A csillár lángja körül nagy, fekete halálpillangók táncoltak, perverz mámorral, halálra szomjazva és János, az öreg férj, félrebillent fejjel, horkolva aludt a verandán.

- Menjünk be, - sugta Mária az anyjának s a szalon felé mutatott.

De a fiatal asszony nem hallotta, vagy nem akarta hallani. Sápadtan, lázas szemmel figyelt, a szája kicserepesedett s a lelke mélyén nem volt más vágy e pillanatban, mint megbizonyosodni az ura hűtlenségéről. A hűsége nem volt ilyen élet-halál kérdés. És Mária, mint a csillárt, vagy a lángok körül táncoló pillangót, olyan tisztán, bizonyosan látta anyjának lelkét, olvasta gondolatait. És a szíve ijedten dobogott.

- Adjunk valami jelt ittlétünk felől, - sugta újra. De a fiatal asszony tagadólag szoritotta meg kezét. Mária nem tudott tovább ülve maradni. Keze-lába reszketett s a hangja elrekedt.

- Kiáltani fogok! - hajolt le az anyjához fenyegetőleg. De ez könnyörögve nézett reá.

Thámár egyik dalt a másik után énekelte; arca már biborosan égett, szeme mint egy fekete csillag, úgy ragyogott, s a fiatal ember, aki szemközt ült vele, sápadtan nézte a szivarfüst mögül. Most a fejét egyszerre előre nyújtotta, valamit mondott az éneklő nőnek, mert ennek egy gunyos mosoly futott végig az arcán.

- Menjünk! - mondta most Mária félhangosan, keményen, de a fiatal nő görcsösen kapaszkodott Mária kezébe. Az ura újra mondott valamit, mire Thámár egy pillanatra hangosan felkacagott, a hurok közé csapott és letette kezéből a hangszert.

- Maga hálátlan hallgató, - mondta lenézéssel, hidegen s egy tükör előtt a haját igazgatta.

- Magát nem hallgatni kell, - felelte a férfi, - hanem nézni és imádni.

Az ebédlőben a két nő szivverése elállt.

- Miért olyan hideg és kevély? - folytatta a férfi fulladt hangon, remegve. - Azaz, hogy kevély, azt értem. Soha sem láttam magánál szebb nőt!

Az ebédlőben egy halk sikoltás hallatszott és ruhasusogás. Thámár és a férfi meglepetten jöttek át, de Mária már akkor kivezette anyját és bevitte a hálósobájába. A könnyeit elállítani nem tudta, de lefektetni mégis sikerült. Azután visszajött s a verandán felköltötte Jánost.

- Keljen föl és menjenek a szobájukba, - mondta erélyesen, úgy, hogy Thámár is meghallotta és sietve kijött.

- Aludni küld bennünket? - kérdezte gunyosan és sértően végig nézett Márián.

- Aludni, - felelte ez nyugodtan, - és egyszersmind arra is kérem, hogy holnap reggel azonnal hagyja itt férjével e házat.

Thámár hátra lépett, fejét kevélyen fölvetette és ránézett a ház urára.

- Örült ez a vén nő? - kérdezte.

- Úgy látszik, - felelte az és Máriához lépett. - Kinek a rendeletéből beszél itt maga? - kérdezte leplezetlen gyűlölettel, ridegen.

- A tisztesség és családi szentség nevében intézkedem, - felelte Mária nyugodtan és szomorú váddal nézett apjára.

Ez elfordította tekintetét és szivarját kidobta az ablakon. Thámár ezalatt végigment a szobán és intett Jánosnak, hogy kövesse. Mária egyedül maradt apjával. Ez az ablaknál állt és önkénytelenül kíváncsian nézett Máriára és várta, mit akar tőle. Mária leült és egy kis hallgatás után így szólt:

- Csodálkozom, hogy ön fiatal ember létére ennyire könnyelmű, elővigyázatlan és tapintatlan.

- Ugyan, - mosolygott ez félig bosszusan, félig jókedvvel, - hát mikor legyen az ember könnyelmű, elővigyázatlan és tapintatlan, ha nem fiatal korában?

- Önnek nincs joga a fiatalság jogaihoz, - felelte Mária szomorúan. - Ön előbb öreg ember volt, aki a természet rendje szerint az öregségnek minden tapasztalatát, nyugalmát és bölcsességét tartozott átvinni a maga fiatalságába.

- Mit? - kérdezte a fiatal férfi olyan őszinte meglepetéssel, hogy Mária zavartan és egy szomorú sejtelem fájdalmával hallgatott el. - Hát mit gondol, - kacagott a férfi jókedvűen, - hogy az ember azért születik öregnek, hogy okos fiatalon haljék meg? Együgyűség!

Mária egy kissé hallgatott. Zavarban volt.

- Azt gondolom - felelte azután, - hogy Isten azért látta jónak önöket előbb az öregséggel verni meg, hogy a fiatalságuk annál boldogabb, szebb, okosabb és nyugodtabb legyen.

A fiatal férfi boszusan, de már mosolyogva nézett Máriára.

- Nagyon rosszul gondolja, amit gondol, - mondta. - Mert az Isten nem azért ajándékozza meg az embert ifjúsággal, hogy az ifjúsága bölcsesség, tapasztalat, nyugalom és szent béke legyen, hanem, hogy az ifjúsága csupa ostobaság, tapasztalatlanság, nyugtalanság és ennél fogva: szerelem, veszély, ábránd, ambíció, vakmerőség, meggondolatlanság legyen. És ha nem az lenne, mondja csak, érne egy fagarast az egész ifjúság, mely minden szófecsérlés között sem felel meg egyéb fogalomnak, mint annak, hogy az ifjúság semmi más: mint nyugtalanság. Forrongás, mint egy fazék forró viz, ami fővésnek indul; mozgás, energia, vágy, akarat, forróság, mint a tavasz. Hát mit akar?

Ismét szivarra gyújtott és Mária előtt füstölve, kíváncsian és kötekedő gunnyal nézett reá.

- Máskülönben, ha szabad tudnom, mi baja van magának velem, az ifjúsággal és az egész életrenddel, a nagyszerű beosztással? Ezt szeretném tudni. Látom, hogy születése óta figyelemmel kísér engem, az anyját, mindent, mindenkit és kérleletlenül beleüti orrát a mások dolgaiba.

Mária nem válaszolt. A fiatal ember végigment a szobán, feje alig látszott ki a sűrű füst mögül és egy-egy kíváncsi pillantást vetett Máriára.

- Maga - mondta - amint hallom és magam is tapasztalom, egy kicsit fantaszta. Erzsébet is figyelmeztetett reá. Mi baja van? Szeretném, ha őszintén megmondaná. Talán az öregség kellemetlensége nyomja? Igyekezzen megrövidíteni. Talán menjen férjhez. Sok öreg nő férjhez megy. Szép vagyona van, könnyen találna akár egy fiatal embert is, valami szegény ördögöt.

Mária ijedten vetette föl fejét és egy komoly, parancsoló kézmozdulattal elhallgattatá a léha beszélőt. Bemocskolni a tiszta, szent öregséget, melyet a fiatalok iránti szeretet, a csendes, derüs lemondás táplál, a hit, az imádság, a halálba való csendes megnyugvás!... Összeborzadt. Felállt.

- Nem értjük mi meg egymást! - mondta csendes sóhajjal. - Menjen a feleségéhez és nyugtassa meg. Mindent látott és hallott az ebédlőből. Thámárt utaztassa el és ha nem tud ellentállni, majd menjen utána, de a felesége ne tudjon meg semmit... Menjen. Agyon sirja magát... Inkább hazudjon neki, csak boldoggá tegye... Okosan hazudjon, hogy nagyon boldog legyen... Menjen... És a fiatal férfi engedelmeskedett.

Mária eloltotta a csillárt és kiment a verandára. Isten az eget millió és millió csillaggal hintette tele és Mária szomoruan nézett fel reá.

- Akár így, akár úgy, - sóhajtott, - az ember sehogy se lehet boldog!

Kezét összekulcsolta szíve alatt és imádkozott. A fiatalok boldogságáért és életéért s az öregek nyugalmáért és haláláért...

Már ősz volt. A rózsabokrok elvirultak, a fák levelei zörgősre száradtak, a fű elégett, a madarak elhallgattak és a nap csak délfelé bujt elő. A levegő ködös volt, de a nyirkosságnak minden nyoma nélkül és sem szellő nem rezzent, sem levél nem mozdult. Valami különös hallgatás, zárkózottság, sivár mélabú nehezült a természetre. Mely egyszerre, váratlanul, tragikusan jelentkezett.

- Mi ez? - kérdezte Mária ijedten, mikor egy reggel szokott sétájára lement a kertbe.

- Ősz van, - felelte a kertész bánatosan.

- Már? - csodálkozott Mária. - Hisz még alig volt nyár.

A kertész gondolkodva szétnézett a levegőben, mely a hervadás nehéz illatát lehelte magából.

- Így szokott lenni, - felelte röviden. - A tavasz is így jön. Egy éjszaka megszületik a tavasz s egy éjszaka meghal a nyár. Minden váratlanul jön.

Mária nyugtalanul nézett szét maga körül. A kertnek minden kincse a földön hevert. A még tegnap biborosan égő rózsák halálra váltan, mint a megaludt vér, sápadtkéken feküdtek a porban, a liliomok derékba törten buktak egymásra, a fák leveleit mintha egy nem is égi, hanem pokoli lehelet söpörte volna le s a vörösre égett levelek közül ki-kicsillant valami kis gömbölyű fényesség. Mária kíváncsian hajolt le. Egy-egy gyémántos fejű, smaragdzöld tollu, halott madár feküdt az elégett levelek között.

- A reménység madara! - sóhajtott Mária. - Hát ez is elhagyja az embert? Ez is meghal a nyárral, a virágokkal?... Egy kis megmerevedett testű madarat felemelt a földről s amig nézgette, szeméből meleg könnyek hulltak a kis halottra. - Hát mi fog bennünket elkísérni a koporsónkig? - kérdezte hangosan, szomoruan, mire a háta mögött egy ismert, kedves, gunyosan melancholikus hang szólalt meg:

- Az új reménység!

Mária hátranézett. A már mezitelen bokrok között Huba ült egy lócán. A szemük melegen, bizalommal kapcsolódott össze. Mária leült melléje. Csak a szélére a lócának, pedig úgy szeretett volna odahuzódni Huba mellé, megfogni a kezét, a fejét ráhajtani a vállára és mindennél tisztább szeretettel elmondani neki:

- A mi életünk egyszerre mulik el, Huba! - És még egyszer kimondani: Huba!...

...Valahol egy másik világűrben, talán ekkor tette rá Máriára a tollas paplanát Erzsébet, a vénkisasszony házvezetőnő. Kinek hosszú, gitárformájú dereka volt, mindig lazacvörös csipkét horgolt s ha horgolás közben elszunnyadt, a tengerparton ült, rózsaszínű ruhában, fiatalon és valakit várt...

* * *

Éjfél után két óra volt. A szeplős cserépkályhában halványan pislogott egy kormos üszök s az ablakokat hosszú lábu, ritka, nagyszemű eső verte, mely ferdén hullott rá az üvegtáblákra s az őszi szél kedvére jött-ment a falusi kastély kéményén keresztül.

Az orvos, ki jó tíz perce tartotta már fülét az öreg Mária szívére, egyszerre a másik ágyhoz ment s most Huba szivverését hallgatta. Azután felállt és meghatottan jelentette ki a nagyszámu cselédség előtt, ki a másik szobában várakozott: - Mind a kettő halott... Sziveik egyszerre szüntek meg dobogni...

HENE

- Ez az üzlet nem ér semmit, - mondta egyszerre és váratlanul Hene. - Ki pipázik már a mai világban? És kinek kell szivarszipka? Te ezt nem érted, nem tudod?

Hene mérgesen beszélt, vagy legalább is úgy látszott, mintha mérgesen beszélt volna. De ki ismerte Henét?

A pamutsapkát, amit a fiának horgolt, ledobta a pultra, melyre rákönyökölt és tejfehér állát belefektette a tenyerébe. Az ura a pult másik végén ült s egy nagy, cifra tajtékpipának az ezüstkupakját tisztogatta. Egy szót sem szólt s fiatal arcának csak a körvonalai látszottak az esti szürkületben. A köruton már felgyújtották a lámpákat, de ebben a kis mellékutcában még sötét volt, csak elől, a fűszeresnél és a Tegethoff tábornok-kávéházból látszott világosság. A többi, szegényes kis üzletben: puceráj, kávémérés, suszter-bolt, spóroltak a gázzal. A szűk pipás-bolt egyik sarkában kis vaskályha állt, melyben egy nagy darab szén harcolt egyetlen ellenségével: a tüzzel. Melyet a szén minden erejéből el akart oltani. De kitartás és akarat a tűzben is volt. S ennél fogva, az egyenlő erejű ellenségek lassan és biztosan, megadással emésztették egymást. Ezekből a lopva égő szikrákból, egy halvány kis sáv gyöngéden ráhullt az asszony arcára. Mint egy pókháló, melyen keresztül süt a nap. S olyan volt ez az arc, mint egy régi nilusi királyleányé, aki aranyások között lesi, fojtott lélegzettel, az asszonytermészetű krokodilust.

A házaspár hallgatott. A férj szorgalmasan tisztogatta a pipát s az asszony készülődött valamire. A körútról tompán, izgatóan szűrődött be a pesti zaj s Hene egyszerre így szólt:

- Bacsák proponált valamit. Akarod tudni?

- Miért ne? - felelte a férj nyugodtan.

- Azt mondta, menjünk hozzá lakni.

- Miért menjünk? - kérdezte a férj, akit Vincének hívtak.

- Hogy ne kelljen házbért fizetnünk és azzal is kevesebb legyen a kiadásunk. Ad nekünk egy szobát, konyhát, én takarítatok rá a cseléddel és főzök neki. A mi kosztunk alig fog valamibe kerülni. Mondtam, hogy majd szólok neked. Fogadjuk el.

Az asszony várt. A szive egy kicsit dobogott, izgatottan, maga sem tudta miért s a szemét lehunyta. - Naaa, - gondolta, azzal a sok a betüvel, amit akkor használnak az asszonyok, ha nagyon bizonyosak vagy nagyon bizonytalanok a dolgaikban.

Vince pár percig hallgatott. Az asszonyt égette a kíváncsiság, belenézni most ennek az embernek lelkébe, de mégsem nézett bele. - Okosnak kell lenni, - gondolta, és várt.

- Jól van, - felelte Vince, - fogadjuk el.

Az asszonynak a szép szája eltorzult a megvetéstől.

- Gazember vagy te, - gondolta, inkább dühösen, mint keserüséggel. - Elfogadod az alamizsnát a feleséged szeretőjétől.

- Akkor elsején föl kell mondanunk a lakást, - szólt fenhargon - és a következő hónapban Bacsákhoz költözünk.

Ezt az utolsó két szót szerette volna megismételni, gunyosan, hogy csak úgy hasítson, vágjon, de nem ismételte. Akárhogy gyűlölte is az urát, volt ebben az emberben valami, ami mégis imponált neki. A nyugodtsága és hallgatagsága. Hogy ez a nyugodtság és hallgatás vérmér-

séklet, bölcsesség, keserűség vagy ostobaság volt-e, Hene nem tudta. Nem volt tulintelligens nő, inkább az ösztönei, mint az értelme vezették s az ösztönében ennél a kérdésnél nem bízott meg. Ő maga ostobának tartotta a pipást, több okoknál fogva, de leginkább azért, mert rosszul ment az üzlete. Máskülönben, Hene minden férfit ostobának tartott, mert az hitte, hogy ő mindegyiket orránál fogva tudná vezetni. Nagyon bízott magában.

Tudta, hogy szép, csak azt nem tudta, hogy használja fel okosan a szépségét.

Mikor az ura meggyújtotta a gázégőket, az asszony hirtelen felállt. Odament a tükörhöz, föltette a kalapját, magára ölté a drága szörme-kabátját s a keztyűjét huzva, megállt az ura előtt.

- Megyek a bluzomért, - mondta hidegen. - Adjál tiz forintot.

Vince nyugodtan ránézett az asszonyra.

- Nincs, - felelte egyszerűen. - Épen kérdezni akartalak, nem tudnál-e nekem kölcsönözni tiz forintot? A hat órai postával árut várok.

- Én? - kérdezte az asszony megdöbbenve. - Megőrültél? Tele vagyok adóssággal jobbra-balra és neked kölcsönöznek! Nem mondanád meg, miből?

Ez provokáló volt, de Vince nem reagált reá. Változatlan nyugalommal nézett az asszony kihívó szemébe s csak annyit mondott:

- Baj!

Hene a fűzője alatt, egy kis szarvasbőr-zacskóban, száz forintot tartogatott egy ruhára s mikor felhuzta a keztyűjét, kiment az utcára, amelynek köd- és kőszénfüst-illatát olyan nagyon szerette. Imádta az utcát, melynek ahol elment, ő volt a királynője. Az utcán érezte magát legszebbnek, leghódítóbbnak; az utca tele volt hódoló alattvalókkal, az utcán hatalomnak, tekintélynek érezte magát. És minden cél nélkül járt az utcákon. Nem volt semmi dolga, de az utca volt számára az egyetlen szalon, amelyben fogadta a néma hódolatokat. Minden kirakat előtt megállt, nem azért, hogy megnézze a szép dolgokat, hanem hogy saját magában gyönyörködjen a tükörüvegen. És szeme boldogan ragyogott. Nem volt benne semmi az előbbi bosszúságból és aki rajta felejtette a szemét, azt hihette róla, hogy ez a nagyon szép, jól öltözött asszony boldog és jómódu asszony lehet. Hogy ezer forintos lakása, rendes cselédje és jó társasága van... Végigment a köruton, a Rákóczi-út keresztezésén és innét be a Bérkocsis-utcába. Egy kapun befordult s fölment a harmadik emeletre. A ház, mint minden Budapesten, ami tiz esztendő, öreg volt, szennyes, rosszul világított s a kétes társadalmi állású lakóknak kissé homályos portréját viselte. Hene becsöngetett a Bacsák ajtaján, melyen egy piszkos névjegy a szeretője ügynöki foglalkozását magyarázta. Ez a magyarázat kissé homályos volt, viszont az ötágu korona és a nemesi címer a bal sarokban, a megnyugtató előkelő szellemét képviselte. Az ajtót maga Bacsák nyitotta ki, egy himlőhelyes, de érdekes arcú szőke óriás. Nem látszott tulságosan örülni a szép asszonynak, de azért szívesen megcsókolta, bár nem heves vagy szenvedélyes szerelemmel. A szerelemhez tulságosan sűrű vére lehetett, kevés szava és sok flegmája s úgy látszott, hogy inkább az asszony szerelmes belé, mint ő az asszonyba. Bizonyos azonban, mint semmi az életben, ez sem volt. Bizonyos csak az volt, hogy ebben a kétszobás legénylakásban sok volt a szőnyeg, nem drága, de eléggé jó keleti szőnyeg, sok a falon a fegyver és erős férfi-parfön-illat a levegőben. És Henét, mikor az előszobán keresztül bement ebbe a sötét, előkelőnek látszó, a por- és dohányszagot elnyomó, parfön-illatú szobákba, mindig valami boldog, szerelmes érzés kapta el. Nem forróság, csak érzés, a nyomorgó és könnyüvérű asszonynak vágya, bódulata, belészédülése az uri milieube, melyhez olykor elég neki egy pár darab, egyszer egy évben kitisztított szőnyeg, néhány préselt fegyver, egy üveg huszár-parfön - és a rövidujju gondviselés, aki az asszonyok

sorsára felvigyáz a földön, sóhajtva jegyezhet az illető asszonynak neve mellé egy kis fekete keresztet, hogy - ennek is meghalt az erénye...

Mikor ismét künn volt Hene az utcán, már nem emlékezett Bacsákra. Az utca tele volt férfiakkal, akik mindannyian szerelmesen néztek reá és Hene tudta, hogy neki csak választani kell közülök és akár melyik követni fogja. Magas, molett asszony volt s azért inkább a kisebb, karcsu és fekete férfiakat szerette s egy ilyet nézett ki közülök. Csak rámosolygott az egyikre s ez követte.

Tetszett neki a kaland és nagy kerülővel igyekezett haza, hogy minél tovább érezze maga mögött az ismeretlen hódolót. A kapu előtt visszafordult s rámosolygott a lovagjára. - Mikor láthatom újra? - kérdezte a lovag s mélyen meghajolt az asszony előtt, ami nagyon tetszett ennek.

- Két nap múlva, ilyenkor, - mosolygott Hene és jókedvűen felszaladt a lépcsőkön.

Otthon a konyhában a kis szolgáló ép fürösztötte a fiát. A gyerek keserves sirása már a lépcsőkre lehallatszott s Hene egyszerre elsápadt és vadul szaladt fölfelé. Nem emlékezett már sem Bacsákra, sem legfrissebb kalandjára és semmire. Csak a fia sirását hallotta, s mint egy vadállat, bőszerűen szaladt. Felszakította a konyhaajtót s a finom muffját ledobta a mosogatólócára.

- Mi az? - kiáltott a megijedt leányra, akit olyan erővel taszított el a teknő mellől, melyben a fia ült, hogy a leány a tüzhelyhez esett.

- Hideg a víz, - ordított a gyerek, mire Hene, úgy, ahogy volt, a drága kabátjában, kikapta a gyereket a vízből és rákiáltott a leányra:

- Lepedőt, te gyilkos!

A víz végigcsurgott a kabátján, a finom szoknyáján, de nem törődött vele. Csak rut kis fiának a síró szemét, száját és a didergő, vézna kis testét látta és ölni tudott volna érte.

Hene várta haza ebédre Bacsákat. A csöngetésére ő nyitott ajtót s azonnal így szólt:

- Kiadtam az utját a pipásnak.

Bacsákat kellemetlenül érintette a hír. Hidegen válaszolt.

- Rosszul tette. Az ura mindenért fedezte, így hirbe kerül.

Az asszony dacosan vállat vont.

- Kerüljek! Maga majd rehabilitál. Utoljára is el kell, hogy vegyen. A kis leányunk két esztendő és a pipás ugyis tudja, hogy nem az övé. Utáltam már ezt a helyzetet. Az a gazember látott mindent és még se szólt. A száját se nyitotta ki. Hát hadd legyen rend. Megmondtam neki. Nem ellenkezett. Csak a fiát kívánta és megigérte, hogy elválík. Odaadtam. Elvitte. Azért nem vagyunk rosszba. Amikor akarom, akkor látom a fiut.

A dacos arca hirtelen elérezékenyült, szeme könyes lett, de pár perc múlva már dudorászva hozta be a levest és délután találkára öltözött, az új kedveséhez. Visszafelé jövet, bement a pipás boltba, megnézni a fiát és kíváncsi volt az urára is. De ez ép olyan volt, mint mindig. Se szomorubb, se vigabb, nem látszott rajta semmi változás. Hene cukrot hozott a fiának, játékot s amíg csókolgatta, a szeme megtelt könnyel. Titokban letörülte, hogy az ura meg ne lássa. Azután haza ment, de a kis leányának nem vitt semmit. Minden melegség nélkül megcsókolta a nagyon szép, erős, egészséges kisleányt s mikor a fia újra eszébe jutott, idegesen eltaszította maga mellől emezt.

Hene és Vince elváltak s Bacsák elvette az asszonyt. Hene minden második nap elment a pipás-boltba; összecsókolta a fiát, megnézte Vincét és ép úgy érdeklődött a volt ura minden dolga iránt, mint azelőtt. Sőt jobban. A pipás-bolt rendületlenül rosszul ment tovább is és Hene fizette a boltbért. Amiről Bacsák semmit sem tudott. Csak nem értette, hogy miért megy el olyan sok pénz a konyhára, mikor olyan szegényesen, nyomorultul főz Hene. De megnyugodott. Azt hitte, magára költi az asszony. De ez a pénz még mind kevés volt. És most már két kedvese volt Henének. Egy, akit szeretett, s egy, aki támogatta. És ezen kívül egy törvényes és az elvált ura.

Egy este nagy tűz volt a köruton. Egy háromemeletes ház égett s a vad lángtenger vörösre világította be az egész kis szűk, piszkos utcát. Kiabálás, jajgatás, a tüzoltók autójának félelmetes túlkölése verte föl a pipásbolt álmos csöndjét és Hene, ki a kanapén játszott a fiával, ijedten kapta fel a kalapját és el akart menni.

- Ne menj még el, - hallatszott a Vince nyugodt hangja az asztal mellől, hol egy pipaszárat forrasztott össze, de Hene már nyitotta az ajtót és idegesen szólt vissza.

- Nagy tűz van, meg kell néznem!

- Nekem meg valami fontos mondanivalóm van neked, - szólt Vince s az ajtóhoz ment.

Hene elmosolyodott.

- Soha sincs semmi mondanivalód, s ép akkor találsz egyet, mikor az egész utca ég?

Vince is elmosolyodott.

- Ugy látszik. Nem olyan nagy dolog, az igaz, bár reám nézve eléggé fontos, de meg akarom neked mondani, hogy megházasodom.

Hene elengedte a kilincset s az epe elöntötte még a szemét is.

- Megbolondultál? - kiáltotta.

- Miért bolondultam volna meg? - kérdezte Vince csodálkozva.

- Csak azért, - kiabált Hene teljes dühvel, mert semmi szükséged arra! Minek házasodnál meg? A gyerekednek van anyja, pénzzel segitlek, hát mi kell még?

- Hogy mi kell még? - kérdezte Vince megzavarodva és fokozott csodálkozással. - Már bocsáss meg, de az embernek egyéb is kell. Asszony. Tisztességgel meg akarok nőülni és egy becsületes, jóra való leányt szemeltem ki magamnak.

Hene elsápadt.

- Már ki is szemelted magadnak? - kiáltott fenyegető hangon. - Na lám! Az én hátam mögött. Talán szerelmes is vagy belé? Szerelmes vagy, mint ahogy engemet szerettél, mikor elvettél, mi?

Vince kedvetlenül rázogatta a fejét.

- Nem erről van szó, Hene. Ami elmúlt, elmúlt. Az ember nem számár, hogy olyan szekér után szaladjon, amelyik nem veszi föl. Az ember ezt belátja és megnyugszik. Te is férjhez mentél, én is megházasodom. Ami fáj, az elmúlik, elfelejti az ember és próbál újra élni. Egy jó kis leányt szerettem meg. Fiatal, romlatlan, igénytelen. A gyereket is szeretni fogja.

Henével forgott a világ. Mintha a vére mind a szívére futott volna, megszédült és görcsösen kapaszkodott meg a Vince karjába.

- Nézd, - mondta habzó szájjal s a szép kék szeme feketén égett, - te ismersz engem, Vince, ugyebár? Hát ha ismersz, akkor nem fogsz megházasodni. Mert ha ismersz, tudod, hogy amilyen nagyon tudok szeretni, ép olyan rettenetesen is tudok gyűlölni. És én senkit a világon jobban nem tudnék gyűlölni, mint azt a nőt, akit te elvonnád. Hát ha szereted az életedet, ne vedd el, sem ezt, sem egyiket, sem a másikat, mert abból nagy dráma lesz. Én azt a nőt megölöm, agyonverem, kiszúrom a szemét, leöntöm a haját és meggyujtom. Ha az sem elég, kitaposom a beleit, mint egy féregnek. Hátha szereted a fiadat, a kettőnk gyerekeit, már pedig tudom, hogy szereted, akkor ne akard a fiadnak az anyját börtönre vettetni, ne kivánd az akasztófa alá. Mert abból az lenne, Vince! Érted?

Vince ijedten nézte az asszonyt. Még soha sem látta ilyennek. Ilyen becsületesen rossznak, elvetemültnek, félelmetesnek és titokzatosnak. Nem értette, nem tudta, mi baja van. - Talán a gyereke miatt, - gondolta. És sietve közbevágta:

- Ha a gyereked miatt, Hene, odaadom. Vidd el a fiunkat.

De Hene megrázta a fejét.

- A gyerek miatt is, meg másért is. Csak azért, mert nem akarom. Nem akarom. Érted? Mert az gyalázatosság. Mert az piszkosság. Mert az komizság. Érted? Nem akarom...

Levetette magát a kanapéra és dühösen, fájdalmasan, keservesen sirt. A gyerek ijedten ült mellette és Vince megzavarodva, értelmetlenül állt a boltajtónál és nézte a tüzet, a futkosó embereket és várta, hogy Hene lecsillapodjék és okosan lehessen vele beszélni.

Egy félóra múlva az asszony felállt. Megtörülte a szemét, felöltözött, a fiát összecsókolta s fenyegetőzés nélkül, de nagyon komolyan, így szólt Vincéhez:

- Amit mondtam, tartom.

Azután elment.

Néhány hónap múlt el. A körutakon a vadgesztenyefák már virágoztak és Hene mindennap bejött a pipásboltba. Mindennap más kalapot viselt, más bluz volt rajta, más ékszer, de kicsit megsápuult, megfogyott s szemében valami nyughatatlan láng bujkált, hasonlóan ahhoz, mint amikor az erdőben meggyulad egy száraz falevél, ettől az egytől a bokor, míg lassan, észrevétlenül felkuszik a láng az első fára, azután a másodikra s egyszer csak lángban áll az egész erdő.

Vince, ha lehetséges, még hallgatagabb, szótalanabb volt. Egész nap ott pecsметelt az asztala mellett, valami újfajta pipaszáron babrált, a saját találmányán és ha Hene a boltban volt, a száját se nyitotta ki.

Hene minden új kalapjában, új bluzában odament hozzá, megállt előtte, a szép mellét kifeszítette és szemével különösen nézett Vincére.

- Nézd, milyen fess vagyok - mondta kihívó, kacér hangon, de Vince csak egy futó pillantást vetett reá és elismerőleg bólintott. Erre Hene rácsapott a vállára.

- Te vad medve, - mondta durcásan - azt sem mondod, hogy szép vagyok?

- Hallod azt te ugyis eleget - volt a Vince nyugodt válasza.

- Hallom - felelte Hene és vállat vont. A karját kinyújtotta maga előtt, a derekát hátravetette és fáradtan nyújtózott. Azután leült a kanapéra, a fiával játszani. A szemközti ház kapuja alatt egy sánta verklis régi, már minden egykori fényéből kilopott, kikopott, kicsavart keringőket játszott s Hene nem tudta miért, de egyszer csak maga előtt is ismeretlen hangon így szólt:

- Vince! Én egy kicsit unom az életemet.

Vince hallgatott. Hene otthagya a fiát s megállt a Vince háta mögött.

- Tudod, hogy nem ér az élet egy hajítófát? - kacagott olyan különösen, hogy Vince akaratán kívül ránézett.

- Csak az a bajod, Hene, hogy jó dolgod van - mondta kedvetlenül.

- Nem a - felelte az asszony s a hangja mintha nagyon messziről jött volna. - Más ez. A szívem olykor, csak úgy egyszerre, hirtelen megfájdul s a torkomat valami keserűség kezdi fojtogatni. Ilyenkor kinyitom a ruhásszekrényemet, mely színültig tele van drága ruhával, hogy ez majd megvigasztal. Nem. Becsapom a szekrény ajtaját és elmegyek sétálni. Az utcát is utálom. Eddig szerettem, most utálom. Utálom az embereket, a vadgesztenyefákat, az utcasarkon a kosarakban a virágokat és mindent. Már el fogok menni egy orvoshoz. Sokszor halzsir-szagot érzek az orromban. Mikor kis leány voltam, otthon, falun, télen mindig hal zsirral kellett megkenni a cipőmet és ez a szag, most egyszerre az orromba került. És akár hiszed, akár nem, sirok. Szeretnék még egyszer kis leány lenni, falun lakni és a cipőmet újra halzsirral kenni. És szeretnék mindent újra elülről kezdeni. Hogy újra leány lennék és te újra megszeretnél, aztán összeházasodnánk. Nem lenne csak kétszáz forintunk, mint akkor volt és a butor árával adósok maradnánk. Beckettól, a fűszerestől, hitelbe vásárolnánk és juhustokányt ennénk sok hagymával. A kezem mindig hagymaszagu lenne és a cipőmet megint te huznád föl és le és a fiunk most születne. Csak most...

Hene már ott ült az asztal mellett, szemközt Vincével, a fia - nem is érezte - fölkuszott az ölébe és ő az asztalra könyökölve Vincét nézte.

Ez nyugodtan, hidegen folytatta munkáját. A szomszéd kapu alól, mint egy halottnak a szelleme, busan, szomoruan jött be egy régi keringő és Hene ujjával megérintette Vince karját.

- Hallod - mosolygott zavartan és e pillanatban nem a romlott, nagyravágyó, hazug asszony ült a kis pipásbolt asztala mellett, hanem egy másik asszony. Egy szomorú, bűnbánó s talán megtérni akaró asszony. - Hallod - mosolygott - ezt a valcert ismerem. Arra éneklük: *Amit az ember elfelejtett, mintha meg se történt volna...* Vince!...

A férfi föl se nézett.

- Látod - mondta keserűen - ahogy se érzed jól magadat. Így se. És azt se akarod, hogy legalább én boldog legyek. Nem engedsz megházasodni.

Az asszonynak még ott ragyogott a könny a szempilláján, mikor a gyereket letette az öléből és fölállt. Nagyon sápadt volt s a szép, forró, bűnös száját úgy összeszorította, mintha ketté akarta volna harapni. Azután föltette a kalapját, megcsókolta a gyereket és szó nélkül elment.

Künn az utcákon meleg májusi délután volt, de Hene fázott. Valami különös borzongást érzett a vállában és gyomrában, a két karja elzsibbadt s a szíve fájt. Nem látott senkit, semmit az utcából, azt sem tudta, hol jár. Valami rettenetes ürességet érzett magában, maga körül, elhagyatottságot, mintha a világ meghalt volna körülötte és csak egyedül élt volna benne. Sokáig ment így, egy jó fél óráig s egy utca keresztezésénél egy kocsis majd elütötte. Erre fölébredt. Szétnézett. Lenn járt egészen a Ferenc-körut végén. Kicsit megállt, gondolkodott, megnézte az óráját és felült egy konflisra. Budára vitette magát, a kedveséhez. Ahoz, akit azért választott magának, hogy legyen egy, akit szeressen. A másikat, a gazdag zsidó ügyvédet, utálta. És az urát unta. Hogy most már mindig benne lakott ennek a parfümös, szőnyeges, fegyveres szobáiban s látta, hogy ez sem keres sokat az ügynökösködésével és a fantasztikus, különös módjaival a pénzszerzésnek, melyről úgy sejtette, hogy azok sokszor inkorrekt és

piszkos üzletek, hát kezdte utálni az urát. Jobban, mint az elsőt. Annál is inkább, mert észrevette, rájött, hogy ez sokkal okosabb, intelligensebb eszű, műveltségű, mint az első volt és ezért nagyobb felelősség terheli cselekedeteivel szemben.

A kocsiban kinyitotta a nagy, vörös selyem napernyőjét s aláhúzódott. A szemét lehunyta, mert nem akart senkit látni s a gondolatai minden logika nélkül ugráltak ide-oda. Egyik pillanatban az jutott eszébe, hogy mikor kis leány volt, elküldte az anyja egy esős őszi délután ki a szőlőbe, egy kosár almáért. És látta saját magát a sáros országuton, az őszi ködben, bekötött fejjel, rossz kis csizmában. Nagy jegenyefák suhogtak a feje fölött, a fákon varjak károgtak és ő szomorú volt. Fázott, félt és valami nyugtalanság kinozta. És ez a nyugtalanság azóta, azelőtt és ezután is mindig vele fog lenni. Érezte, tudta.

Majd hirtelen arra gondolt, hogy milyen könnyű egy asszonynak egyszerre rosszszá lenni. Valami nem úgy történik, ahogy kellene és mert az asszony szegény és mert az asszonyt nem szeretik eléggé, nincs, aki vigyázzon rá, aki visszarántsa, aki megvédje, megverje, vagy megölje, hát elbukik. Nem megy nehezen. A kíváncsiság is elősegíti. S azután jön az undor. Az az undor, amit, ha előre ismerne a nő, soha se bukna el. Amikor rájön, hogy a nőből csak a szép, feszes teste kell a férfinak, mindegyiknek, kivétel nélkül. S amely nőnek pénze van, annak a pénze kell. Míg a nőnek, legalább egy férfiből, csak a férfi kell. Az a hü, becsületes, büszke, önérzetes férfi, akinek ő, a nő, mindene. Hene keserűen mosolygott s kinyitotta a szemét. Már a Lánchidon járt a kocsija s autók, ragyogó magánfogatok mentek el az ő konflisa mellett. Máskor restelte volna magát, amiért ő csak konflisban ül, most nem gondolt erre. A nőket nézte, az előkelő, büszke, gazdag asszonyokat s arra gondolt, hogy azoknak az élete, ha tisztább is, mint az övé, de ép olyan nyomorult élet lehet, mint az övé. Melyik asszony szeretheti azt, akit szeretni szeretne és melyik asszony tarthatja meg azt, akit szeret? Egyik sem. És Hene érezte, sejtette, hogy a nőekkel tulajdonképpen egy nevetséges és ostoba kijátszás történik az életben. Hogy valamennyi be lesz csapva, meg lesz vakitva, bolonddá lesz téve, csak azért, hogy a szerelem védjegye alatt, egy kis időre örömet szerezzen a férfiaknak és embert szüljön a világnak népesítésére.

És tovább gondolkodott. Hogy a világnak tulajdonképpen csak egy ura van, a férfi. S hogy a nők csak becsapott gyerekek, akiknek a férj vagy a szerető szép ruhákat vesz, enni ad nekik és megajándékozza a nevével vagy enélkül, pénzzel.

Hene már nem volt sápadt, még a szőke haja is lángolt. S az arca, a füle, mint a rózsaszínű gyöngy. Űtni, tépni, ölni szeretett volna valakit. És ment a kedveséhez, akit, most tisztán érezte, hogy soha sem szeretete s hogy hónapok óta gyűlöli, utálja. Aki szelid, huszonkét esztendő fiú volt, jogász, jó módu vidéki fiú és Hene a télen a színházban ismerkedett meg vele.

- Tönkre fogom tenni, megölöm, a halálba kergetem, - kacagott Hene magában s darabokra tépte fogával a csipkezebkendőjét.

A fiú fenn lakott a Halász-utcában s Hene az Albrecht-utról gyalog ment fölfelé.

A sok lépcső után, a Halász-bástya alatt, egy kicsit megpihent a parkban s leült egy padra. Gyerekek játszadoztak körülötte s amint meglátta őket, szíve egyszerre ellágyult s az összetépett zsebkendő, amit öntudatlanul szorongatott ujjai között, szégyenkezve a bluzába rejtette. Sokáig ott maradt és mosolyogva nézegette a játszó gyerekeket. Egy öreg asszony ült mellette a padon, valamelyik gyereknek a nagyanyja és Hene diskurálni kezdett vele. Eldicsekedett a maga két gyerekével és beszélgettek gyerekbetegségekről, a sok veszedelemről, ami a kicsinyeket fenyegeti és sokat, mindent a gyerekekről.

- Bizony, - sóhajtott az öreg asszony, - az egész életnek csak a gyerekek az örömei! Az én szegény leányom is elvált az urától s most ez a gyerek mindene.

- Hát ez is, - gondolta Hene. - Megint egy, aki nem találta el a maga párját. De vajon egyáltalán el lehet-e találni és van-e asszony a világon, aki olyan boldog, amilyennek a boldogságot egy asszony álmodja?

Hene elhallgatott. Keserűen nézett maga elé s az öreg asszony nem zavarta. Esteledett s Hene hirtelen felállt. Eszébe jutott, hogy nem hagyott uzsonnát a kis leányának és hazament. A kedvese már eszébe se jutott. Sietett haza. Az uton elfogott egy bérkocsit és felült. A kocsi tetejét felhuzatta s behúzódott egy sarokba. Csöndes szomorúság fogta el a szívét és sirt. De a könnyek nem nyugtatták meg. Az a nyugtalanság, ami mindig üldözte, ismét utolérte. Mint aki nagyon messze van az otthonától és hiába igyekszik, még sem ér el oda, Hene is ezt érezte mindig. Nem volt otthon soha, sehol, senkinél és semmiben.

Otthon az ura már várta. Egy levél volt a kezében, mi a betanított levélhordó ügyetlensége folytán hozzá került. A levelet Hene kedvese írta, a jogász.

Az előszobaajtót az ura nyitotta ki Hene előtt és így szólt hozzá:

- Egy leveled jött, amit véletlenül felbontottam. Gyere be velem a szobámba.

Hene nem értette a szavakat, melyeket az ura mondott, csak az arcát látta és a hangját hallotta. És elsápadt. Nem a félelemtől, nem a szégyentől, az utálattól. „Egy leveled jött, amit véletlenül felbontottam, - gyere be velem a szobámba”, - úgy mondta ezt, mintha csak azt mondta volna: mig oda voltál, egy darázs jött be a szobámba, de kikergettem. Gyere, nézd meg a szobát, amelyből kikergettem...

Egyszer, az első gyereke születése után, Henét megoperálták. Előbb azonban elaltatták. Arcára huzzák a kloroformmal itatott álarcot és az orvos azt mondta neki: most számoljon. Egy-kettő-három... És Hene számolt, ötig kíváncsian, tizig fáradtan, tizenötig ijedten, azután kétségbeesetten és végül tehetetlen megnyugvással. Tisztán érezte, hogy eszméletét kezdi elveszíteni s hogy egy nagy mélységbe esik bele menthetetlenül, melyben sárga és lángszinű karikák táncolnak, forognak, sisteregnek, szikráznak. - Ez a pokol, - gondolta Hene, öntudatának utolsó ellobbanása előtt s azután nem emlékezett semmire.

Különös, de most, amíg az előszobából bement az ura mellett ennek a szobájába, a kloroformmal itatott álarcot ismét arcán érezte és ugyanazt a kíváncsiságot, fáradtságot, ijedelmet, kétségbeesést és tehetetlen megnyugvást. Sőt még azt a fizikai rosszulletet is érezte. Szédült, a gyomra reszketett, émelygett és egész valóját valami nagy, nagy utálat rázta meg.

Az ura behuzta Hene után az ajtót és így szólt:

- A gyereket elküldtem a leánynyal sétálni, hogy zavartalanul beszélhessünk. Üljlél le.

Hene leült. Az ura futólag ránézett és tévesen azt olvasta ki az asszony arcából, hogy ez fél.

- Előre is ki akarom neked jelteni, - mondta hidegen, közönyösen, - hogy nincs mitől félned. Én uri ember vagyok, nemes, apáról-anyáról és ismerem az életet. Tudom, hogy minden komédia benne, mi komédiázunk, nekünk komédiáznak s hogy semmi sem tart örökké. Mi szerettük egymást egy kissé, én téged, te engem és semmi okom benne kételkedni, hogy a kisleány az enyém. Pedig némi okom, e levél után, lehetne. De, ismétlem, nem kételkedem. A gyerek az én nevemet viseli, a többi mellékes. Mi azonban el fogunk egymástól válni, Hene. Nem ma, nem is holnap, hanem akkor, ha a jövődet biztosítani tudom. Én nem az az ember vagyok, aki az első urad volt, hogy ballépésed anyagi előnyeiben osztozkodott. Te félreléptél, elváltunk. Különben sem egymáshoz valók vagyunk. Te sokat költesz s én nem keresek sokat. Máskülönben, az egész dolog egyszerű és természetes. Én nem haragszom te reád, te nem haragszol reám. Jó barátok vagyunk és leszünk.

Ez a himlőhelyes, nagy növésű ember egy szőnyeggel letakart, velencei karosszékben ült s Hene, amíg hallgatta és nézte, még nagyobbak, még himlőhelyesebb arcuknak és még utálatosabbnak látta. De nem gyűlölte. Csak irtózott a nagy, csupasz arcától, a lomha kezétől, a sárga szemétől, a nyugodtságától és a hamis eleganciájától. És attól, hogy nem ismerte ezt az embert soha.

A szobában már inkább sötét volt, mint világos, a roletták félig le voltak eresztve s a nyitott ablakon keresztül, fel a Garay-térről, vöröshagymaszagot hajtott be a szél. Hene a kanapén ült és félig lecsukott szemmel nézte az életet. Az urát, aki hátratett kézzel sétált a szobában és világos ruhát, fehér gamásnis cipőt, sok gyűrűt viselt, parfüm illatozott belőle és az egész ember, így, ahogy volt, ebben a szobában, ruhában, ő mellette, egy kétes existenciájú, volt katonatiszthez hasonlított. Talán egy züllött katonához. Szeretett volna fölkelni a kanapéről, de nem tudott. Valami mintha oda lekötözte volna. Mintha apró ördögkezek fogták volna, hogy csak maradjon, szédüljön tovább, míg orrában érezte a kloroformot s gyomrában a reszketést és émelygést.

Az ura szivarra gyújtott s az almáriumból kis poharat és cognacot vett elő. A poharat megtöltötte és oda vitte Henének.

- Igyad ki, - mondta, - azt hiszem, hogy rosszul vagy.

Hene kiitta a cognacot, ha mérget tartanak eléje, azt is kiiszja s azután azt kérdezte az urától:

- Van valami terved velem?

- Van, - felelte ez. - Hogy biztosítsam a jövődet, szeretnék férjhez adni. És első sorban a gyerekek miatt. Nem szeretném, ha valahogy, teljesen...

- ElzülLENÉK, - igazította ki Hene. - A házasság azonban, - mondta egyszerre gunyosan, - mintha nem épen a legjobb orvosság lenne a züllés ellen. Nem gondolod? Hisz ha csak ettől féltesz, akkor melletted is megmaradhatnék.

Hirtelen felállt s odament Bacsák elé. A kezét szenvedélyesen megfogta, odaszoritotta a szívéhez s a szép szemét gyöngéden, alázatosan, rajongó lelkesültséggel emelte az urára.

- Bocsáss meg, - mondta minden zavar, félelem nélkül s szava a bizalomnak és hitnek ismeretlen melegségével csengett. - Tévedtem, rossz voltam, de azért ne üzzél el. Hagyjál meg magad mellett. Gyereünk van és esküszöm, hogy nem szerettem azt a másikat. Csak a nyugtalanság vitt bele. Rossz vagyok, de ha valaki nagyon jó lenne hozzám, ha valaki nagyon szeretne, ha tűzbe-vizbe menne értem, ha én lennék mindene, az élete, a becsülete, a jövője, multja, az istene és az ördöge... Bacsák, érted, érted?

A keze jéghideg volt, az arca égett, szíve hangosan dobogott s szeme, mint a most gyújtott tűz, reszketve, féltéken lobogott.

- Hisztériás vagy - mondta kedvetlenül az ura s kihuzta kezét az asszony kezéből.

- Hát nem! - mondta Hene s megrázta a fejét. A keze egyszerre olyan meleg lett, mint az arca s a szeme sisteregve szikrázott, mint a tűz, melybe robbanó folyadékot öntöttek.

Egy héttel később az ura azzal jött haza, hogy másnap vendégük lesz ebédre.

- Öltözzél ki előnyösen - mondta Henének - tervem van ezzel az emberrel és a látogatásával.

Hene hidegen nézett a szeme közé.

- Talán a jövődöbelim?

Az ura intett.

Hene letette kezéből a kis fehér nadrágot, mit a fiának varrt és ránézett az urára, ugyanazzal a tekintettel, mint egy héttel előbb.

- Hagyjál meg magad mellett - könyörgött.

Az ura letette a szivarját és leült Hene mellé. Odakünn esett az eső, hideg májusi szél zörgette az ablaktáblákat s a Hene kis leánya a másik szobában játszott a cseléddel.

- Nézd Hene - mondta az ura elkomolyodva - mi egymás mellett úgy sem öregedhetnénk meg. Őszintén beszélek, nyíltan, mert jobb, ha te is belenézel a dolgokba. Én szegény ember vagyok, már nem is fiatal s te fiatal, szép, könnyelmű, költekező vagy. Ha most hiszed is, hogy megmaradsz mellettem, én, bocsáss meg, nem hiszem. Neked pénz kell, Hene, szerelem és ifjuság kell s én nyugalomra vágyom. Keveset keresek, a szerencse kezd kitérni előlem s maholnap negyvenöt esztendő lesz. Félek a jövőtől, Hene. Nagyon félek. Az öregségtől, a szegénységtől, mely okvetlenül beköszöntene, ha egymás mellett maradnánk.

- S ha nem maradunk? - kérdezte Hene csodálkozva.

A férfi nem jött zavarba.

- Ha nem maradunk - mondta egyszerűen s barátságosan megfogta a Hene kezét - akkor a te jövőd is biztosítva lesz. Nem fogok rólad megfélekedezni.

- De hát mit akarsz tenni? - kérdezte Hene.

- Megmondom. Te okos asszony vagy, megértesz engem. Nézd, Hene, én uri módban nőtem fel s azután egyszerre elvesztette az apám minden vagyonát. Elkártyázta. Én ép akkor tettem le az érettségit. Ettől fogva csak tengetem az életemet. A tanulmányaimat nem fejezhettem be és azt hiszem, már husz esztendő koromtól mindaddig, míg téged el nem vettelek, egy gazdag partiról álmodtam. Nem sikerült. Te aztán az utamba akadtál s minthogy uri ember vagyok és te akartad, elvettelek. Most azonban jelentkezik a parti. Egy öreg asszony, százezer forinttal. Érted, Hene? Ennek meg kell lennie. Légy okos...

A férfi izgatottan felállt s fölvette a letett szivarját. Hene most látta őt először izgatottnak és a kloroform-szag ismét megcsapta az orrát. Felkönyökölt a varróasztalára és üresen, révedező szemmel nézett bele a levegőbe.

- Hát ez - gondolta - ez a férfi.

Bacsák rátette kezét a vállára.

- Érted a dolgot, Hene? - kérdezte izgatottan.

- Mindent - felelte Hene nyílt utálattal.

Azután felállt, felöltözött és elment a szélbe, esőbe járkálni. Egész estig oda kószált. A pipás boltban benn ült vagy egy félóráig, azután hirtelen elment innét is. Átment Budára s lement a partra, egészen közel a Dunához. A Lánchidtől a Margithidig ment, a ruhája alja már csupa sár volt, az esernyője átázott és az a véghetetlen nagy utálat, ami végig ömlött benne, huzta, vont le a piszkos, zavaros vízhez.

Jó volna ebben a piszkos vízben megtisztulni - gondolta, de valahányszor erre gondolt, a fia arca mindannyiszor megjelent előtte.

- Nem - mondta végre keményen, határozottan - nem érdemes meghalni. Fődolog, ha az élet piszkos, az ember se legyen benne tiszta.

És Hene harmadszor is férjhez ment...

* * *

A harmadik férj, az ebéd után következő nap, ismét ellátogatott Henénekhez. Erre az időre Henét nem tudta Bacsák otthon tartani. Sem kéréssel, sem fenyegetéssel.

- Az érdekedről van szó, a jövődről, - mondta az ura haragosan.

- Ha a menybéli jussomról van szó, akkor sem maradok itthon, - felelte Hene határozottan.

A férfi elsápadt a dühtől. Keze, melylyel a szivarját fogta, reszketett, de azért igyekezett nyugodtan beszélni. Hene figyelemmel kísérte és nemcsak látta, de érezte is a hangjából a düht, a rejtett izgatottságot és türelmetlenséget.

- És én e mellett az ember mellett éltem két esztendeig, - gondolta keserűen. - Ezt szerettem, vagy legalább is hittem, hogy szeretem és ezért hagytam el a másikat.

Ott öltözködött az ura mellett, a cipőjét most huzta fel s fűzőben állt a tükör előtt. Formás, fehér testü, vakítóan tiszta volt, a bokája karcsu, lábafeje hosszas és szőke haja világított a homályos szobában. Minden szép nő szerelmes a saját testébe, de Hene szinte perverzül szerette saját magát. Most sötét gyűlölettel nézett bele a tükörbe.

Mire való mindez, - gondolta, - ha nem hoz magával nyugalmat, boldogságot. Ha úgy dobja oda egyik férfit a másiknak, mint a házépítésnél a téglát egyik napszámos a másiknak. Valami hiányzik belőlem, mégis hiányzik, - gondolta, - hogy egyik sem akar megtartani, hogy egyik sem akar küzdeni értem, meghalni értem. - És amíg a fűzőjét kapcsolta, hirtelen így szólt az urához:

- Minthogy mi már ugyanis elválunk egymástól és idegenek vagyunk egymáshoz, mondd meg nekem, kérlek, mivel láncolhatja a nő magához a férfit olyan erősen, mint ahogy a bűn összeláncol két embert?

Bacsák kedvetlenül ránézett és tovább sétált.

- Hisztériás vagy, - mondta.

Hene befűzte a fűzőjét és hozzátámaszkodott a tükörhöz. A válla remegett, szeme tüzelt és megvetéssel kísérte tekintetével a férfit.

- Ezt mégis csak megmondhatnád, - szólt és idegesen nyalogatta a száját. - Te ismered az életet, a férfiakat és végre is illene, hogy amikor én olyan rendkívüli szolgálatot tettem neked, hogy egy buta levéllel kezdedbe szolgáltatam magamat, valami utravalóval az életre, legalább egy okos tanácscsal te is ellátnál. Viszonzásképen. Mert azt csak nem tagadhatod, hogy rendkívüli szolgálatot tettem neked. Hozzá jutsz egy százezer forintos partihoz, amit egész életeden keresztül kergettél és ép most botlottál bele. Amikor már nem vagy szabad. Hát gratulálhatsz saját magadnak, amiért a gazemberek istenének ennyire kegyeltje vagy.

Bacsák most másodszor sápadt el. A legkomolyabban meg volt sértődve s a szeme szikrázott. Fölemelt ököllel közeledett Henéhez, nem azért, hogy megüsse, de legalább megrázni szeretne volna.

Hene nyugodt gunnyal nézett vissza reá.

- A legkevesebb, amit még megtehetsz velem, az, hogy megüssél, - mondta. - Megteheted. De nincsen neked annyi erő a karodban, ahányszor az én nyelvem odakiálthatja neked: hogy igenis, gazember vagy te, Bacsák! Nem is olyan, mint az a szegény, buta pipás, aki úgy tett, mintha nem látná, mi történik körülötte és megadta magát sorsának. Nem arrogált magának semmi fölényességet, amelynek jogánál fogva engem megtarthatott volna és bizonyosan így gondolkodott: én egy ostoba, szegény, tanulatlan ember vagyok és egy olyan asszonynak, mint Hene, nem kelhetek. Még szép és boldogság, hogy hozzám jött... Te pedig, az előkelő, finom ur, így gondolkodtál: Elvettem ezt az asszonyt, mert részben tetszett, részben mert

muszáj volt. És az ur azért ur, hogy gavallér legyen. A gavallérságod azonban nem akadályozott meg abban, hogy mint nős férfi is tovább szimatolj a gazdag parti után. S amikor végre kiszimatoltad, akkor megint így gondolkodtál: Amint én Henét ismerem, bizonyos, hogy mellettem is kirug a hámból... És tényleg igazad volt. Én nem szépítem magamat, csak még egyszer azt akarom neked megmondani, hogy könnyű azt egy asszonyra kimondani, hogy rossz, de megérteni, hogy miért rossz, nehezebb. Az asszony maga se tudja, különösen eleinte, amíg tapasztalatlan, ostoba és egy nagy fájdalom ki nem nyitja a szemét. Most már én is tudom és megmondhatom neked. Kerestem azt a férfit, aki mellett jó tudnék maradni. Te nem az a férfi voltál, bizonyos. Egyik sem volt az. Ezt elmondtam neked, de nem ez a fontosabb. A fontosabb, a te gazemberséged. Kémet tartottál mellettem, most már tudom és megvesztegetted a levélhordót. De tegyük fel, hogy ártatlan vagyok, mint a hó s te mégis kópékat engedsz utánam. És lehettem volna akár a hónál is tisztább, minthogy a te érdeked úgy kívánta, ezzel a bűnnel, amit tényleg elkövettem s amivel vádolsz, vádoltál volna te akkor is, ha soha el nem követem. És ezért vagy te gazember, Bacsák, és ezért vagyok én különb, mint te és vághatom a szemed közé, hogy gazember vagy, de te nem vághatsz semmit az enyémbé, mert én csak az vagyok, amivé a te gazemberséged és a másoknak az ostobasága tett. De azért azt mondom én teneked, hogy jobb elviselni a becstelenséget, mint elkövetni. És most üssél meg, ha akarsz!

Elfordult az urától, kinek a szeme fehérje vörösen égett, arca fakósápadt volt és olyan gyűlölettel nézett rá, ahogy csak az a férfi gyűlöli a nőt, aki valami nagyot vétett a nő ellen. Azután szónélkül kiment s Hene felöltözött és elment hazulról. Az utcára ment, mint mindig. Akár öröme, akár bánata volt. Ezelőtt elment az anyjához is, a testvéreihez, még két leánytestvére volt odahaza, de egy idő óta ezekhez sem ment. Irtózott az anyja örökös panaszaitól, ami rendesen azzal végződött, hogy az utolsó krajcárját is kiszedte az erszényéből és utálta a leánytestvérei irigykedését, kik közül az egyik varrni járt s a másik egy nagy fehérnemű tisztítóba, vasalni. Mind a kettő fakó, csunya leány s Hene a nagy szépségével és eleganciájával olyan volt közöttük, mint a napsugár a pincében.

Mikor Hene estefelé visszajött, az ura, mintha semmi se történt volna, nyugodtan, sőt barátságosan így szólt hozzá:

- Beretvással mindent elvégeztünk. Én a napokban beadom ellened a válókeresetet és azután elköltözöm innét. Te itt maradsz addig, míg a válóper lefolyik s azután megesküszik veled Beretvás.

Hene nem szólt semmit. Bement a szobájába s leült. Sirt. - Mit tegyek, - gondolta, - itt hagyjam ezeket a gazembereket s menjek a világba? Áruljam magamat, vagy menjek el valamelyik kávéházba, kasszirnőnek? Vagy menjek vasalni, varrni, vagy mit tegyek? Sokáig sirt, azután felállt, átöltözött. Mikor kinyitotta a fehérneműs szekrényét, a szive megdobogott. A polcok színültig tele voltak drága fehérneművel és Hene olyan szeretettel nézett a csipkés, habos holmikra, mint valami élőlényre. Egy gyerekre. A saját gyerekére. És érezte, hogy ép úgy nem tudna lemondani a finom fehérneműről, a kényelmes lakásról, mint a gyerekeiről. Hene jó gazdasszony volt. Tiszta, pontos, szerette a lakását; maga főzött és ahányszor egy új bluzt, kalapot vagy akár csak keztyűt vett magának, a konyhájába is mindig vett valami új tárgyat.

Azután kiment a konyhába s mikor a ragyogó edényeken, a csipketerítős szekrényen és mindenben végig nézett, így szólt magában:

- Mindegy; jöjjön, aminek jönni kell.

És másnap, mikor Beretvás harmadszor jött, már nem ment el hazulról. Az ura behivta maguk közé s bement. Azután Bacsák fogta a kalapját és Henét magára hagyta az idegen férfival.

Az asszony lelkét újra összeszorította az utálat és sokáig hallgatott. Szemét lehunyta, ajkát egymásra szoritotta s az az érzése volt, mintha egy nagy, piszkos vízben sülyedne lejjebb és lejjebb.

Az idegen férfi kíváncsian és mosolyogva nézte. Inkább kicsi, mint magas, széles vállu, erőteljes férfi volt. Barnásvörös haját ősz szálak tarkították, de barna, keleties arca még eléggé fiatalos volt; sőt hol hideg, hol ravasz, de mindig nagyon eszes, zöldebarna szemében volt valami fiatalos sugárzás s az energikus, erős szája körül két vonás, melybe mintha meg lehetett volna bizni. E mellett ragyogóan tiszta, egyszerűen elegáns volt.

Hene végre felnyitotta szemét s ránézett a férfira. A megvetését csak el tudta valahogy palástolni, de a keserűségét nem. Ezzel kérdezte:

- Hány éves?

A férfi nyugodtan, mosolyogva, kis irónikus gunynyal felelt.

- Ötvenhat.

- Zsidó?

- Harminckét esztendő óta az ön hitén vagyok.

- S azelőtt?

- Azelőtt az voltam, aminek ön most néz.

- Miért keresztelkedett ki? Vallási meggyőződésből?

- Dehogy, - felelte a férfi gunyosan. - Egy asszonyért.

- Már volt felesége?

- Volt.

- Meghalt?

- Meg.

Ezt úgy mondta, hogy az ellenkezőjét kellett hinni.

Hene elhallgatott. Szomoruan nézett maga elé s a pillája megnedvesült.

Most a férfi szólalt meg:

- Miért nem kérdezősködik a házasságom felől?

- Mert úgy is tudom, hogy nem mondaná meg az igazat, - felelte Hene szomorú mosollyal. - Minden férfi azért hagyja el az asszonyt, mert már nem szereti, vagy tovább nem óvja már az érdekeit, vagy ép előtte áll az érdekének.

- Nem mondom, hogy nincs igaza, - felelte a férfi, - de a dolog másként is állhat olykor. Ugy például, hogy a férfi mindent, amivel bír, oda adja a nőnek, mint Lear király a leányainak s ha a férfi nem eléggé kemény legény, könnyen a Lear király sorsára juthat. Már mint a Lipótmezőre.

Hene önkénytelenül ránézett a férfira és kérdezni akart valamit. De mégsem kérdezett. Talán egy rebbenés a férfi szája körül, vagy egy árny a szemében, elhallgattatta. A kályhában egy nagy darab szén, májusnak szégyenére, halványan pislákol, az ablakok a ködös hidegtől el voltak homályosulva s az első emeleten egy nő, a játékaról meg lehetett ismerni, hogy nő,

nagyon szépen játszott egy olasz barcarolet. A hangok olyan rejtelmesen, eltompitva szűrődtek át a plafonon, mintha valami szomorú szellemek hozták volna fölfelé, de az utolsó falnál megálltak vele. Hene és a férfi figyelve hallgatták. Azután megszakadtak a hangok, nem egyszerre, fokozatosan, halkán, az, akinek ujjai alól kikerültek, ismerhette a könyörületet.

Hene egyszerre felriadt. A szive vadul fájt. Megállt a férfi előtt és élesen belenézett a szemébe.

- Nézze, - mondta egészen más hangon, mint amelyen beszélni szokott, - maga okos ember lehet, ravasz is, de úgy látszik, nem rossz. A vagyonomat ugyan, ha lenne, nem merném rábízni, az életemet hamarabb.

A férfi elmosolyodott.

- Körülbelül igaza van.

- Maga, - folytatta Hene, - nem tudom, hogy mi okból és célra, el akar engem venni. Anélkül, hogy ismerne. Most lát másodszor. Nem szerelmes belém, vagyonom nincs, csak egy kis zavaros multam és multtal bíró hölgyeket nem igen szoktak az anyakönyvvezető elé vezetni. Én nem vagyok ostoba nő, előbb-utóbb úgy is megtudnám az igazat, hát ha ad valamit arra, hogy a jövő életünkben egy kis becsüléssel viseltessek maga iránt, mondja meg nekem, hogy mit akar velem?

A férfi egy percig figyelmesen nézett az asszony szemébe, fölhevült arcába és szeme egy fél percre elborult; de a másik fél percben már benne volt egy számító, hideg, mindent megvető kalandor-akaratnak egész energiája.

- Megmondom, - felelte egyszerűen. - Csak előbb egy kérdést. Tudja azt ön, kedves Hene, - engedje meg, hogy a nevéen szólítsam, - hogy mindazok, akik nagy bankókkal fizetnek az életben, csupa rézkrajcárokat kapnak vissza?

- Már kezdem látni, - felelte az asszony.

- Akkor rendben vagyunk. Akkor bizonyosan azt is tudja, hogy okosabb, ha az ember fizeti rézkrajcárral az életet? Tehát nekem egy olyan szép nőre van szükségem, mint amilyen ön. Ami a szépségét még kissé hiányossá teszi, a szellem, egy kis tudás, mi, azon segíteni fogunk. Én, amint az előbb mondtam, ötvenhat esztendő vagyok. Nem töltöttem el eddig sem tétlenségben az életemet, de vagyonom még ma sincs. A foglalkozásom olyan: állami ügynök-féle. Kül- és belföldi nagy vállalkozók és az állam közötti üzleteket közvetítek - olykor. Gyakrabban - nem is tudnám most hamarosan megmondani önnek, hogy mi mindennel foglalkozom. Többek között, én ajánlottam a férjének is a százezer forintos partit. Most pedig, ha a szerencse kedvez - és már látom, hogy kedvez, mert megtaláltam önt - angol tőkepénzesekkel állami birtokokat akarok vásároltatni, ezüstbányáknak a keresésére... De előbb egy kis fényes háztartást kell berendeznem és egy olyan szép nőt kell feleségül vennem, amilyen ön. Ez minden...

Hene a szeme közé nézett. Olyan élesen és mélyen, hogy a férfi belé vörösödött.

- És nincs tovább? - kérdezte.

- Van, - felelte a férfi minden zavar nélkül.

Hene megfordult s otthagya a partnerét. Odament az ablakhoz, a homályos táblákat megtörülte zsebkendőjével és kinézett az utcára. Két részeg mesterlegény ült egy konflisban, énekeltek s valaki rendőr után kiabált. A konflis után egy asztalos-szekéren három koporsót huzott egy fiatal inas és a koporsós-szekérré gyerekek ugráltak fel. Egy fiakkere nyoszolyó-leány ment a vőfélyével, szerelmesek lehettek egymásba, látszott a mosolygásukon s a mentők kocsiján egy zavart nézésű elmebeteg szállítottak valamerre.

- Bolond az élet! - gondolta Hene s otthagyta az ablakot.

- És most menjen el, - mondta a férfinak s egy székről fölvette ennek a kalapját.

A férfi felállt, magára vette az überzieherjét és igen komolyan azt kérdezte:

- Kérhetem bucsuzásra a kezét?

És Hene azt felelte:

- Viszontlátásra is.

És a hangjában nem volt sem keserűség, sem guny, sem harag, semmi. Már épen eleget látott az életből...

KÉK A FÖLD, ZÖLD AZ ÉG

1.

- Ki vagyok?

- Pszt!

- Sebaj, senki sincs itt. És ha van, annál jobb.

A fiatal ember levette kezét az asszony szeméről és megcsókolta. Egyenesen szájon csókolta. Azután újra megfogta az asszony fejét és most a két szemét csókolta meg. Nem szenvedélyesen, de szerelemmel. A legodaadóbb, nyugodt, kiforrott szerelemmel.

A fiatal ember huszonhárom esztendő volt, az asszony harminc. A fiatal embert Ederik Károlynak hívták, az *Erdélyi fatermelő és fűrészmalom részvénytársaságnak* pénztárnoka s az asszony egy negyven esztendő ellenőrnek a felesége. Ki rangban alatta állt a huszonhárom esztendő fiatal embernek, de az iszákossága miatt nem tudott előre vergődni. Teodor Miklós-nak hívták, Romániából került Erdélybe és ugyanonét hozta a feleségét, tizenkét esztendővel ezelőtt. Volt egy tiz esztendő fiuk és úgy éltek, mint ahogy a szegény emberek élnek. Veszekedtek, olykor verekedtek is, azután kibékültek és újra szerették egymást egy kis időre. Ederik egy esztendő előtt került a telepre. Pestről küldte le a társaság és ott lakott, kosztolt, Teodóréknál. Az asszony nem volt sem szép, sem kicsapongó. Magas, sovány, mindig borzas, mindig piszkos és mindig dolgozott. A keze olyan volt, mint egy férfié, csontos, fekete, ráncos, a fogai rosszak és sárgák, de a világoskék szeme szép volt. Keveset beszélt, de ha megharagudott, a kék szeme fekete lett s néhány szóval rettentő oláh átkot mondott. Azután hirtelen elhallgatott és többé senki sem tudta, haragszik-e vagy busul, felejt-e vagy szenved? Egyáltalán tartózkodó természetű volt és kiismerhetetlen, mint egy állat. Mint egy macska, aki hol hideg, hol meleg, hol közönyös, hol hizeleg s hol eszesnek, hol meg halálosan ostobának látszik. Ederik volt az első szeretője, azt azonban, hogy szereti-e a fiatal embert, maga sem tudta. Ha gondolkodott rajta, nem tudta, s ha nem gondolkodott, hitte. Hogy mégis megadta magát, a fiatal ember sem tudta, hogy történt, csak hogy ez a megadás boldoggá és büszkévé tette. Rendkívüli nőnek tartotta és ő még alig ismert más nőt rajta kívül. Se rá nem ért, se alkalma nem volt és a vágya is hiányzott hozzá: nőekkel foglalkozni.

Az asszony - az ura Annuskának hívta és Ederik: Nanettenek - babot hántott, mikor a fiatal ember nesztelenül bejött az udvarra és hátulról befogta a szemét.

- Miért jött ma ilyen korán haza? - kérdezte közönyösen.

- A jó hír kergetett - mosolygott a fiatal ember boldogan. - Levelet irt a társaság, hogy a bukófélben levő Fatermelők Lapját megveszi és a szerkesztését reám bizza. Egyelőre innét csinálom a lapot s azután visszahelyeznek Pestre, avancement-nal. A lap egyelőre alig hoz többet a konyhára ezerkétszáz forintnál, de az előléptetés is hoz öt-hatszáz forintot és három-ezeröttszázra fel fog menni a fizetésem. Mit szól ehez, kis Nanette?

Az asszony egykedvűen vállat vont.

- Mit szóljak? Egy nap fölmeleg Pestre és többet sohasem látom. Ugy el fog felejteni, mintha a világon se lettem volna.

A fiatal ember megigazitotta a szemüvegjét és leült egy másik szakajtókosárra, az asszony mellé.

- Nanette, - mondta szemrehányó hangon, - hát ilyen embernek hisz engemet? Azt hiszi, hogy én itt csak mulatni akartam magával egy kicsit s azután itt hagyom, mint a katona a lovát, aki a másik állomáson új lovat kap?

- Miért ne? - felelte az asszony. - Én nem vagyok leány és nem tartozik nekem semmivel. Szerettük egymást és mert maga elmegy, elfelejti, ami volt.

A fiatal ember megfogta az asszony kezét.

- Én felejttem el magát, Nanette, én?

Az asszony hidegen nézett rá.

- Maga. Bizonyosan minden férfi rossznak tartja azt a férjes asszonyt, aki...

Ederik rátette kezét az asszony szájára.

- Ne mondja ki, - mondta hirtelen, erélyesen. - Ostobaságokat beszél. Semmi közöm a többi férfiakhoz, hogy mit tesznek, hogy tesznek, engem ne hasonlítson azokhoz, akik lélegzeni is érdekből szoktak.

- Eh, - felelte az asszony szomorúan s a szeme könnyes lett, - én nem ámitom magamat. Maga huszonhárom esztendő és én harminc vagyok. Se nem szép, se nem gazdag, se nem előkelő és a szeretője vagyok. Egészen természetes, hogy elhagy. Az nem lenne természetes, ha nem hagyna el.

Ederik kidobta az asszony kezéből a babot és úgy megszorította mind a két kezét, hogy ez belésápult.

- Nézze, - felelte ingerülten és komolyan, - egyszer s mindenkorra kikérem magamnak, hogy engem holmi stricinek, csirkefogónak tartson. Igaz, csak huszonhárom esztendő vagyok, de kérdezzen meg akárkit, hogy nem éretten, komolyan, határozottan gondolkodom-e mindenben és mindenről? Én magát nem hagyom el, hanem magammal viszem. Nyíltan és becsületesen. Még ma elmondok mindent az urának és ráveszem, hogy váljon el törvényesen, becsületesen és amikor vége lesz a válópörnek, megesküszünk. Mire Pestre megyünk, már mint férj és feleség megyünk.

Az asszony tágra nyitotta a szép kék szemét s a nyitva maradt ajka közül kilátszott a csunya, sárga foga. Ápolatlan haja zsiros, poros kontyba csavarodott a feje bubjára, a barchett slafrokja piszkos volt, de a fiatal embernek a legszebb asszony volt a világon és szerelmesen, melegen ölelte magához.

Az asszony arca kipirult a büszkeségtől és mindig hideg, közönyös szeme izgatottan ragyogott.

- Komolyan beszélsz? - kérdezte szinte elrekedten s vállon fogta a fiatal embert. - De hátha nem válik az uram?

- Erre is gondoltam, - felelte Ederik és gyöngéden csókolgatta az asszony kidolgozott, csunya kezét. - Van ezeröttszáz forint megtakarított pénzem s ha nem akar válni, megkinálom vele. Azonkívül rajta leszek, hogy a társaság előléptesse.

Az asszonynak most már az orrlyukai is remegtek az izgatottságtól és úgy nézett a fiatal emberre, mintha az egy Isten, vagy egy örült lett volna.

- Megtennéd? Megteszed? - szorongatta magán kívül a fiatal ember kezét.

- Természetesen! - felelte ez nyugodtan. - Egyebet nem is tehetek. Szeretlek és te megérdemled, hogy szeresselek. A világ legjobb, legbecsületesebb asszonya vagy.

Elhallgattak és elengedték egymás kezét. Az iskolából most jött haza az asszony fia, egy nagynövésű, csunya, ostoba és hideg szemű gyerek.

- És mi lesz ezzel? - kérdezte az asszony hirtelen.

- Magunkkal visszük, - felelte Ederik.

Az asszony szinte tántorogva állt fel a boldogságtól s bement a házba, a gyerekek uzsonnát adni. Azután elküldte játszani és ismét egyedül maradtak.

- Nézd, - szólt egy kis idő múlva az asszony, - de mit szólnak majd ehhez a rokonaid?

A fiatal ember nyugodtan mosolygott.

- Az én életem az enyém és nem a rokonaimé.

- S mit szól az anyád?

- Belenyugszik a dolgokba.

- S a testvéreid?

- Ne izgasd magadat ezekkel a kérdésekkel, - felelte a fiatal ember gyöngéden. - Két ember boldogságához nem rokonok, szülők és a világnak az álláspontja szükséges, hanem annak a két embernek a boldogsága, amelynek harmóniájához rajtuk kívül mindenki fölösleges nulla.

Ilyen komolyan és szépen még nem beszéltek egymással és soha, senki sem beszélt még így az asszonynyal. Büszke és boldog volt, sirni szeretett volna örömeiben. Legjobb szeretett volna felöltözni, belekapaszkodni a fiatal ember karjába és sorba járni az egész telepet, aki tudott róla, hogy az ura részeges, veri őt és hogy sokszor nem tud egy félkiló levest venni, mert az ura elissza minden keresetét. A könnye végre mégis megeredt és csendesen, boldogan sirt. A fiatal ember meghatottan nézte és hagyta őt sirni.

Gyöngye, bágyadt, erőtlen őszi alkonyat volt körülöttük. A lilás köddel fátyolozott hegyekre visszasütött a nap s a kertben a gyümölcsfák másodszeri virága fáradtan zsugorodott össze, mint a beteg gyerek, aki az időjárás mindenféle változását megsínyli. A fűrés- és fatelep, mely a hegyek alatt, egy ovális völgyben feküdt, a nap visszasugárzásából nem kapott semmit, de a távoli város tornyai, mint valami szentnek karjai, a sápadt aranysugarak közül diadalmasan emelkedtek fölfelé.

Az asszony megszorította a fiatal ember kezét.

- Félek, - mondta halkán, - félek elfogadni, amivel megkinálsz. Te fiatal, okos fiu vagy és én, meglehet, utadban állnék majd később. Az előmenetelednél, a karrierednél.

- Nem, - felelte a fiatal ember visszautasítólag és komolyan. - Ha egy férfinak a karrierjében a nő oszt és szoroz, sem az a karrier, sem a férfi nem ér egy lyukas krajcárt.

- Hát nem vagy nagyravágyó? - kérdezte az asszony. - Be fogod érni azzal a három vagy hány ezer forinttal és azzal az állással, ami most jön?

- Nem; - felelte a fiatal ember határozottan, keményen és majdnem gögösen. - Nem érem be. Én tehetséget és erőt érzek magamban a fejlődéshez, azt azonban, hogy egy nő segítségemre vagy hátrányomra lenne, nem látom be, nem hiszem és megvetem ezt a módszert. Mert ha a férfi egymagában is nem *a férfi*, akkor amit elér, nem magának, hanem a nőnek köszönheti és akkor az egész küzdelem, a harc, a törekvés, nem ér semmit. A férfi, az igazi férfi és nem a saját hiúságába bepácolt pojáca, soha sem önmagáért, hanem első sorban, a nőért küzd. Azért, hogy ő, a férfi adjon a nőnek mindent. Ha nem ő ad, a nő sohasem lesz az, akinek minden erős férfi látni akarja a nőt: az ő behódolt, alázatos, őt istenítő, gyöngébbik társának.

Lehajolt az asszony arcához és belenézett ennek a szemébe.

- Értesz, Nanette? - kérdezte gyöngéden, büszkén és szerelmesen.

- Azt hiszem, - felelte az asszony bizonytalanul. - De mi akarsz lenni?

A fiatal ember nem válaszolhatott. Most jött be az utcaajtón az asszony ura. A fiatal ember felállt s egyenesen eléje ment. Nem látszott rajta semmi zavar, habozás. Alacsony, széles vállu, kissé hizásnak indult férfi volt, széles homlokáról ész sugárzott, rövidlátó, szürke szeme és keskeny, szép metszésű szája csupa akarat, energia volt.

Kezet fogtak s az asszony ura gyanútlanul mosolygott a fiatal emberre.

- Mi baja? - tréfálózott. - A szeme úgy ragyog, mintha megütötte volna a haupttreffert.

- Na nem épen, - mosolygott Ederik minden elfogultság nélkül. - Csak egy kis hír Pestről. A tél elején itt hagyom magukat, Teodor.

- És ennek örül olyan nagyon? - folytatta a tréfát az ellenőr. - Ezért a leplezetlen örömért nem igen vagyunk hálásak, sem én, sem a feleségem. Mit szólsz ehez, Annuska?

Az asszony a széthullott babot szedegette föl a földről és háttal állt a férfiakhöz.

- Bizony úgy van, - felelte és még lejjebb hajolt, hogy arcának zavarát elrejtse.

Az ellenőr letette a kalapját, botját s leült a tornácon egy hosszú padra, mely előtt asztal állt, egy tarka abroszsal leterítve; ezen kávéscsupor, mit a gyerek az előbb hagyott ott, két szennyes kés és egy fél kenyér.

- Tessék, - invitálta a fiatal embert, - üljön le és mondja el a reánk nézve kellemetlen kis hírét.

Ederik leült a férj mellé és elmondta a Fatermelő társaság levelének tartalmát, továbbá a maga terveit és tippjeit. Az ellenőr figyelmesen hallgatta s anélkül, hogy az irigység, ami az arcát kissé fakósárgára szivta s a szeme bogarában vibráló tüzet gyújtott, gyűlöletet fakasztott volna benne; inkább csak elszomorítá. Ennek az iszákos, nem rossz, de akaratnélküli embernek a lelke gyöngye volt ahoz, hogy gyűlöletet termeljen magában és egy kis irigységnél egyéb soha sem fogamzott meg benne a mások sikerei láttán, melyek a saját szerencsétlenségére emlékeztették.

- Szép, szép, - mondta zavarodottan s a szemén most valami fájdalmas árny suhant keresztül.

A fiatal ember figyelve nézegette és éles, emberismerő szemével belenézett egyenesen a lelkébe a tehetetlen embernek. És látta az egész csöndes kis drámát, mely egy titkos emberi gépezetben pár pillanat alatt testet ölt és összeomlik, mint a félelemtől reszkető gyerek szemében a kísértet, melynek vázát a fantázia és ruháját a sötétség szövi és abban a pillanatban el is nyeli. Ederik látta, hogy ennek az embernek végzetes szenvedélye hogyan gyüri, nyomja le minden akaratát, energiáját, látta ennek a szenvedélynek fokozódó növést és látta már a szervezetében romboló hatást is, mely az iszákos ember szívét megtámadta. És egy pillanatra megdöbbsent. Akaratán kívül egy kérdés tolakodott eléje: hogy az erősebbiknek van-e joga minden eszközt felhasználni a gyöngébb ellen? De szemének egy villanása már hidegen siklott el a kérdés fölött.

Minden kérdésre azonnal tudott válaszolni, akár magának, akár másoknak. Elhatározásában és ítéletében megdöbbsentően gyors volt. Minden dolgokat egyetlen oktávába össze tudott vonni, egy pillantással kivonta, összesűrűsítette a legbonyolultabb eseteket és ennek köszönhette elhatározásában és ítéletében a gyorsaságot, mert a lényegek mindig birtokában voltak, a maguk cafrangjai nélkül.

Az asszony már összeszedte a babot az udvaron, a száraz héjat elsöpörte, de még mindig ott babrált. Nem mert a férfiak felé fordulni és a házba se mert bemenni. Soha életében nem érzett még ilyen félelmet. Érezte, hogy az arca falfehér lehet, míg a füle lángolt s a keze és az orra jéghideg volt. - Lemegyek a kertbe, - gondolta hirtelen s hogy ne kelljen a férfiak előtt elmenni, kiment az utcára és lenn a kert végén, keresztüllépett a rossz sövénykerítésen. A késői nap már leoldotta aranyfátyolát a hegyekről és fensőséges nyugalommal tűnt el. Délről meleg, álmosító, gyöngye szél mesélgetett az őszi kertnek, mint egy vénülő gavallér a hervadt asszonymak. Az elvirított, sárguló bokrok mélabúsan mosolyogtak s a száraz mákfejek, mint valami kötőtűk zörögtek, melyekről észrevétlenül csúsznak le a szemek, míg valaki a könnyeit törülgeti.

Az asszony leült a diófa alatt s mereven nézett maga elé. Arra gondolt, hogy mit beszélnek azok ott a tornácon, hogy a kedvese hogy fog hozzá, az ura mit felel reá, hogy összeverekednek-e, vagy kiegyeznek? Már nem érezte magát boldognak és büszkének, mint az előbb. Most félt és meg volt zavarodva. Nem tudta, mi baja van, gondolkodni is alig mert s a ravatalon nyugvó őszi alkonyat, melyet máskor meg se látott, most sóhajt csalt ki lelkéből. És tizenkét esztendő alatt talán másodszor, egyszerre csak haza gondolt a romániai falujára, ahol született, felnőtt és férjhez ment. Látta az apját, aki tanító volt, a katrincás anyját és a hét testvérét. A szegénységet, az ifjúságot, a gyerekkort, mindent látott. A piszkos kis oláh falut, a patakot, mely keresztül folyt a falun, a fatornyu templomot, a nyomorúságot és butaságot, melyből egyszer csak kiemelte Teodor Miklós. Akkor még csak huszonnyolc esztendő volt az ura, csinos ember, aki szép jövőről álmodozott. És itt a szép jövő... Elrészegesedett, előléptetés nem jön és most egy másik embernek oda fogja őt adni. Ingyen, vagy pénzért. Egyre megy. Csak az a fontos, hogy oda fogja adni. És ezzel a mult, mely kettejüket összekapcsolja, el fog tűnni, mint ahogy eltűnt a nyár a kert fölött s csak emléke maradt meg.

Könny nem nedvesíté meg az asszony szemét, mely szárazon égett és inkább a félelem, mint a fájdalom szoritotta össze szívéét. Ettől a félelemtől azt sem tudta, mi történik vele. De azt sem tudta, mitől fél. Csak sejtette, de nagyon homályosan, hogy tulajdonképen attól fél, hátha az ura és a kedvese között egyszerre csak magára marad. Egyedül, támasz nélkül. Hogy azok összeverekednek, megölik egymást s ő egyedül marad a fiával, szegényen, koldusan. És elkezdte számítani, mennyi adósság van a házon s egyszerre felugrott. Egy gondolata támadt. Rettenetes gondolata, hogy az arca eltorzult belé. Arra gondolt, ha az ura megölné Ederiket, vagy ez az urát, ő, mint bűnszerző, becsstelen és rossz nő, bizonyosan nem kapna a társaságtól egy krajcár nyugdíjat, vagy végkielégítést sem. És ez felbőszítette. Ingerülten, dühvel és gyűlölettel gondolt a két férfira és sirni kezdett. Egész lelkéből s mély fájdalommal sirt...

A két férfi fenn a tornácon hallgatagon ült. A fiatal ember erős akarata bármennyire is elnyomta magában az altruista érzéseket, ezeknek tiszteletben tartásához elismerte a jogát és várta, hogy az ellenőr elintézzze magában az érzéseit.

- Hát gratulálok! - kiáltott fel egyszerre a férj és hallani lehetett a hangján, hogy már legyőzött magában minden keserüséget. - Maga derék fiú és megérdemel egy szép jövőt.

- Köszönöm, - felelte Ederik megkönnyebbülten és kivette a szivartárcáját. - Nem gyujtanánk rá?

Rágyujtottak és ekkor a fiatal ember így szólt:

- Mondja, Teodor, de egész őszintén és nyíltan, nem tehetnék én valamit a maga előléptetése érdekében?

Az ellenőr kissé elvörösödött, a szeme egy pillanatra felcsillant, de nyomban elkedvetlenedett.

- Eh, - mondta egy kézlegyintéssel, - ahogy van, úgy van! Mindegy.

- Ez nem felelet. Egy esztendeje ismerjük egymást s már vagyunk annyira jóbarátok, hogy őszintén nyilatkozzunk meg egymás előtt. Feleljen!

A gyöngye embernek tetszett ez az energikus felszólítás s kissé zavartan vállat vont.

- Amint akarja, - mondta.

- Helyes. Tehát újévre számíthat a főfelügyelői állásra. Csak az a kérdés, megbizik-e bennem és a szavamban?

- Ami azt illeti, - felelte ez még mindig zavartan és meghatottan, - e felől biztosíthatom. Akár az életemet is rámerném magára bízni.

A fiatal ember kezében kissé megremegett a szivar.

- Ah, ez... - szólt zavartan, de az ellenőr elhallgattatta.

- Csak ne szerénykedjék! Egy huszonhárom esztendő emberben annyi kitűnő tulajdonságot, mint magában, még nem láttam. Ismétlem, az életemet is rá merném bízni.

Ederik letette a szivarját és ránézett a társára.

- Engedje meg, - mondotta most határozottan és nagyon komolyan, - hogy szaván foghassam.

- Kezet reá.

- Szívesen, - mosolygott a másik s oda nyujtotta a kezét.

Ederik megszorította s azután elengedte.

- Tehát szerződést kötünk.

- Szívesen!

- Állni fogja?

- A szavammal én se igen játszom, - mosolygott az ellenőr vidáman.

Ez a vidámság és bizalom újra megzavarta a fiatal embert. Fölvette a letett szivarját és elhallgatott.

- Várom a föltételeket, - törte meg a csöndet Teodor.

A felszólítás kellemetlenül érintette a fiatal embert, de felelni kellett.

- Mennyi adósság van a házon? - kérdezte.

Teodor arcát elhagyta a mosoly.

- Ezer forint! - sóhajtott.

- Ezer, - ismételte Ederik. - És most hallgasson ide, Teodor. Mi mind a ketten férfiak vagyunk és ami első rangú kérdés, maga megbizik bennem. Ismeri a józanságomat, az erélyemet, munkabíró képességemet, szóval, majdnem az egész masszát ismeri, amelyből gyúrtak. Csak még azt nem tudja, hogy rendkívüli dolgokra is képes vagyok s hogy amit akarok, olyan erősen akarom, hogy nincs akadály reám nézve; hogy nem félek semmitől, senkitől s hogy egymagamban szembeszállok, ha kell, az egész világgal. Érti?

Az izákos szomorúan, de elragadtatva mosolygott.

- Hogy értem-e? Én?! Aki ilyen szerettem volna és szeretnék lenni!

- Hát akkor hallgasson ide, - felelte Ederik. - Maga el van adósodva. Tartozik a házára, tartozik fünek-fának, a mészárosnak, fűszeresnek, kocsmárosnak s az egész telepnek. Ezenkívül, fizetésének egy része le van foglalva és hat-nyolc esztendeje mellőzik az előléptéseknél. Tudja, hogy mindez hova fog vezetni?

- Tudom, - felelte az ellenőr nyugodtan. - A revolverhez, vagy a kötélhez.

- Ez a megoldás azonban csak magára nézve lesz hasznos. De mi lesz a fiával, a feleségével? Az asszonynak szolgálatba kell állnia.

Az iszákos izgatottan megrugta a lócát és felállt. Föltette a kalapját, mélyen a szemére huzta és a fájdalma és keserősége majdnem megfojtotta. Így járkált egy ideig le s fel a tornácon és Ederik bár részvétellel, mégis hidegen nézte. Szükségesnek tartotta ez embernek lelkét felzavarni, megkínózni, hogy azután kedve szerint hajlíthassa. És egy kis szünet után így folytatta:

- Ha képes volna leküzdeni a szenvedélyét, gyökeresen megváltozna minden. - Lesütötte a szemét, mert nem volt képes e pillanatban ránézni a szerencsétlen emberre.

Ez a tornác egyik oszlopához támaszkodott, zsebre dugott kézzel és ólmos arccal nézett a levegőbe. Kinos pillanatnyi csönd után felsóhajtott:

- Már megpróbáltam!

- És nem ment? - kérdezte Ederik csöndesen.

- Nem. Ez nem szerzett szenvedély, melyet az ember lerázhat magáról. Ez velem született családi betegség. Mintha csak tuberkulotikusnak vagy szifilisznek születtem volna. Apám, nagyapám, mindegyik ivott. Mit lehet itt tenni?... - S a szeme könnybe borult.

Már maga a hang, amelyen s ahogyan mondta, megkapta a fiatal ember szívéet s amint hirtelen ránézett, az ő arca is ólomszínűvé sáapult. A száját idegesen beharapta s a tekintete elborult.

- Vajon szabad-e? - gondolta kinos izgatottsággal - szabad-e egy embernek a szerencsétlenségét kimélyíteni, lejobb ásni, ahelyett, hogy segitenék e szerencsétlenséget szűkíteni? - A keze reszketett, szíve idegesen dobogott, de csak egy pillanatig. Azután vállat vont és élesen belevágta tekintetét a szürkülő alkonyatba.

- Az életben, - gondolta hidegen, - csak az értékesebb embernek az élete számít. Az értéktelené nulla, kavicsdarab, melyet a törvény igen, de a társadalom nem kérhet számon. - És a részvétét hirtelen beszüntette, elnémitotta. Új szivarra gyujtott és folytatta:

- Tényleg nehéz kérdés, hogy mit lehet itt tenni? Mert az esetben, ha a mindenen uralkodó férfias akarat...

Az ellenőr keserűen közbevágot:

- Hagyja! Az egyik ember egészséges, a másik beteg. Ez az egész akarat és nem akarat. Másként huzzon ki a bajból, ha tud és akar. - És visszament az asztalhoz s ujra leült.

- A dolgot ott kell kezdeni, - mondta Ederik és nyugodtan göngyölte be a törött szivarját egy cigarettapapirosba, - hogy a felesége és fia érdeke meg legyen mentve.

Teodor csüggedten hajtotta le a fejét.

- Tőlem alig telik ki valami.

A fiatal embernek rosszul esett, de kimondta:

- Alig. Ha azonban minden ellenállás nélkül reám bizza magát...

- Ellenállás nélkül, - mosolygott a másik, de ez a mosoly hirtelen eltűnt az arcáról. A fiatal ember szemében volt valami parancsoló komolyság s a szájára mintha ráfagyott volna a mindent keréketörő akaratnak eleven kifejezése.

- Magának, - folytatta, - el kell szakadnia a családjától, hogy abba a romlásba, amelybe maga minden előléptetés és adósságrendezés mellett is, meglehet, mégis bele szédül, a családja meg legyen kimélve.

Az ellenőr kissé ingerülten csapott az asztalra.

- Ostobaság! És ki gondoskodna róluk?

- Én, - felelte Ederik nyugodtan.

- Megtenné? - kiáltott fel a másik s a szeme örömtől ragyogott. - Csak így, barátságból?

A fiatal ember most letette a szivarját, felkönyökölt az asztalra s belenézett a szomszédja szemébe.

- Nem barátságból, Teodor!

- Hanem? - kérdezte ez csodálkozva.

- Magának előbb el kell válnia a feleségétől.

Az ellenőr önkéntelenül hátrább huzódott a fiatal embertől és megbotránkozva kérdezte:

- Elválni?! És miért? Minek az?

- Hogy minden jogom meglegyen hozzá, gondoskodhatni róluk.

Az ellenőr felkapta az asztalról az egyik kést, a nagyobbikat, egy nagy, éles, kenyérvágókést és felugrott.

- Micsoda joga? - kiáltotta. - Miről beszél itt maga?

Ederik még a pózát sem változtatta meg. Az asztalra könyökölve, nyugodtan nézett farkas-szemtel az ellenfelével.

- Tegye le a kést, Teodor, - mondta, - nehogy helyrehozhatatlanul elrontsa ép azoknak az életét, akik magának nagyon kedvesek. Én különben is erősebb vagyok, mint maga s bár nem szoktam birkózni, ismerem annak minden fogását. Csakhogy itt se nem magáról, se nem rólam van szó, hanem a feleségről és fiáról. Ezt, remélem, belátja?

- Be! - felelte az ellenőr s visszadobta a kést az asztalra. - Hanem most beszéljen. Mindent és mindenről!

Visszaült a lócára, de csak a szélére, távol a fiatal embertől. Már érezte, hogy pillanatok múlva mindennél mélyebb szakadékok fogják tőle elválasztani.

Ederik nyugodtan türte a tekintetét.

- Mit akar tudni? - kérdezte.

- Mindent! - felelte az tompán. - Hogy mi köze van magának a feleségemhez, az életemhez, a nyomoruságomhoz és mindenhez?

- Maga nagyon izgatott, - felelte Ederik, - de azért válaszolok. Szeretem a feleségét. Szeretem és ha elválík tőle, becsületesen elveszem, a feleségemmé teszem. A fiát neveltetni fogom, jó, erős, biztos kezekben lesz. Maga ismer engem. Ez az egész...

Az izákos mereven nézett a fiatal ember szemébe, mialatt egyszerre tiz esztendőöt öregedett. A feszülő bőr megtágult a szeme alatt, szája körül, pofacsontja kiélesedett, orra megnyult és egy sóhajjal lehajolt az asztalra. Fejét karjára fektette és sirt. Csukló, komikus, de mindennél megrázóbb férfi fájdalommal...

II.

Ederik és Nanette, már mint férj és feleség jöttek fel Pestre. A fiatal ember bebutorozott egy háromszobás szép kis lakást a Józsefvárosban s az asszonyt már a kész lakásba hozta. A butor tervét maga rajzolta, a függönyöket, szőnyeget maga választotta, izléses, kényelmes, kedves és meleg otthon volt - majdnem háromezer forint adósságba verte magát,- de az asszonnak semmi sem tetszett. Ilyen divatos, művészi lakást még nem látott és bizalmatlanul, idegenül érezte magát benne. A keleti szőnyegek színét és rajzát utálattal nézte, a finom, diszkrét-szinű függönyökre lesujtó pillantásokat vetett és a szép butorokat gyűlölte.

Ederik úgy örült a szép kis lakásnak, első, igazi otthonának, mint egy gyerek. Szeretettel simogatta meg a butorokat, a képeket, az asztalon a nagy barnaselyemernyős villanylámpát és szinte könnyes szemmel borult le a felesége előtt és fejét ennek ölébe hajtotta.

- Olyan boldog vagyok, kis Nanettem, olyan boldog, - mondta meghatottan. - Az enyém vagy, nyiltan, becsületesen és itt lakunk ezután, remegés és szégyenkezés nélkül, ebben a szép kis lakásban.

Az asszony gyűlölettel jártatta körül tekintetét.

- Nem szeretem ezt a lakást, - felelte szárazon. - Nagyon előkelő, nem nekünk való. Ez tisztára pénzfecsérlés.

A fiatal ember jókedvűen kapta fel a fejét.

- Ha csak ezért nem szereted, ez még nem baj, te fukar, te zsugori, te havasi móc! Persze, te azt hitted, hogy hallgatok reád és egy szoba-konyha lakásba költöztetlek be.

Jókedvűen kacagott, de az asszony szigoruan nézett reá.

- Ezt hittem és vártam, - felelte. - Az ember addig spóroljon, amig fiatal és jól tudom, hogy Pesten borzasztó drága minden.

Ederik elragadtatással hallgatta.

- Hogy mibe kerül ez a lakás, - folytatta az asszony, - és ez a komédiabutor, ez a sok kopott szőnyeg, azok a szinehagyott függönyök, azok az edények az ebédlő-szekrényen, meg se merem kérdezni. Bizonyosan annyiba kerül, amennyiért falun egy kőházat lehetne venni és akár Pesten négy-öt esztendeig, urimódon lehetne belőle élni.

- Addig épen nem! - kacagott a fiatal ember.

- Annál rosszabb, - felelte az asszony haragosan. - Se nekem, se neked nincs pénzed, bizonyosan adósságba verted magadat és tegyük fel, hogy egyszerre, hirtelen meghalnál. Kurtanyaku ember vagy, vérmes és ha hegyre mégy, fulladsz. Tegyük fel, hogy egyszerre csak szivszélhűdés érne. Tegyük fel!

A fiatal ember hirtelen elhalványult és felállt az asszony mellől. Ugy érezte, mintha mellbe ütötték volna és szédülve fogózott meg egy butorba. A szive vadul vert és szemét lehunyta. Az asszony azt hitte, hogy az igazság ráolvasása fáj neki és még dühösebben folytatta:

- Ha ez megtörténne, inkább maradtam volna a másik mellett. Az már tizenöt esztendeje szolgál s valami kis nyugdíj, végkielégítés, kijár utána. De te hány esztendeje szolgálod a társaságot? Három esztendeje! Mi ez, semmi! Aztán mehetnék a fényes lakásból az utcára.

Felállt, egyet rugott a lába alatti szőnyegen és kiment a konyhába. Ederik pár percig lecsukott szemmel, kábultan állt az asztalba fogózva. Azután az ablakhoz ment. A finom csipkefüggönnyt elhuzta az üvegről s homlokát a hideg ablaktáblához szoritotta. Rosszul érezte magát és egyszerre kivágyott innét, ki az utcára, idegen emberek közé. Majd hirtelen leült az

írásztalához és dolgozni kezdett. Egy cikket akart írni a lapjába, de a gondolatait nem tudta összeszedni. Egy korai, vagy még a nyárból itt maradt beteg légy ténfergett az íróasztala üveglapján s azt nézegette. A légy az asztalról az ablakra repült, innét a függönyre s Ederik makacsul követte tekintetével. Mikor a felesége bejött a konyhából, összeresztett, de a másik percben már odahívta magához. Az ölébe ültette, a haragos, borzas fejét a melléhez szorította és nagyon komolyan így szólt:

- Akarsz az én engedelmes, jó feleségem lenni?

Az asszony csak egyet rántott a vállán.

- Tudom, hogy akarsz, - folytatta a fiatal ember, - de ehez elkerülhetetlenül szükséges, hogy magadat és a dolgainkat, mindaddig, míg kissé te is belepillantasz az életbe, reám bizzad. Minden kritizálás, felülbírálgatás nélkül. És hagyod, hogy egyelőre mindenben a magam belátása érvényesüljön. Hagyod?

Az asszony inkább haraggal, mint makacsul hallgatott. De a fiatal ember teljes hittel állította:

- Persze, hogy hagyod! Hát hallgass ide, drágám. Huszonhárom esztendő vagyok, három évvel előbb léptem be a Fatermelőkhöz és ma már majdnem háromezeröttszáz forint fizetésem van. Egy másik három esztendő után, ha az igyekezetemhez, terveimhez és tippjeimhez a szerencse is hozzásegődik, megduplázódik a jövedelemem és harminc esztendő koromra, - a szeme hirtelen kigyult, de kezének egy mozdulatával mintha a jövő hirtelen felbukkanó képeit akarta volna visszakergetni a maguk fátyola alá...

Az asszony indulatosan szakította félbe.

- Tulságosan bizol magadban és a szerencsében. Mintha minden csak tőled függne. A sorsra nem is gondolsz. A szerencsétlenségre. Elbizakodott vagy és ez rosszra vezet. Meglásd!

Ugy mondta ezt, mintha a szerencsétlenség már is ott állt volna kívül az ablakon és fekete fogát rájuk vicsorította volna. Sőt mintha valami kaján gyűlölet lappangott volna a jóslásában. A szeme sötéten villogott s a szája keserűen remegett.

Ederik ijedten nézte és elhallgatott. Másfél esztendő óta először jutott eszébe, hogy hátha nem ismeri ezt az asszonyt. Hallgattak s az ebédlőben egy régi, primitív óra, melyet Ederik csak a hangja miatt vett meg, valami végtelenül finom, üde asszonyi hangon ütötte el a négyet. Az asszony felállt a fiatal ember öléből s távol tőle, egy sarokba ült le.

- Én tudom, mi a szegénység, - szólalt meg egyszerre s az óra finom, üde hangja után, ez a száraz, kopott, keserű hang fájdalmasan ütötte meg a fiatal ember fülét.

- Málékenyén nőttem fel, meg sülttökön. Olajjal, avasvajjal főztünk, nyáron mezitláb, télen bocskorban jártam s egy fedél alatt laktunk a kecskékkal. Pénz alig jött a házhoz. Kecskével, máléval, olajjal fizetett az eklézsia. Az anyám huszonnyolc esztendő korában halt meg, a pénz híjján. A pénz miatt. Nem volt doktorra, patikára való. Én tudom, mi a szegénység, tudom...

Egy karosszékből ült az asszony, két keze a szék karján, válla előre hajlott és a homloka meg az álla kivörösödött. Ederik fokozott ijedtséggel nézte és várta, hogy a mulasztását most egyszerre helyre fogja hozni egy véletlen s az asszony szenvedélyes keserősége meg fogja vele ismertetni a lelkét, melyről eddig nem hitt egyebet, mint hogy ez a lélek egy elnyomított, drága, hallgatag, csöndes martir-lélek.

- Az uram mellett sem felejtettem el, - folytatta az asszony. - A gyerekekkel kenyéren és gyümölcsön élőködtem. Magam mostam, suroltam, kapáltam és én soha sem értem rá cifrálni, rosszalkodni, mint a többi asszonyok. Éjfélkor feküdtem, hajnalban keltem, a sok dologtól még imádkozni sem értem rá. S hogy másként, jobban is mehetne a sorsom, erre

soha sem gondoltam. Csak dolgoztam és féltem mindig a betegségtől, a nagy szegénységtől, az öregségtől. Tizenhárom esztendő voltam, mikor az anyám meghalt s még most is emlékszem, hogy szoritotta az ágy deszkáját és hogy könyörgött: ne hagyjatok meghalni!... Mindig ettől féltem. Hogy megbetegszem és elpusztulok a szegénység miatt, mint a kutya. És most, hogy másként jött a sorsom...

Ederik előtt kezdett a köd tisztulni.

- Hogy azt ott a hátam mögött hagytam, - folytatta az asszony, - hogy te elvettél, megesküdtem magamban, hogy vigyázni fogok.

- Mire, hogyan? - kérdezte Ederik izgatottan.

- Hogy minden krajcárra vigyázni fogok. Hogy vagyont gyűjtök. Láttam, hogy te könnyelmű, költekező vagy s láttam, hogy a gyepelődnek nekem kell megfogni. Mert ha te fogod, abból baj lesz.

- De hogyan, micsoda baj?! - csodálkozott a fiatal ember s rövidlátó szeme kimeredt a szemüveg alatt.

- Adósságba kerülsz, megakadsz a pályádon és ott állunk. A legjobb ló sem szalad egyformán... Persze, te ezt nem érted. Csak huszonhárom esztendő vagy és az igazi szegénységnek még az árnyékát sem láttad. Én láttam és félek.

- De ha azt mondom, - kiáltott Ederik indulatosan, - hogy nincs okod a félelemre! Gyönyörűen indul minden s a legszebb jövő előtt állok.

De az asszony konokul integetett.

- Nincsen se legszebb jövő, se legrosszabb jövő. Ki látja azt? Nincsen semmi, csak a ma. Ezt látom, ezt a kezemben tartom és mindent a mából kell kistrófolnom. Okos ember nem vesz fel hitelt a holnapra.

A fiatal ember dühösen az asztalra csapott.

- Ez vakondok-logika! - kiáltotta. - Így nem szabad gondolkodni és így nem lehet élni. Így csak a paraszt és a barom él. Ambíció, akarat és reményiségek nélkül.

- A barom él épen úgy, ahogy te akarsz élni, - felelte az asszony élesen. - Hogy felhabzsol mindent, ma, maga előtt és a holnapra nem hagy semmit. Amikor jön a betegség és jön az öregség. Érted már, hogy mi ez? - s az egyik karját fölfelé emelte, maga sem tudva, hogy mit akar vele jelezni. Már az arca is tüzelt, szeme még sötétebben égett s már ülni sem tudott. Járkálni kezdett. És így beszélt:

- Mondom, rettenetesen félek a betegségtől és az öregségtől. De ha gazdag leszek, nem fogok félni. A faluban és a telepen minden beteget és minden öreg embert megnéztem... Te nem tudod, mi ez. Senki sem tudja, csak én tudom. Rettenetes, olyan, mint egy nagy bűn, amit az emberek csak akkor bocsátanak meg, ha sok pénz van mellette. Értsed meg végre, mert ezt meg kell értened.

Ederik kábultan hunyta le a szemét.

- Sohasem gondoltam férfiakra, nem vagyok szerelmes természetű. Csak megbecsülöm a férfit, mert ő keresi a házhoz a kenyeret. Hogy miért lettem mégis a tiéd, nem tudom. Talán hogy szeretted, mellettem voltál s az alkalom. Arra sohasem gondoltam, hogy elveszel s amikor megmondtad, örültem neki. - Végre eljött az én szerencsém is, - gondoltam és ha már eljött, hagyjad, hogy jól megszorithassam a kezembe. Én csak ezt kívánom és akkor nyugodtan élünk.

Ujra visszaült a karosszékbe, most már nyugodtabban s mint aki bizonyos a győzelme felől, szeme büszkén ragyogott s arca sugárzott.

De a társa, az ura, a fiatal ember, szíven volt szúrva, meg volt halva. Lekönyökölt az íróasztalára és csöndesen, apatikusan nézett maga elé.

- Az asszony leadta az élete programját, - gondolta és a szemébe könny szökött. Az asszony a háta mögött diadalmasan nézett reá és neki nem volt semmi szava. Érezte, hogy ő, az okos Ederik Károly, valami helyrehozhatatlan ostobaságot követett el, de azt is érezte, hogy az ilyen ostobaságot csak úgy lehet elviselni, ha az ember nem akar rágondolni.

Az asszony kis idő múlva elővette a horgolását és átment az ebédlőbe. Itt az ablak az udvari folyosóra nyílt s itt jobban szórakozott. Szerette elnézegetni a dolgozó cselédeket, a suroló vicénét, amint sebes ujjait, melyeket az erős lúg kimart, bele-belenyujtotta a hideg vízbe.

És Ederik egyedül maradt. A régi óra kényeskedő hangon ketyegett odaát s még hallotta, mikor az ötöt elütötte. Azután már a hatot sem hallotta, csak akkor riadt fel, mikor az asszony meggyújtotta előtte a lámpát. Már este volt...

III.

A kávéház, hova Ederik éjfélután bement egy pikoló feketére, valami geográfiai nevet viselt, piszkos volt és kétes, de a fizetőpincér még mindig csak tizenkét krajcárt számított a kávéért.

A fiatal ember három esztendő alatt nagyot változott. Meghizott, kezdett kopaszodni, az arca, szeme, szája megfakult, felpuffadt, megöregedett, a körme piszkos, gallérja gyűrött s a ruhája pecsétes és kopott volt. Egykedvűen megnézte a vendégeket, a kasszirnőre, egy nagyon szép, sápadt, vadmacska-szemű leányra futó pillantást vetett és behuzódott a sarokkanapé legrosszabbik ülésére. Oda, ahol a rugany már keresztülragta a tiz esztendő, zsiros és poros bársonyt, de Ederik azt se tudta, hol ül. Szivarozott, közönyösen, lélek nélkül és bután bámult bele a szivarja füstjébe.

Egyszerre valaki ráütött a vállára. Egy sovány, magas fiatal ember, idősebb, mint ő, a harminc körül járhatott és egy kicsit be volt csipve. Karonfogva jött be valami facér pincérral s a nyakkendője félrecsúsztatva, a kalapja meg a tarkóján ült.

- Te vagy, Karcsi? - kiáltotta el magát jókedvűen és nagyot kacagott az Ederik csodálkozó és fürkésző pillantásán. - Nem ismeresz?

- Dehogyan nem, - mentegetőzött Ederik. - Tribler vagy. Ül le!

A Triblernek nevezett leült s az ittasok kérő és bánatos pillantásával nézett Ederikre, miközben a füléhez hajolva súgta:

- Ültesd le, kérlek, a barátomat is. Egyszerű, de jó fiú.

Ederik csak most vette észre a mindkettejük között legkopottabb harmadikat, a facér pincért.

- Parancsoljon! - fordult udvariasan a szőke, furcsa, tébolyodott szemű és ostoba arcú fiatal ember felé, aki félszegen hajtotta meg magát és zavartan hebegte el a nevét, melyből csak a Jánost lehetett megérteni.

- Hát hogy vagy? - kérdezte Ederik és újra megszorította a jövevény kezét. - Majdnem hét esztendeje nem láttalak. Hol vagy állásban?

- Sehol! - mosolygott a másik egykedvűen. - Züllök! És te?

- Én még mindig a Fatermelőknél vagyok, - felelte Ederik. - Ilyenkor, ujév előtt, sok a munka, ma is benn voltam majdnem éjfélig. És te - csakugyan nem vagy állásban? Ha jól emlékszem, meg is nősültél.

- Jól emlékszel, - hagyta rá a másik. - Öt év előtt megnősültem és három esztendeje elváltunk.

- Szomorú! - mondta Ederik részvétellel.

- De nem a válás! - kacagott az ittas ember ostobán. - A válás a legvidámabb fináléja a házasságnak. Szomorú, csak a házasság maga lehet. És majd mindegyik szomorú. Engem például, alaposan tönkre tett. Ha egy-egy Rotschild-vagyont keresek évente, az a nő azt is megeszi.

- Költekező volt? - kérdezte Ederik érdeklődve s a tekintete megélnékölt.

- Költekező! - felelte a másik fitymálva. - Ezzel semmi sincs kifejezve. Valamelyik korban, talán az ó-korban, egy nő kimondhatatlan értékű gyöngyszemeket olvasztott fel és azt itta meg. Ezt olvastam valahol. Ez a másik nő, a jövedelmemet olvasztotta fel és itta meg. Sőt megitta a véretemet és a becsületemet is. És te nem tudsz erről semmit?

- Miről? - kérdezte Ederik megdöbbenve.

A másik ostobán mosolygott.

- Arról, hogy sikkasztás miatt egy fél évig ültem. Az asszony vitt bele. Ez a fiatal ember is egy nőnek az áldozata. Ott ismerkedtünk meg.

Ederik érezte, hogy elsápad és nem tudott erre mit mondani. Zavartan hallgatott, mialatt a másik mintha egyszerre kijózanodott volna, lopva, figyelmesen nézte őt és hosszas hallgatás után, rosszul rejtett kíváncsisággal mondta:

- Te is megváltoztál.

Ederik zavartan mosolygott.

- Öregszik az ember.

- Szépen öregszik! - mosolygott a másik kicsit gunyosan. - Nem vagy több huszonhat-huszonhét esztendősnél.

- Hja, az élet!

- Az élet, az más! - hagyta rá ez komoly meggyőződéssel.

Ismét hallgattak, mialatt Tribler az Ederik elhanyagolt külsejét nézte, a több év óta viselt ruháját, a piszkos körmeit, a gyürött gallérját s a puffadt, fakó arcát. Mind a hárman szivaroztak; Tribler bort hozatott, melyből a pincér sűrűn ivott s mintha egyedül ült volna az asztalnál, rá se nézett, oda se hallgatott a másik kettőre. Lapos, vizszinü halszemével üresen bámult a levegőbe s egy jó idegorvos kis figyelés után rájött volna, hogy ez az ember valamikor egy végzetes agyifuszon esett keresztül.

- Te is megnősültél? - kérdezte Tribler.

- Meg, - intett Ederik.

- Emlékszem, hogy milyen gyönyörűen indultál hat-hét esztendővel ezelőtt.

Ederik egy olyan mozdulatot tett, amely azt mondta:

- Az semmi!

A másik elértette.

- Semmi, - hagyta rá, - pedig az életben csak két fontos dolog van. Az elindulás és a megérkezés. Ami közbe esik, az a várakozás keserves ideje.

Ederik vállat vont.

- És ki érkezik meg? Senki.

- Na, - csettintett a másik nyelvével, - vannak, vannak! Az olyanok például, mint te. Jól emlékszem. Kemény fejű, komoly, eszes és erős karakterű fiu voltál. Tizennyolc esztendőskorodban már kész férfi.

- És huszonhat esztendőskoromra kész aggastyán, - fejezte be Ederik és csöngetett a fizető pincéért.

- De a jövő még a tied! - sóhajtott a másik.

Ederik ránézett.

- Micsoda jövő? - kérdezte olyan hangon, hogy a másik egy szót sem szólt többet. Ederik fizetett, felöltözött és némán kezét szoritottak.

Az utcán a hold mindent beszótt átlátszó fátyolával s a füstös, kormos keleti pályaudvar, mint egy romantikus várkastély, merengő szomorúsággal nézegette a pesti lumpokat és az utcák kifestett arcu feketeliliomait. Minden megszépült, átszellemült a csöndes, hűvös őszi éjszakában. Minden elvesztette nyers színét, éles formáját, bűnét, piszkát és minden egyenlően szép, tiszta, nyugodt és csöndes volt, mint a halál maga.

Ederik úgy ment az utcán, a holdsütötte járdán, mintha egy halott körül járt volna s mintha ez a halott ő, vagy a kávéházban hagyott Tribler lett volna. Vagy talán a tébolyodott szemű, buta, szótalán pincér. És amíg ment, mintha ez a két ember, akít a kávéházban hagyott, itt jött volna két oldalról mellette, a holdsütötte járdán s mintha ő és Tribler, most is beszélgettek volna. Olyanformán, hogy Tribler nem kérdezett tőle semmit szavakkal, csak ránézett a mélyen bennülő, zavaros kék szemével és ő válaszolt ezekre a pillantásokra. A sovány, kiélt, beteg, bűnös és elkeseredett arcból ránézett a mélyen ülő kék szem és kérdezett valamit, melyre ő válaszolt. Értelmetlen, töredezett szavakkal, titkos keserőséggel és leplezett fájdalommal.

Két óra felé ért haza, a Dandár-utcába, valahol benn a Ferencvárosban. Két esztendeje lakott itt, de valahányszor a ház elé ért, mielőtt bement a kapun, mindig eszébe jutott, hogy ebben a házban, a péknél, rágta le az inge hátulját a patkány egy tiz esztendőskis sváb cselédnek, amíg aludt. És a hideg végigfutott rajta s undorodva köpött maga elé.

Azután fölment a lakásába. Hogy a feleségét nehogy felköltse, csöndesen nyitotta ki az előszoba-ajtót és lábujjhegyen ment be a szobába. Gyertyát gyújtott, de az asszony erre se ébredt föl. Mélyen aludt a tarkahuzatos párnán, melyet ritkábban kellett mosni, mint a fehér huzatot s a paplanán egy darab papiros hevert, tele írva számokkal s a kezében még benne volt a plajbász.

SMERALDINA

A tavasz berepült a templom ablakán. A violaszínű üvegeken apró, aranyfoltok játszadoztak, finom hajtásokkal, rezgő ütemekkel. Édes illatu, fehér liliumok ragyogtatták gyöngyfényű szirmukat az oltárok csipkés asztalain és Smeraldina, a bohóc özvegye, úgy látta, mintha a kövér, viaszsárga testű kis angyalok kirepültek volna a képek keretei közül és ott táncoltak volna előtte és a feje fölött, az aranyorszínű levegőben.

Smeraldina még alig volt több negyven esztendősnél, de husz esztendeje özvegy s ez a husz esztendő nagyon elkoptatta. Minden ember megkopik idővel, az asszonyok előbb, mint a férfiak, elveszítik színüket, fényüket, csakhogy a megkopás vagy elkopás technikája között, különbség van. Egyik asszonyt, aki olyan volt, mint a legpompásabb, bársony szirmu rózsza, a napnak forrósága szívja ki, szilajsága koptatja el és a másikat semmi más, mint maga az idő. Az az idő, amely lenn lakik a pinceszoba nedves levegőjében, mely penészsé, petyhüdté, lisztessé teszi az arcot, szögletessé a gömbölyü állat és pókhálóssá a szemnek tüzét, fényét.

Smeraldinát is az idő koptatta el. Az orra megnyult, álla megkurtult, szeme befelé mélyült és haja megrozsdásodott. Olyan vékony és kicsi volt, mint egy hosszabb fajta szitakötő. Egyenes, lapos, formátlan, valami azonban az angyalokból, a madarakból és a hosszú, smaragdzöld szitakötőkből, mégis volt benne. Neki is volt szárnya. Szárnya, melylyel repült és fantáziája, amely röpitette. Közönséges, brutális emberi nyelven úgy hívják ezt a fantáziát: hogy hazugság s a szárnyát: hogy hiszteria. A hazugság és a hiszteria azonban, nagyon drága kincse az asszonymak. A láz is jótétemény a betegre, az ópium bódulata is kincset ér, sőt maga az örültség is olyan betegség, mely elfelejtet egy nagyobb betegséget. Azért igen gonosz ember az, tudatlan és léha, ki jellembeli fogyatkozásnak mondja az asszonyi hazugságot és gyógyítani akarja azt a hiszteriát, mely a kertész mesterségét tölti be a hazugság mellett.

Ellenkezőleg, a hazugságot, mely igen sok esetben az asszonyi élet legnagyobb gyönyörűsége, ápolni kell. Üldözni? Ugyan miért! Hát nem egy szép, nagy meséskönyv az asszonyi élet, melyben hol kicsinyítve, hol nagyítva, hol szépítve, hol eltorzítva kapják az életet? Hát nem mindent titkolva, rejtegetve, fátyolon keresztül és szűrve, szítálva kap az asszony?

Hát ezért. Ezért miért elvenni, csellel, nyíltan vagy durván, az asszony kezéből a meséskönyvet? Ott kell hagyni. Hadd hazudjon, mint a meséskönyv és hadd éljen úgy, ahogy a lelke megkívánja: mindig szépítve önmagát és önmaga körül az életet.

Egy hazug asszony nem hazug asszony. Poéta. Aki fest, nagyít, szépít. A hazug asszonyt nem megvetés, tisztelet illeti. A hazug asszony, majd mind boldogtalan asszony. Boldog asszony csak ritkán hazudik olyan stílusban, mint a boldogtalan. Ő is hazudik, mint minden asszony, hol a belső, hol a külső életszükséglet hatása alatt, ezek azonban művészietlen, tökéletlen, ostoba, hétköznapi kis hazugságok. Melyeket inkább kellene üldözni, mint a stílusos, nivós, költői és komoly életszükségleti, szinte tragikusan mély és festői hazugságot.

Nagy dolgok és nagy szomorúságok ezek. És halálosan komolyak. Ép olyan komolyak, mint mikor az asszony gyerekkorában a tengerbe ejti a babáját és sir, könyörög, hogy állítsák meg a nyílt tengeren az oceánjáró hajót.

S az idő mulik, de az asszony nagyon sokáig ez a kis leány marad és körülötte: a lekicsinylő, elnéző, mosolygó, erős férfi. Vagy talán változik egyszer a világ, a természet, az asszony és a férfi? Az ujitók látják talán a nagy, fényes kaput, melyen bejön az erős asszony, ki egy játékszerért nem akarja megállítani az óceán járó hajót és tragikus, költői hazugságok nélkül járja meg az élet útját? Ez is mese. Egyik, az asszonyi élet nagy meséskönyvéből. Elkapja a láz olykor a legjobb szeműt is és ő is ráadja magát a mesélésre. A tisztán látó, a meg nem

téveszthető. Aki tudja, hogy a madárból nem lesz oroszlán, a rákból struccmadár és a kigyóból Szent György vitéz. A természetet lehet ugyan hajlítani, tüzesíteni, akár a vasat, de a tulfeszítést nem bírja. Eltörik. És a valóság az, hogy az élet keresztül-kasul szőtt prózája soha sem fogja az asszonyt megtanítani: a prózára és a világon soha sem lesz asszony, csak: gyerekek és férfiak.

* * *

A tavasz berepült a templom ablakán... És Smeraldina, a bohóc özvegye, táncolni látta maga előtt a kövér, viaszsárga testű kis angyalokat. Csak délután három óra volt, a kopaszfejű barát most nyitotta ki a templomot és Smeraldina egyesegyedül ült a szép, komoly, hüvös és misztikus padok között. Nagyon szeretett templomba járni, noha nem volt vallásos. Imádkozni sem szokott, csak ilyenformán, elseje körül és minden inséges időben: Uram, tégy csodát! Neked az semmi. Sugald valamelyik kundschaftomnak, kik mindannyian módos asszonyok, hogy vegyen magának egy új pongyolának valót és hívasson el engemet varrni...

Egyéb kéréssel nem igen alkalmatlankodott az Urnak. Unta a hosszas imádságokat, inkább más formában társalgott az Urral. Ilyenformán...

Smeraldina: Emlékezel még reám, Uram, mikor kis leány voltam, Erdélyben laktam és nagyon szerettelek téged?

Az Ur: Emlékezem, Smeraldina. Akkor még Kiss Ágnesnek hívtak, az apád kovács volt és lenn laktatok a Szamos mellett.

Smeraldina: Emlékezel, Uram, mikor még feljártam hozzád a hegyre, a régi öreg Jakab templomba és amíg mentem fel a fodormentás uton, melyen sok-sok kék Irisz nyilott, így szóltam hozzád: Szeretnék Uram nálad lakni, a te csillagszőnyeges palotádban, mert az apám nagyon részeges, nem lakom jól mindennap s az anyám mindig sir.

Az Ur: Emlékszem, Smeraldina. Kis sovány, mezitlábos, sápadt leány voltál és karácsony előtt mindennap így szóltál hozzám: Mondd meg Uram a te szent fiadnak, el ne feledkezzék rólam. Küldjön egy pár meleg cipőt, meg egy nagy keszkenőt.

Smeraldina: Arra is emlékszel, Uram, mikor már varrni jártam az öreg Klára kisasszonyhoz és a bársonydarabokat mindig elloptam?

Az Ur: Arra is. Hiába intettelek: ne lopj, mert a másvilágon levágotom érte a kezedet, te így válaszoltál: Csak bársonyt lopok, Uram! Egyebet nem. De a bársonyt muszáj ellopnom. Olyan meleg, puha, fényes, hogy a látására is megreszketek.

Smeraldina: Arra is emlékszel, Uram, hányszor eltiltottál a hazugságtól?

Az Ur: Bizony, Smeraldina. Nagyon sokat hazudtál.

Smeraldina: De nem ártottam vele senkinek. Olyanokat hazudtam, hogy két angyal értem jött a földre és felvittek hozzád, Uram. Ahol terített asztal várt és király, meg hercegkisasszonyok társaságában ültem. Hogy a Szüzanya megfogta a kezemet, az asztalfőre ültetett és így szólt: Te a földön nagyon szegény vagy, Kiss Ágnes, a többiek meg nagyon gazdagok, hát úgy illik, hogy itt te legyél az első. És ettem arany tálból fűgét, gyémántcsészéből mézet, ami nem is volt hazugság, Uram, mert magam is elhittem. És az ember csak nem hazudik saját magának?

És Smeraldina így társalgott az Urral, hosszú éveken keresztül. Mialatt sok-sok tavasz repült be és repült ki a templom ablakán. És Smeraldina meghatott szívvel ült a komoly és hüvös padok között. Fekete ruhája - csak a második, husz esztendei özvegysége alatt - már nem is fekete, hanem zöld, divatját multan, lanyhán, pecséttel telten függött apró csontjain; kalapján a tollak, mint a vedlett madár és egész ebédje, melyet nem régen költött el, egy tizenkét krajcáros halles. De szemében a husz esztendő előtti tavasznak minden varázsos emléke...

A tizenöt esztendőös leány szerelmes szökése a vándor komédiás trupp bohócával: Pierottal. A nyomorusággal és szerelemmel vegyes öt esztendő... A komédiás élet... Az egyetlen kis fia halva feküdt és neki akkor kellett először kiöltözködni Smeraldina kosztümjébe. Az évek pedig multak, multak, egyik tavasz jött a másik után, azután az ősz, a sok és hosszú ősz és újra visszakerült a varrotűje mellé. De az ember nem változik, csak az idő mulik el. Különösen az asszony nem változik. A teste megkopik, előregszik, de a lelke a régi marad. A gyerek lelke. A jó vagy a rossz gyereké. Csak egy tizenkét krajcáros hallevest ebédel, de a fejét azon töri, hogyan diszitse fel a kalapját, milyen színű szalaggal kösse meg szobájában az ablakfüggönyét...

Smeraldina két levelet húzott ki zsebéből és még egyszer, már ép tizedszer, elolvasta. Két munkahívó levél volt. Smeraldina olvasta, olvasta, de csak nem tudott határozatra jönni. Két helyre hívták sürgősen. Egyszerre, egy időre mind a két helyre. Makainé, egy özvegy táblabiróné hívta és Takácsné. Az előbbi két forint napi díjat fizetett, ez csak három koronát. És Smeraldinának nagy, komoly szüksége volt a pénzre. Rossz sasonja volt és két havi házbér hátralékja. Ha egymás után, egy heti időköz után kapja a két levelet, gyönyörűen meg van mentve, ki van javítva a rossz sason, de a szerencse nem szokott magányosan járni. Valamilyen kellemetlenség mindig jár a nyomában. És Smeraldina ide jött a templomba, tanácsot kérni az Urtól, kivel ő olyan bizalmasan szokott diskurálni, mint senki mással a világon. Most is elmondta neki:

- Mit tegyek Uram! Melyikhez menjek? A két forintoshoz vagy a három koronáshoz? A pénzre nagy szükségem van, de a lelkem Takácsnéhoz húz.

Mire az Ur így szólt:

- Nem látom eléggé tisztán a helyzetet. Mutasd meg őszintén a szivedet, Smeraldina, mert itt valami homályos ok lesz, a dilemmád miatt.

És Smeraldina letérdelt a pad lépcsőjén, fejét ráhajtotta a karjára, szemét lehunyta és megmutatta az Urnak az ő szívét.

Gondolatban már ott dolgozott mind a két helyen. A táblabirónénál, a szép, nagy, világos, makulátlanul tiszta Albrechtul ebédlőben és Takácsnénál, a Ferencvárosban, egy sötét és szurtos fürdőszobában. Itt egész nap égett a villany, odaát erős déli nap sütött be a virágos, ragyogó ablaktáblákon és egy tiszta kis szobaleány finoman, jól, pontosan szolgálta ki négyszer egy nap az asztal körül.

A Ferencvárosban elkésve, piszkosan és rosszul látták el. Smeraldina egész Pesten az Albrecht-uton kapta a legjobb kávé, amit szegény, majdnem olyan nagyon szeretett, mint az ő halott Pierottját, vagy akár magát a jó istent. Az ő életének fluiduma már majdnem egyedül csak a kávé volt és csodálatos - mégis habozott. Olyan nagyon habozott, hogy a feje bele fájt, a füle már zugott, a szeme káprázott és görcsösen kapaszkodott belé az Urba, hogy segítsen rajta.

És az Ur sürgette.

- Lássuk csak tovább, Smeraldina!

Az Albrecht-uton egész nap nem zavarta senkisé. A táblabiróné, szép, komoly, erélyes, tiszta homloku öreg asszony, reggel kiadta a munkát és csak délután nézett be hozzá pár percre. Nem akarta zavarni, izlésében befolyásolni és szorgalmában oly erősen megbizott, hogy sértésnek találta volna gyakrabban utána nézni, hogy és mennyit dolgozik.

És Smeraldina ezt tudta. Büszke volt reá, hálás is a bizalomért, mégis olyan rosszul érezte magát, valahányszor ebben az öt komolyan megbecsülő, kétségbeejtően pontos, halk szavu

házban dolgozott, mintha a halála napját várta volna. Itt soha senki se kérdezte tőle: hogy él, hol lakik, hova jár, mi van az élete mögött, mi a reménye, mi a fájdalma, hol született és mikor? A másik helyen egész nap a nyakán ült mind a két kisasszony és zsirpecséses slafrokjában, fésületlen fejjel, az anyjuk. Ezek egész nap kérdezték, faggatták, hallgatták, de emellett egész nap verklizték a fülébe: Siessen, drága Smeraldina, siessen!

És mégis, a világon sehol sem érezte magát olyan jól, mint ezen a helyen. Tudta, hogy itt tudlagoztatják, meg is csalták, le is huztak a napszámjából, de itt kedvére és szabadjára engedhette a fantáziáját, senki sem állította meg és senki sem mondta neki gunyos csodálkozással, mikor a születése titkáról mesélt: Ugyan, ugyan, Smeraldina! No lám, hát a maga apja, a kovács, tulajdonképpen egy lengyel gróf volt...

Az Albrecht-uti házban, a szigorú és tiszta homloku özvegy, az első alkalommal elhallgattatta. Komoly megrovással nézett végig rajta s a szó mindörökké a torkán akadt itt Smeraldinának.

Takácséknál másként volt. Ott beszélhetett, ahogy jól esett neki. A kisasszonyok, egyik színinövendék, a másik festőiskolába járt, csillogó szemmel hallgatták, mindent komolyan elhittek és a piszkos, gyertyapecsés asztalra könyökölve, a bontó penecilussal a fogukat piszkálva hallgatták, hogy rabolta el egyszer egy francia ulánustiszt Smeraldinát, hogy ültette fel egy négylovas szánra és hogy vitte el egy vadászkastélyba, honnét csak egy hét múlva, egy éjszaka tudott megszökni és rettentő kalandos ut után, az urához visszamenni.

Ez a szökés maga, a több napi barangolás az erdőben, találkozás egy medvével, egy boszorkánynyal és egy vadászszal, aki álruhás herceg volt és ő vitte ki az erdőből olyanformán, hogy maga mellé ültette a nyeregbe, a fantáziának olyan nagy mennyiségét, színét és illatát követelte meg, mint maga egy Verne-féle regény.

Azt a kis balesetet, hogy a regényesebbnél-regényesebb történetek között úgy foszlott szét lassankint a Smeraldina női becsülete a hallgatói előtt, mint a köd, ahogy szétfoszlik, ha kisüt a nap, ő maga észre sem vette. Ha azonban arra tett volna esküt, amire bátran tehetett volna, hogy az ő egyetlen és törvényes Pierottján kívül más férfit nem ismert, egyetlen egy hallgatója sem hitte volna el. Legfeljebb, az Albrecht-uti táblabiróné.

A ferencvárosi két leány ellenben, nagyon furcsán gondolkodott felőle. Egy második Messalinának hitték és úgy bántak vele, mint egy rossz kis csavargó kutyával, aki csak akkor megy haza, ha megéhezik. De a hazugságait nagyon szívesen hallgatták, sőt kevés kivétellel, hitelesítették is. És Smeraldina, életének legboldogabb perceit, e házban töltötte el.

*

A templom kőkövén lépések koppantak meg. Már jöttek a délutáni vecsernyére és Smeraldina fölemelte a fejét. A leveleket visszatette zsebébe, az Urtól zavartan és minden bucsuzás nélkül hirtelen elfordult, felállt és kiment a templomból. Nem határozott a levelekre nézve semmit, de azért már tudta, hova fog menni.

EGY FÉLÓRA

- Ötös szám!... Tessék!

Zöld színű, horpadt arcú, hosszú, vékony, kaftános zsidó áll fel. Ungvár vagy Máramaros vidékéről, veszedelmes gyomorrákkal. Egy férfi, talán a sógora s a felesége kíséri be a tanár szobájába, de az asszony kis idő múlva visszajön a várószobába.

Két várószoba van s mindkettő tele beteggel. Az egyenruhás szolga úgy sétál közöttük, mint ahogy a hatalom sétálhat az egyenlőség előtt. Látszólag igazságos egykedvűséggel s a valószínűségben, alattomos várakozással.

- Lássuk, kinek kell egyenlőség? Aki utoljára jött, kell-e neki a huszonnyolcadik szám, vagy két forintért, a nyolcadik?...

A falakról előkelő és gyógyult betegek fotográfiái, hisztérikus ajánlásokkal nézik a még meg nem gyógyult betegeket, kiknek arcát kísérteties sápadtsággal világítja meg az a tompított fény, mely a zöld színű függönyökön keresztül beszűrődik. Lehetnek a betegek között gondolkodó fejűek, kiknek e világitásról megvan a maguk külön véleménye. Máskülönben, a szobák előkelően hidegek, kárpitos izléssel, kiforratlan, művésziességgel asszonyi nyugtalansággal és megengedhető, kis orvosi sarlatánizmussal. Annyi bizonyos, hogy e szobák egy betegre sem hatnak megnyugtatólag. Egyiket az előkelősége ijeszti meg, másikat a zavarossága, harmadikat a kárból, éther és hasonló orvosságok ellenszenves édes illata.

A szive mindenkinek félénken dobog, elernyedten, lomhán, vagy lázas idegességgel várakoznak és keresik a szavakat, melyekkel minél tisztábban képesek lesznek megértetni magukat. Egy nagy, lábasóra széles mutatója lustán cammog előre, nyugodtan, öregesen ketyeg és alávaló egykedvűséggel ismétli: az élet csak percekből áll... Az élet csak percekből áll...

Egy szivbajos kisleány sirni kezd s egy öreg ur leveti a gallérját. - Izgat és fulladok, - sugja a szomszédjának... Egy körszakállas, kamarás arcú ur, halkán cseveg egy fiatal emberrel. A fiatal ember, miniszteri hivatalnok lehet. Talán titkár. Csak enyhébb heveny gyomorhurut kizozhatja, mert kedve van lakkcipőben járni, áttört harisnyában, élesre vasalt nadrágban és előszeretettel üzi a nyakkendő-sportot.

A kamarás arcú ur egy öreg, tönkrement báróról beszél, ki egy kétszobás udvari lakást birt a Ferencvárosban és háromszáz forintot fizetett érte. Az elbeszélés clouja azonban más. A következő: Az öreg báró mindenről le tudott mondani, csak arról nem, hogy az ebédjét egyenruhás inas hozza el a kocsmából. A lakását maga takarította, de a régi inasát, kinek valahol Cegléd mellett háza, földje volt, minden délben behozatta a gyorsvonattal, hogy ez elhozza a kocsmából az ebédjét. Az inas utazása ide-vissza, egy forint hatvan krajcárba került s az ebéd maga egy koronába.

A kaftános zsidó kijött, de a sógora még benn maradt. Mikor ez is kijött, zöldebb volt az arca minden beteg arcánál s a térde láthatóan reszketett.

Azután a kamarás arcú ment be, utána a lakkcipős, majd egy nagyon parfön-illatu asszony és valami egykor hetyke, most bátortalan, vagyonos lókupec.

Mikor ez is kijött, egy félóráig nem ment be senki. Az inas hiába várta a beeresztő jelzést. - Valami dolga van, - magyarázta a várakozóknak.

A tanár, mikor elengedte a lókupecet, a paraván mögött álló jeges vödörből elővett egy üveg felbontott pezsgőt és megivott belőle egy pohárral. Fáradt volt, a jeges pezsgő kissé felvillanyozta s egy percre leült. Sajátságosan hasonlított ahoz a kaftános betegéhez, aki nemrég itt

ült előtte. Ugyanaz a vörhenyes, kerek szakáll, duzzadt, ázott húshoz hasonló, szintelen száj, az arcszin, a kiálló pofacsont, a hosszú kar. Csak a szeme volt más. Okos, hideg, éles és biztos pillantásu.

A karosszékben, ahol ült, egyik ablak a feje fölött nyitva volt s gyengén meglibbenté a szomszéd szoba ajtajának nehéz függönyét. Amint a függöny meglibbent, kis világos csik ütötte meg a tanár szemét, mire felállt. A szomszéd szoba ajtaja, mely az ebédlőbe nyílt s melyet fogadás idején kulccsal be szokott zárni, most kilincsére sem volt behúzva. Egy erélyes mozdulattal már a kulcs után nyult, hogy becsukja a nyitva hagyott ajtót s ekkor eszébe jutott, hogy egyuttal megnézi öthónapos kis fiát, kinél három napja lázas állapotot vett észre. Végig ment az ebédlő vastag szőnyegén, a szalonon s itt egyszerre megállt. Szeme kidülledt, ujjai megmerevültek és szívébe mintha valami hegyes, éles tárgyat szúrtak volna.

Felesége a bölcső fölibe hajolva állt s egy fiatal orvos, alig huszonöt esztendő, egy szép, előkelő, nagyszerű modoru, asszony bolondító fiu, karját az asszony derekára fonva, úgy néztek együtt az alvó gyereket, ahogy csak egy szerelmes pár nézheti, az, aki életet adott neki.

A tanár eleget látott. Óvatosan megfordult s visszament a szobájába. Valahol egy tükör függött, melybe talán sohasem nézett bele s most megállt előtte. De nem ismerte meg aki a tükörből visszanézett reá. Ujjaival felborzolta elől a haját és idegenül nézett a saját szemébe. Azután megfordult s gépiesen a jegesvödörhöz ment. Egymásután két pohár jeges pezsgőt megivott s utána leült. Fejét kezére hajtotta, szemét lehunyta.

- És most mit tegyek? - mondta hangosan. De a kérdésre nem tudott feleletet adni magának. Kinyitotta az íróasztala fiókját s elővett egy nagy, izmos, éles golyóra töltött katonai pisztolyt. Megnézte benne a golyókat, azután letette maga elé. Egy-egy vérhullám ráfutott az agyára, majd lefutott róla s nem tudott tisztán gondolkodni. Fölvette a telefonkagylót, hogy azonnal ide hívja az apját, de alig vette föl, már letette. - Mit mondhat ő? - gondolta. - Az öreg buzaügynök... Majd a sógorát akarta elhívni. De ekkor nyilvánosságra kerülne minden. Az asszonyt kivallatnák, melyből botrány lenne s ha nem lenne, akkor is el kellene tőle válni.

Tehát mit tegyen? Hivassa a felesége szülőit? Talán. De minek? Az asszony tagadna s a szülők ötet vetnék meg. Vagy vonja kérdőre a fiatal embert? Ez is minek?

Ebből is botrány, szerencsétlenség, vagy halál lenne. Vagy ő, vagy a fiatal ember meghalna. Ez utóbbi semmit sem segítne a dolgokon s az előbbi? Meghalni nem volt kedve. Kárt tétetni magában, detto. Mi marad?...

Nagy, hideg izzadságcseppek hulltak le a tanár homlokáról. Egész rakás papirospénz hevert előtte az asztalon, az, amit a látogatók letettek. Fölvette a pénzt, megolvasta s betette a fiókba, a többihez. Pénz, betéti könyvek, kötvények, birtokvevési szerződés, - gazdagság, tekintély mindenütt. A szorgalomnak, akaratnak, tehetségnek és szerencsének eredményei. Tizenöt esztendőnek eredménye. És most szélnek ereszszen mindent? Miért? Mert rájött, egyszer csak rájött, egy nap, most, ebben a percben, hogy mindaz, amiért élni és dolgozni érdemes, elveszett, mint egy elveszithető drága ékszer, elrepült egy pillanat alatt, mint egy madár, összeomlott, mint az ébredés percében az álom. És mi marad utána?...

A tanár szemére fátyol borult. Sirt... Egész gyerekkora óta nem sirt. Hideg, kevély, dölyfös ember volt, de nem parvenü göggel. Az emberismeret tette gögössé, az akarat hideggé és a nehéz harcok, kevélylyé. Soha sem engedett senkit nagyon közel magához. Még a feleségét sem. Pedig imádta. Egy szegény kis nevelőnő volt egyik uri háznál, ahol gyógyított s a leányt elvette. A vallását is elcserélte érette. És most...

- Mit tegyek? - ismételte másodszor. Felnyitotta a szemét és a pisztolyra nézett, - Meghaljak?
- gondolta. De ő tudta, mi a halál, hogy nincs benne sem szépség, erő és undorral nézett a

pisztolyra. És amig nézte, úgy érezte, hogy valami veszedelmes ketrecbe került, fogságba, valami vízzel megtelt bányába, egy kútba, vagy a ház omlott össze a feje fölött s a piszkos és kínos veszedelem közül most nincs menekvés.

Pedig ő menekülni akart. Élni, mint eddig és az illuziókat erős kézzel tartani, hogy el ne hagyják. Érezte, hogy nem fog sikerülni, de azt is érezte, hogy illuziók nélkül is élni akar és senkibe nem tenni kárt. A feleségébe? - Határozottan tudta, hogy nem lenne képes és azt is tudta, hogy a másikért elrontania a saját, nehezen fölépített és nem épen értéktelen életét, ostobaság lenne. Tiszta, hideg eszével rég rendezte azt a kérdést: hogy lehet-e és igaz-e, hogy lehet másokért élni? És rájött, hogy az egész világból csak egy ember bir fontossággal az emberre saját magára: a saját személye. Ideszámítva a saját személyéhez a nőt, akit szeret s a gyerekeket, kiket ő nemzett. Az élet tehát csak a saját személye miatt: szép, jó s minthogy a saját személyének okvetlenül szüksége van az életre, azt semmi fájdalom, kétségbeesés, csalódás és keserűség miatt nem lehet eldobni. Ezt csak a jelentéktelen, apró stilü emberek tehetik meg.

Fölvette az asztalról a pisztolyt és visszatette az íróasztal-fiókba. Azután felállt, valamit lerázott magáról és kiegyenesedett. Tekintete pár percig az ebédlőbe vezető ajtón függött, azután oda ment és szokása szerint, kulcsal bezárta. Mikor megfordult, a könnyet letörülte szeméről és vállat vont.

- Tulajdonképen - mondta félhangosan - az emberi életnek minden illuziója és nyugalma abban rejlik: hogy csukjál be magad után minden ajtót...

Végig simított a szakállán, haján, megigazította a nyakkendőjét és megnyomta a villamos csengő gombját.

A másik percben az inas beengedte a tizes számú beteget.

A TÁVIRAT

Két nő, a vendégek közül, egy óriási napernyővé hajlított, futórózsa-csoda alatt ült a kertben. A tompa, borvörös rózsák fürtösen hulltak le a napernyő szélein s a tetejét olyan tömötten futották be, hogy a mohó juniusi nap csak itt-ott tudta belopni magát a rózsák között. A nők arca fölhevültnek látszott, kövér, rózsaszínű husuk egészségesen ragyogott keresztül a fehér nyári ruha vékony szövetén, de fodros tokájukon apró, fényes, kellemetlen izzadságcseppek ültek. Nagy, tollas legyezővel legyezték magukat s mintha izgatottak lettek volna. És az egyik így szólt:

- A bámulat és a legőszintébb irigység, megnémitja nyelvemet.

- Nézd csak! - figyelmeztette a másik mosolyogva, de ez a mosoly nem a szivéből jött.

- Mit nézzek még? - kérdezte az előbbi.

- Mindent. A kastélyt, a kertet, ezeket a virágokat, szobrokat, ott a tavat, azokkal az exotikus virágokkal és nézd az időt! Mintha ez is külön meg lenne rendelve a mai napra. Ez az egész minden itt olyan, mint egy mesebeli álom. És nézd a háziasszonyt! Nem szeretem ezt az asszonyt, gögös vagy melancholikus, szóval kiismerhetetlen, de nem vitatom el tőle, hogy szép.

- Szép, - hagyta rá a másik, szinte belesápolva az irigységbe, de a teljes elismerés az elfuladt hangon keresztül is kiért.

A háziasszony, Gergely építész felesége, a francia-román stílusú ház széles terraszán állt. Nagy társaság állt és ült körülötte s válaszolt a kérdésekre, ő maga is kérdezett, mosolygott és csak nagyon figyelmes szemlélő vehette észre, hogy mindabból a fényből, pompából, hizelgés, hódolat és irigységből, melynek központja volt, nem érdekelte semmi. Mosolygó vidámságában volt valami borongós árnyék és nyugodt tekintetében valami legyőzhetetlen titkos bú.

Az ura lenn a terrasz alatt, egy másik csoportnak magyarázta a francia-román stílus eredetét. Képviselők, arisztokraták, katonatisztek, nagy bank-kapacitások hallgatták. Nagy fejű, széles homloku, beesett arcú, hosszú, sovány ember volt. Palaszürke szeme mély üregében úgy csillogott, mint a gyertya a pince mélyében és rekedtes hangjának volt valami különös rezgése, mely legjobban egy hangszer mély hangjához hasonlított, melynek hurja hibás volt.

Három férfi, távolabb a társaságtól, alulról nézegette a kastélyt. Egyik - egyetemi tanár - elragadtatással dicsérte az épület homlokzatát.

- Mit gondol? - kérdezte a másik - mennyibe lehet ez magának Gergelynek?

- Nem sok hiányozhat a két millió koronából - felelte a tanár meggyőződéssel.

A másik kettő felszisszent.

- Egy másik millióval, ez épületnek a művészete sincs megfizetve - felelte a tanár, egy lenéző pillantást vetve a két sziszegőre - Mit gondolnak önök - kérdezte s a háziur felé mutatott szemével - hogy ki ez az ember?

- Mindenesetre nagy tehetség - felelték azok.

A harmadik elnézőleg mosolygott.

- Ez az ember a legnagyobb építészgenie egész Európában.

A tó felől egyszerre egy csomó fehér ruhás gyerek jött a kastély felé. A háziasszony tizenegy éves leánykája vezette őket, aki szebb volt mint anyja és szebb, mint azok az angyalok, akiket Francesco Albani festett. Még teljesen fejletlen, hosszú, vékony, mint egy virág, vagy egy metilzöld szárnyú szitakötő, melyre, ha rásüt a nap, olyan, mint egy repülő virág.

Az egész társaság, a kertben, terrazon, egyszerre elnémult és a gyerekek felé mosolygott. Mintha a kertnek virágai jöttek volna az arany porzóhoz hasonló, finom, kavicsos uton. Lármásan, boldogan ugrálva, mint azok a hófehér kecskék, melyek csak pár perc előtt jöttek a világra és azonnal napsugár, zöld fű fogadja őket.

A kisleány, a második háziasszony, mikor meglátta az apját, ennek szétnyitott karja közé repült. Összecsókolta és egy különös, az első percben mindenki előtt ismeretlen nyelven beszélt hozzá. Egyszerre többen felkiáltottak:

- Ez a gyerek ó-görög nyelven beszél!

- Három esztendő korától tanítom - mosolygott az építész. - Hogy legyen egy nyelv, amelyen csak én tudok hozzá szólni és ő, rajtam kívül, senkihez, így biztosítottam őt örökre magamnak... Arra az időre, ha már nem lesz kizárólag az enyém.

Fönn a terrazon, egy híres író nézegette az építész feleségének hajában és öve mellett az egy-egy szál rubinvörös rózsát. Semmi más diszt és ékszert nem viselt ez asszony, csak e két szál rózsát.

- Mit gondol - hajolt az író hozzája - lehet valakit akármilyen módon biztosítani a magunk számára?

- Lehet - mosolygott az asszony. - Ha akkor hal meg, akit szeretünk, amíg a mienk.

Dél volt s finom üvegharang csengett ki az ebédlőből, mely a vendégeket dejeunerhez hívta.

Két öreg nő ült a fejedelmi asztalfőn. Egy szikár, eszes és erélyes öreg dáma s egy másik, aki semmi más nem volt, csak egy nagyon bájos öreg asszony. Egyik az építész, másik a felesége anyja.

A gyerekasztalnál a házikisasszony prezidiált. Ép olyan asszonyos bájjal, csak kevesebb nyugalommal, mint édesanyja. A zene szólt, a levegőt ittassá tette a rózsák illata, az asztalokon drága ezüstök és metszett üvegek csillogtak, ügyes, elegáns cselédség leste el a vendégek óhaját s az első fejedelmi fogás és az első pohár bor után, lélekben is kezdett mindenki a külső álorcájához hasonlítani. Az irigység, a megdöbbenés, a keserűség, mint valami rossz mámor, elpárolgott a lelkekből és nem maradt utána egyéb, mint együttérzés, öröm, elragadtatás.

A cigányok künn játszottak az ablakok alatt s a szép magyar nóták és keringők, teljesen önmagukhoz asszimilálták a lelkeket. És egyszerre jó volt egymáshoz mindenki és különösen az életnek örültek, mely dallal, virággal, szerelemmel és gazdagsággal ajándékozta meg az embereket. Igaz, hogy nem mindegyiket, de vannak percek, amikor az ember annak sem érzi hiányát, ami szenvedést okoz neki.

Ezalatt a gratuláló sürgönyök egymást érték. Egy inas minden öt percben letett egyet tálcájáról a kisleány elé, akinek dejeuner végén lett megengedve a sürgönyök fölolvása. Már eddig negyven-ötven feküdt előtte és még folyvást érkeztek.

Hat órára volt tervezve a nagy ebéd, melyhez még sok vendéget vártak és a toastokat is erre az alkalomra tartogatták. Két óra felé, mikor a gyümölcsöt is széthordták az inasok, a kisleány, apjának egy intésére, felállt. Kibontotta az egyik táviratot és elolvasta. Meleg gratuláció volt, a kastély fölszenteléséhez és a bájos háziasszony születésnapjára. Minden egyes táviratot zugó éljenzés követett, ami a kisleányt, mintha őt illette volna, gyerekes, boldog

örömmel töltötte el. Bársony arcocskája kipirult, fülecskéje égett, mint egy piros virág és sötétkék szeme ragyogott.

Már elolvasott vagy husz táviratot és a hangja nekibátorodott, erősebben csengett. Apja néma elragadtatással nézte, s lassan szép mamájának fehérrózsza arca is kipirult. A nyugodt, jóleső, harmonikus érzés ur lett minden lélek fölött. Még az asztalfőn ülő egyik, szikár, barátságtalan arcu öreg dáma is megélenkült. Barátságosan kocintgatott szomszédjával és tekintetében több lágyság látszott. A kisleány egyre bontogatta a táviratokat és csengő hangon kiáltotta:

- Csöndet kérek!

- Csöndet! - kiáltották vigan mindenfelé és a kisleány uj táviratot bontott föl. És olvasta:

„Nagyságos

Gergely Richárdné asszony.

Férjem halálán van, látni kívánja. Jöhet, megengedem.

Iványiné.”

A kisleány megdöbbenve vetette föl fejét. Anyját sikoltani hallotta, egy másodpillanatig halottfehér arcokat látott maga előtt, azután az apja kikapta a táviratot kezéből és a társaság fele anyjához szaladt, aki ájultan ült székén, fele pedig apjához, akit még soha sem látott ilyennek. Megdöbbenően félelmetes és szálnalmasan csunya volt. Arca sárgásszürke, mint a parti fövény, mit a vihar vetett ki, finom, nyerges orrának széles lyukait véres tajték öntötte el és mélyen ülő szeme egyszerre olyan mélyen behuzódott, hogy egy kis gyerek ökle belefért volna a megdöbbenő üregbe. Az anyja hozzáfutott és a másik anyja a maga gyerekéhez. - Légy férfi! - sugta a szikár öreg nő apja fülébe és látta, hogy az ő erős, büszke, hatalmas apja, akit ép annyian csodáltak, mint irigyeltek, egy percig úgy borult zokogva öreg anyjának vállára, mint ahogy ő vetette magát apja karjába, mikor a Sipszi kutyája elveszett. És látta, hogy a másik nagyanyja meg az édes anyja mellett zokog, kinek szép arca olyan fehér, mint a vékony, finom csipkeruhája. A vörös rózsza sötét hajában még sápadtabbá festette és a vörös, fehér, meg fekete szín egymás mellett olyan volt, mint a hóra ejtett, véres, fekete kendő. A cselédek, inasok és szobaleányok tehetetlenül álltak a XIV. Lajos korabeli ebédlőben és a gyerekek ostobán ették tovább a cseresznyét, barackot. A rózsák, érezve közeli halálukat, kéjes mámorral ontották magukból illatukat s a cigányok uj keringőbe kezdtek lenni az ablakok alatt. A társaságból egy orvos intett két inasnak és gyöngén ráfektette édes anyját ezeknek karjára és nagyanyja vezetése mellett kivitték az ebédlőből. Látta, hogy az ajtónál lebomlik édes anyja sötét haja s mint egy szomorú, fekete selyem fátyol huzódik utána. Azután a másik nagyanyja megfogta a kezét, az ő kezét és kivezette a vendégek közül. És ekkor érezte, hogy ezalatt a pár pillanat alatt, valami rettenetes szerencsétlenség történhetett. Mindenki mély részvétellel nézett reá és erre elkezdett sirni. Szivettépően, kinzóan tudott sirni. Ahogy csak kevés gyerek és kevés asszony tud. Aki hallotta, az is azonnal sirni kezdett. És valaki kiszólt az ablakon a cigányoknak, hogy hallgassanak el...

UTAK

Minden félórán berobogott az állomásra egy vonat. A kocsik tetejéről csurgott a víz, az ablakokra pászmásan csapott a hideg őszi eső s a kevés utas dideregve, gyűröten, kedvetlenül sietett a kijáró felé.

A Perronon hordárok lézengtek, zsebredugott kézzel és fáradtan várták a sötétségből előtűnő újabb vonatot.

A posta ablaka előtt, mely a Perronra nyílt, sovány, körszakállas, mellbeteg utas állt, hét-nyolc esztendősi fiával, ki ugyanolyan sovány, beteg, hosszúra nőtt gyerek volt és nézegették a benn dolgozó két postahivatalnokot. Az étteremből egy hosszú orru kis ember jött ki minden öt percben, valami detektív lehetett és kampós botjával végigkopogott a Perronon, majd éles, apró szemével belenézett a messze nyúló sötétségbe és ismét bement az étterembe.

Majd egy feketeruhás, szürke kabátos nő jött a Perronra és megállt. Szétnézett, az egyik hordártól németül kérdezett valamit s aztán megindult. Lement a posta ablakig, majd visszajött és ismét lement. A kabátja kopott volt és vékony, a kis fekete filckalapján valami régi, kiegyenesedett szálú toll pihent s fehér fátyola alól csak a haja és a szeme látszott szépnek.

Valami német nevelőnő lehetett, egy egyedül álló, szomorú szemű leány, aki senkit sem érdekel. Jött, megy s eltűnik az éjszakába...

Most egy másik leány ment el mellette s egyenesen a postának tartott. Ezen is fekete szoknya volt s a kabátja kopottabb volt, a nevelőnő kabátjánál is. A haja fakó szőke, majdnem olyan színű, mint az arca, itt-ott ezüst szálak csillogtak benne s szemének kékje olyan volt, mint a hervadt nefelejts. Esernyőjéről csurgott a víz s közönyösen ment végig a Perronon és benyitott a posta ajtón.

Két hivatalnok és egy szolgáló dolgozott benn s a másik szobában, a táviró asztal mellett, egy fiatal, kövér leány ült.

Nem volt dolga és csipkét horgolt s közbe regényt olvasott.

Mikor a másik leány benyitott, félre tette a horgolását és örvendezve mondta:

- Be jó hogy jön, Anna kisasszony!

- Unatkozott? - kérdezte ez.

- Már majd elaludtam, - mosolygott a kövér leány. - Egész este nem volt semmi dolog. Magának se lesz, Anna kisasszony.

Az őszes hajú leány letette a kalapját, kabátját s vizes esernyőjét a kályha mellé állította.

- Nézze, Mariska - szólt - megvárhatna engem. Az eső ugyanis esik, majd együtt haza megyünk tíz órákor. Hoztam vacsorát is. Jó?

A kövér leány vállat vont.

- Nem bánom! De akkor együtt mindjárt, mert nagyon éhes vagyok. Mit hozott?

Anna kisasszony kibontott egy kis csomagot és főtt kolbászt, kenyeret, meg turót tett az asztalra.

A két leány hozzá ült.

Jóízűen ettek, majd bejött az egyik hivatalnok, egy tompa orru, jókedvű, vöröshajú fiatal ember s addig kunyorált a kolbászból, míg Mariska le nem vágott egy darabkát a magáéból.

Azután visszament a másik szobába és nyolc órakor mind a két hivatalnok elment, csak a szolga maradt ott.

A két leány az utolsó falatig elfogyasztott mindent; a fiatal Mariska még a kenyér héját is megette s aztán lejjebb srófolta a gázlángot és végigfeküdt a rossz bőrkanapén.

- Jól lakott? - kérdezte Anna kis asszony s egy széket húzott az ablakhoz.

- Nyílt kérdésre nyílt felelet! - kacagott Mariska. - Nem én! Tudja, Anna kisasszony, hogy a legnagyobb odaadással tudnék végig enni egy ötforintos vacsorát az Angol királynőben? De azért meg ne sértődjék, mert esküszöm, hogy odahaza sem vár bővebb menü. Képzheti, öten vagyunk gyerekek és a papának negyven forint fizetése van. Mi az? És az én harmincam! Tudja, ha férjhez megyek valaha, én leszek az első éhes menyasszony a világon, aki sans géne, minden elfogultság és a hagyományos szégyenlősség teljes mellőzésével, amugy isten igazában jól fogok lakni. Először életemben. Tudja, Anna kisasszony - hisz maga előtt mit flancoljak, hogy még soha sem kaptam odahaza egy teljesen egész csésze kávé? Tudja, ugy, tele, színültig a csészét. Azok az örökös félcsésze kávék! Jaj!

- Csak ne lázongjon, Mariska - mosolygott szeliden Anna kisasszony. - Más is szívesen venné a tele csésze kávé, de másutt is kávéznak öten-hatan egy félliter tejből.

Nézze csak, milyen szép szomorú szeme van annak a nőnek, aki be-benéz ide! Annak se igen raknak tele tálakat eléje... És nagyon soknak nem... Már jön az erdélyi vonat, azután a bécsi jön és azon hozzák a híres Mayer Giza koporsóját. Majd megnézzük, Mariska. Mindjárt jön. Legalább a koporsóját is látni fogom. Ezt se hittem volna...

Mesélek magának róla, hogy el ne aludjon. A tizennyolc esztendő szem, ha játékból hunyják le, akkor is elalszik. Hallgatja, Mariska? Igen? Régi történet az eleje. Tizenöt esztendő. Akkor még én is fiatal voltam és Giza olyan idős, mint most maga. Akkor én még az irodában, az állomásfőnök mellett dolgoztam és Giza is ott volt. Szép, gyönyörű szőke leány és utálta az irodát. Színésznő szeretett volna lenni, de az anyja hallani se akart róla. Egyszer aztán megszökött hazulról és Bécsbe ment. Azt mondták, nem egyedül ment...

Alig telt el aztán három esztendő, Giza már híres színésznő volt s meghívták haza, vendégszerepelni.

Hogy emlékszem reá! Egy tavaszi délelőtt jött a vonaton. A meleg nap szinte verekedett a perron tetejének üvegével, melyen szikrázva ragyogott keresztül s Mayer Giza a szürke, elegáns uti ruhájában, ki se látszott a sok virág közül.

A karja tele virággal, a fején kis ibolyás, fehér fátyolos kalap s szőke haja szinte lángolt a nap-sugárban.

Mosolygott és nagyon boldognak látszott. Oh, milyen boldognak! Egy nő jött utána, a társalkodónője lehetett és mellette egy gyönyörű szép férfi. Olyan férfi, Mariska, mint a régi regényekben vannak. Mert az új regényekben már nincsenek szép férfiak. Még a nők se szépek. Nagyoknak, erőseknek festik őket, én ki nem állhatom ezeket a jóévtágyu, dragonyos természetű hősnőket. Milyenek voltak a régiek! Az átlátszó bőrű vakleányok, az aranyhaju, angyalszemű kis puposok, akiket mind olyan férfi szeretett, mint aki Mayer Gizát kísérte. Fekete körszakállas, sápadt férfi, gyönyörű szürke, mélabus szemmel s a foga, az szebben ragyogott ha mosolygott, mint a kalodon-plakát hölgyéjé. Azóta se láttam olyan fogakat. Nem tudja, Mariska, a férfiak mivel tisztítják a fogukat?

- Szivarhamuval, - mondta határozott hangon Mariska és izgatottan várta a Mayer Giza folytatását.

- Hát a gyönyörű fogu férfi, jött Giza mellett. Roppant elegáns volt, egy mértföldre is látszott róla, hogy gróf s én ott álltam az ablakban, a régi, kis füstös plafonu szobában, amit olyan nagyon gyűlölt Mayer Giza. Csak a falakon a térképeket szerette. Azokat nagyon szerette. Ha nem volt dolga, egy óráig is el tudott állni a különböző országok térképei előtt és sóhajtozott:

- De jó madárnak lenni, Annuska! Ha én kirepülhetnék ebből az utálatos kalitkából és mehetnék arra, amerre a szárnyam visz!

Most, amikor madár volt, rá sem nézett az egykori utálatos kalitkára s engem se vett észre. A főnök ott állt előtte a perronon és udvariasan, majdnem alázattal köszönt Gizának, pedig mennyit szekirozta szegényt, mikor még az aktáit másolta.

És Giza kezét fogott a főnökkel, fesztelenül, a szeme ragyogott és úgy kacagott, hogy az egész pályaudvar tele volt a szép kacagásával. Mindenki őt nézte. A sok utas, a hordárok, mindenki s az igazgató, akinek a színházához lejtött, óriási bokrétával várta.

Azután kocsiba ült a szép gróffal s az igazgatóval és elhajtattott.

Azt hittem, hogy álmodok...

Még három esztendő előtt, egy kis senki, semmi volt, olyan nyomorult kis hivatalnoknő, mint jó magam, harminc forint fizetéssel és a ruháját még sáros időben sem merte felfogni, olyan rossz cipő volt a lábán. Az apja egy részeges molnár volt s úgy halt meg, hogy részegen a Dunába esett, az anyja szegény dijnokokat tartott kvártélyban és most a főnök, ez a gögös nagy ur, tisztelettel és alázattal köszön neki.

Szédültem. Az én apám híres mérnök volt, az anyám százezer forint hozományyal ment férjhez és én husz, harminc esztendő múlva is itt fogok ülni, ebben a térképes falu, füstös plafonu, dohos irodában. Akkor úgy gondoltam. És nagyon fáj a szívem... Ma már semmire se gondolok.

A bátyám husz esztendő alatt kifizette az édesapám adósságát, amiért főbe lőtte magát. Én az édesanyámat és a nagyanyámat tartom el. Már nyolcvan esztendő szegény és azt hiszi, még mindig az alispáni kuriában ül. A világért se inná meg mással a kávé, mint friss kuglóffal. Ezért a friss kuglófért himezek én fél éjszakákon át monogramokat egy fehérnemű üzletbe.

És Máyer Giza... Hogy jött! Mint a tavasz királynője.

És azután mindig csak jönni láttam. Szépen, fiatalon, boldogan, mosolyogva s én még mindig ott ültem a térképes hivatalban és vártam a magam kis szerencsésjét. Egyszer akadt egy kérőm, akivel három évig jegyben jártam. Nem mertem tőle megkérdezni, mit akar a három esztendővel... Várta a nagymama halálát... Visszaküldtem neki a jegygyűrűt...

Mayer Gizát egy esztendő múlva, egyszer újra elhozta a vonat, valahonnét külföldről. Akkor a szép gróf már a férje volt.

Borzasztó sokat pletykáltak róla, az emberek, az ujságok, a szép gróf mégis elvette.

Akkor tél volt s Giza egy főuri estélyre jött. Talpigérő, hódprémes, vörösbársony bunda volt rajta s két komornyik vitte utána a podgyászt. Ott ment el közvetlenül a régi szobája mellett és én ott ültem az ablaknál, az íróasztalom előtt. A pillantása hidegen siklott el rajtam, nem ismert meg s most a főnökkel se fogott kezét. Nagyon büszkének látszott.

Vagy hét esztendő múlva azt olvastuk az ujságokból, hogy Giza elvált a gróftól és egy öreg herceghez ment férjhez.

Az öreg herceggel is elhozta a vonat egyszer. Külön szalonkocsiban jöttek és két mágnes várakozott rájuk az állomáson.

Azután talán három esztendő múlva láttam ismét Mayer Gizát.

Akkor már özvegy volt s egy nyári este egy fiatal, szőke emberrel érkezett meg. Akkor nem várta senki, nem is ismerte meg senki, de én a sűrű fátyola alatt is felismertem az ablakom mellől.

S így teltek, multak az esztendők. Minden két-három esztendőben láttam Gizát a vonaton megérkezni. Mindig egy férfival jött és mindig más férfival. Hol öreggel, hol fiatalal, de mindig fiatalon, elegánsan, jókedvűen jött.

Talán két esztendő előtt, a lapok azt irták róla, hogy ismét férjhez megy, még pedig egy fiatal kereskedősegédhez. Majd azt irták róla, hogy tönkrement, csődbe került s körülbelül most egy esztendeje, ismét elhozta a vonat Gizát.

Ugyanolyan hideg, esős őszi este volt, mint mostan s mintha csak ma lenne, inspekcióm volt és ép így itt ültem az ablaknál, mint ahogy most ülök s néztem az érkező vonatokat.

S egyszer csak megláttam Gizát. Egy nálánál sokkal fiatalabb emberrel jött, ez lehetett a kereskedősegéd és Giza most nem mosolygott. Egyszerű fekete ruha volt rajta s az elmúlt tizenöt esztendőt most láttam meg rajta először. Még mindig szép volt, de fáradt és bánatosnak látszott. Egész lelkével a fiatal ember arcán csüngött, amint beszélt hozzá s ez unottan felelt vissza.

És most, egy esztendő múlva, az anyja haza hozza a koporsóját, hogy utolsó kívánsága szerint itthon pihenjen.

Öt perc múlva itt lesz a vonat, a koporsójával. Lássa, Mariska, így lépked az ember mosolyogva a halála nyomán. Hányszor jött itt boldogan, büszkén, gazdagon és ifjan s most szegényen, boldogtalanul, elvirulva, holtan jön. Én meg itt ülök, Mariska... Nézze meg az én utamat és a Mayer Giza utját. A nap és az éjszaka egymás mellett. Mennyi mosoly az egyik uton s mennyi könny a másikon!... Sir, Mariska?... Az egészben csak az a legszomorubb, hogy míg az egyik ember meghalhat, ha fáj neki az élet, a másik meg se halhat. Hát jól van ez így?

- Nem jól van, - mondta Mariska s megtörölte a szemét és felkelt a kanapéről, hogy megnézzé a Mayer Giza koporsóját.

TÜZEK

A tűz kialudt a kályhában és Minna Holvarth - szerette így németesen kimondani a nevét - fölállt a himzőráamája mellől, hogy betakarja a férfit, ki a kanapén aludt. A férfi a mozgásra fölébredt. Egy tekintetet vetett az asszonyra s a fal felé fordult. Ez a tekintet egy három kötetes regényt mondott el Minna Holvarthnak. Sőt többet. Egy egész életnek a tragédiáját és komédiáját, mely ott kezdődött el, hogy Minna Holvarth megszületett. Mint törvénytelen gyereke Leopold Holvarthnak, aki főhadnagy volt a császáriaknál és egy kis szőke, monogrammhímző leánynak, aki fönn lakott a várban. Leopold Holvarth - már mindegy, akármilyen hosszúra nyulik ki a visszaemlékezés - a tűz kialudt a kályhában, a sziget felől hosszú lépésekkel jön az estéli köd és már rálépett a Dunára. S jön, jön. Keresztül a hidakon, fel a várkerten és már itt sétál az ablak alatt, a csendes Ilona-utcában. Már mindegy. Minna Holvarth már úgy sem látja a kilencágu koronának fifikus pontjait és a tűz kialudt a kályhában. Az élet most már ugyanis egy fordulóponthoz érkezik... Minna Holvarth már tudja ezt, hogy hogy van...

Lenn a Dunán már egész seregestől sétál a köd. Hosszulábu árnyékkirályok, palástartal a vállukon, melynek uszályát egymásnak segítve viszik. Minna Holvarth szeretné az arcát bele-takarni ezekbe a ködpalástokba, melyeknek puha redői a nagy folyóba hullnak, de az ilyen vágy nem sokáig marad meg a fejében. Megrántja a vállát és azt gondolja: nem érdemes! De gondolkodni rajta: jó. Végig gondolni az életet, melyet úgy élt le az ember, hogy azt sem tudja, hogy élte le s gondolkodni rajta: ahogy leélte, miért élte úgy, vagy miért kellett úgy élnie? Gondolkodni a hiábavalóságokon, forgolódni a gyötrelmes tövisnyoszolyán, melyen legalább is felét az életének átálmodta. Igaz, volt benne rózsával vetett ág is. A szerelem...

Minna Holvarth, a főnálló társadalmi rend szabályai szerint, nem tartozott az elsőrendűen tisztességes nők szektájához, sőt a másodrendű és harmadrendűen tisztességes nők szektájához sem. De azért mégis tisztességes volt ő. A tisztesség benne volt a véreben és hol másutt kell lennie a tisztességnek, mint a vérben? Talán a nevelésben, az alkalomhiányban, az ügyességben, vagy a szerencsében? Minna Holvarth mosolyog. A mosoly nem az ajkán surran át, a hervadó, nagyon finom, vékony kis száján, hanem a lelkén. Ő tudja, hogy miért mosolyog. És a gondolata visszazáll Leopold Holvarthra, a császárra, aki meghalt fiatalon, de előbb megkérte a királyt, hogy engedje el a kauciót a halálos ágyán, mert nem akar egy nagy erkölcsi tartozással meghalni.

A kis császári, aki meghalt huszonhat esztendőskorában, onnan a falról, egy aranyos képrámából nézi Minna Holvarthot. Aki szakasztott olyan, mint ő volt. Ugyanaz a hullámos, ritka szőke haj s ugyanaz a nagyon finom, cizelláltan szabályos arc, melynek báját ép ez a nagy szabályosság rontja el. Sehol egy kusza, nyugtalan vonás, finom, szelid, hallgatag minden. A kékesszürke szemekből hiányzik az a smaragdzöld irritáció, melynek tüzeit a biztos diadal füti. Leopold Holvarthnak aligha volt több hódítása, mint a monogrammhímzőleány és Minna nem maradhatott annak, ami szeretett volna lenni. Hiányzott hozzá a szerencséje. Akarat pedig nincs a szerelemben.

A férfi megmozdult a kanapén. Lerugta magáról a Minna ócska köpenyegjét és fölkel. Karját szétfeszítette és nagyot nyújtózott.

Szép, szálás férfi volt. Tömött haja, vastag bajusza, nagyon szép szája és még szebb zöld szeme volt. Ruhája tiszta, divatos, keze ápolat, kvalifikációja semmi, hivatala kicsi, de a fehér keze tele volt briliánsgyűrűkkel.

Mikor jól kinyújtózkodott, leült a kanapéra és cigarettát sodort magának. A dohánytartója aranyból volt, rajta egy sziv s alatta egy szó, olcsó rubinokkal kirakva: *Tied...*

Minna nem tudta szemét levenni erről a szóról. Akkor is látta, mikor a férfi visszatette a zsebébe. Sőt ott látta az ablaktáblákon is, künn a ködös Dunán és fönn az égen. Mintha az egész élete és az egész világ ezzel a vörösen égő szóval lett volna teleírva: *Tied...* És elgondolta, ha ő is gazdag lenne, olyan, mint az a másik, ő is aranyba vésve és rubinokkal rakatta volna ki ezt a szót: *Tied*.

És elgondolta, ha gazdag lenne, mi mindent adna ennek a férfinak. Odaadná mindenét. Az egész vagyonát. Ez ugy is csak az értéktelenebb és kisebb rész, a nőből, amit a férfinak ad. A nagyobbik, az értékesebb: a lelke, a teste, az élete.

- Nem igaz - mondta benne valami, az okossága, a tapasztalata, de Minna Holvarth, egész életén keresztül csak pillanatokig volt okos és a tapasztalatainak soha sem vette semmi hasznát.

A férfi a térdére könyökölve, cigarettázott és a levegőt nézte. Nem lehetett tudni, mire gondol, de Minna sejtette. Megérezte, sőt tudta. Tudta, hogy a férfi el akarja őt hagyni és a tehetetlenségnek az az érzése fojtogatta, mint a halálraitétet, aki már a hóhér keze között van. És bár tudta, hogy mindhiába, szerette volna a férfi lába elé vetni magát és úgy kérni, könyörögni, hogy ne hagyja el. De az anyja ott varrt a másik ablak mellett, még a borulásba nyuló alkonyatban is varrt és előtte röstelte magát. És szenvedett. Ugy szenvedett, hogy a szive dobogása elállt s az arca zöld lett, fuladozott.

A férfi rá sem nézett. Mikor elszívta a cigarettáját, fölállt s az éjjeli szekrényből elővette a lakkcipőjét.

- Huzza fel - intett Minnának s ez boldogan és engedelmesen fölhozta a férfi lábára a cipőt. A hajtűjével begombolta, kötőjével letörülte róla a port és várta a további parancsot. Gallért, zsebkendőt, nyakkendőt vett elő, felöltöztette a férfit, beillatosította, tükröt, fésűt hozott eléje és a férfi ragyogóan, tisztán, könnyü szívvvel elment.

A két nő egyedül maradt. Minna oda ment az ablakhoz és lenézett a Dunára. Nagyon fáj a szive s egyszerre csak elkezdett sirni. Előbb hangosan, azután egyszerre csendesebben. Leült a kanapéra, oda, ahol a férfi ült és fejét lehajtotta a párnára. Az anyja nem szólt semmit. Abbahagyta a munkát, kezét összekulcsolta és mélyen sóhajtott.

Már teljesen besötétedett, a pesti oldalon égtek a lámpák és Minna még mindig sirt. Ekkor az anyja oda jött hozzá. Leült melléje, fejét az ölébe huzta.

- Ezt a gazembert ne sajnáld, - mondta nyugodtan, csendesen. - Akármelyiket inkább, de ezt az egyet ne.

- Ezt szerettem legjobban, - zokogott Minna.

Az anyja elhitte. Megtörülte a könnyes szemét, elsimitotta arcáról a haját és megpróbálta vigasztalni.

- Egyszer majd csak eljön az igazi. Az apádhoz hasonló. A becsületes ember.

- Nekem nincs szerencsém, - zokogott Minna.

- Melyik nőnek van szerencséje? - kérdezte az öreg asszony. - Nekem talán volt és másoknak van? Nem kell lázongani. Gyujtsd meg a lámpát és dolgozzunk. Ismertél te, csak egy szerencsés nőt a világon? Felelj!

Minna ismert, de most nem jutott egy sem az eszébe és ez jól esett neki. Meggyújtotta a lámpát és leültek varrni. Minnának vörösre ki volt sirva a szeme, de már varrt. Lassan, fájdalmas álmódzásba merülve. Precizül öltögette ki a korona ágait és gondolatban követte a férfit, akit szeretett.

- Ez meg fog nősülni! - sóhajtott.

- Hadd nősüljön, - felelte az anyja. - És a többi nem nősült meg? Miért legyen épen ez különb a többinél? A férfinak pénz kell.

Minna lehunyta a szemét. A pénz szó úgy égette a lelkét, mint a tűz. Minden szerencsétlensége, becstelensége onnét indult ki, hogy nem volt pénze. És eszébe jutott az első férfi, akit szeretett. Az első szobaur. A kis vasuti hivatalnok. Akinek ötszáz forintra volt szüksége. És mert nem kapta meg, nem vette el. Minna jól emlékezett reá, hogy akkor is majdnem annyit szenvedett, mint mostan. De az mégis más volt. Akkor tizenhat esztendő volt s ma harminchét. Igaz, hogy akkor is azzal vigasztalta az anyja: majd eljön az igazi. A becsületes ember... Nem jött. Egy főhadnagy költözött a szobába, aki elcsábította. Azt mondta, kilép érte, elveszi és két esztendeig élőködött rajtuk. A két nőn. Kik monogramokat varrtak, gazdag, előkelő, boldog menyasszonyok kelengyéjébe. Ők, a két legboldogtalanabb.

És egy este, akkor is ősz volt és onnan a sziget felől ép ilyen hosszú lépésekkel jött akkor is az estéli köd és a tűz, - ép úgy, mint ma, kialudt a kályhában. A szén elfogyott, a tűz kialudt... Ahogy lenni szokott... És hiába várták haza vacsorára a főhadnagyot. Elhelyeztette magát valamire Galiciába. Hogy meg ne találják. Minna akkor megesküdt, hogy nem hisz többé egyetlen egy férfinak sem. Azután egyszer csak tavasz lett. Minnát kivitték falura egy uri családhoz és ott varrta a háznál a kisasszony kelengyéjét. A főhadnagyot már elfelejtette, hisz csak huszonhárom esztendő volt és a menyasszony bátyja titokban házasságot ígért neki. De Minna enélkül is szerette a fiatal embert. Aki szép fiú, nagy gavallér, kitünő hegedűs volt és úgy énekelt, mint egy isten. Nem volt benne semmi boszorkányság és a legkisebb becstelenség sem, amiért Minna meghallgatta a nagy ősi kertben, a holdfényes platánok alatt. Fiatal volt, amerre nézett, a szerelem lépkedett el el előtte és mert nem volt semmi rossz és gonosz az ő becsületes, hú lelkében, nem látott semmi rosszat és becstelent a szerelemben. Ő soha sem csalt meg senkit. Hü volt, szeretett, az életét is oda adta volna s a többi Isten kezében volt, van és lesz.

Az anyja, mintha megértette volna a gondolatait, teljes meggyőződéssel sóhajtott:

- Az igazinak mégis csak el kell majd egyszer jönni!

S Minnának mintha valami kis nyugalom szállt volna a lelkére. Felállt s új tüzet gyújtott a kályhába.

VÁLÁS

A katonát Gusztinak hívták s a leányt Miminek...

Guszt hadnagy volt a tüzéreknel, szőke, piros arcu, lyukas állu, széles vállu legény és egy délután lejött a lakásából, hogy vizitbe menjen a Svábhegyre, a gazdag Lenbach-családhoz. Szépen meg volt beretválkozva, kiillatosítva, csizmája, ruhája ragyogott a tisztaságtól, finomságtól. Keztyűje vadonatúj, sarkantyuja dallamosan csengett, fiatal szeme, mint a víz hátán a hal pikkelye, könnyelmű boldogsággal csillogott. A szép Lenbach-leányra gondolt, ki fiatal volt, gazdag, ünnepelt, elkényeztetett és már türelmetlenül várta őt a svábhegyi villa széles terraszán.

- De szép az élet! - gondolta a hadnagy vidáman és szeretett volna egy nagyot kurjantani az utcán. Ebben a pillanatban szemközt jött vele a levélhordó és boldogan, hogy nem kell fölmennie a harmadik emeletre, levelet nyújtott feléje.

Guszt elvette a levelet, megnézte a boritékon az írást és egyszerre elkedvetlenedett. Betette a levelet a zsebébe és haragosan nézett a járókelőkre, az utcalámpásra, a kocsikra és mindenre. De legjobban arra haragudott, aki a levelet írta: Mimire. S a szép, kedves fiatal arca egyszerre rutul elváltozott. Mintha egy nagy, hegyes körmű pók mászott volna rajta végig. Szeme-fehérjét vérerek futották el, pupillája homályosan, gonoszul égett, mint a tűz, melybe boszorkányvizet öntöttek. Piros arca elfakult, száját összeszorította és a dühében káromkodni szeretett volna. Nem tudta, mi van a levélben, akármilyen volt, nem érdekelte, de ingerelte, kinozta, dühösítette.

- El kell olvasnom - gondolta mégis és bement a legközelebbi kávéházba. Itt leült az egyik sarokablakhoz s fölbontotta a levelet. Mind a négy oldala a papirosnak sűrűn tele volt írva, hol jobbra, hol balra dülő, görbe, nyomorék, határozatlan kis betűkkel, szánalmas helyesírási hibákkal. A szerelem szó két l-lel volt írva, a hűség *hűséknek*, szívem: *szibemnek*, a hangja is fellengős, modoros, ügyetlen, de e sok hibán keresztül is kicsillogott egy boldogtalan leányszívnek nagy szerelme, sok igyekezettel rejtegetett szenvedése és valami félszegen hallgató, mindent elsimító igaz kétségbeesés.

Mikor a hadnagy elolvasta a levelet, visszatette a boritékba és eltüntette a zsebében. Már nem volt olyan dühös, mint az előbb és vállat vont. Nem azért, mintha valami elvetemedett, cinikus lélek lett volna. Csak vállat vont, mint akit meg is zavart, ingerültté is tett, meg meg is hatott valami olyan dolog, melyről nem akarja magának bevallani, hogy nem kíván rajta segíteni. És nyugodtan ráöntötte a pincér által hozott citromszeletre a vizet, fölkavarta, a szalmaszálat beleállította a pohárba és pár perc alatt egyfolytában fölszívta a beédesített vizet. Azután eltaszította a poharat maga elől és újra elővette a levelet. Elolvasta másodszor is és most már a szája meg-megrándult, szeme mintha elsötétült volna s mégis, mire végére ért a levélnek, az előbb még meg-megvonagló szája megkeményedett, szeme élesen kiacélosodott s ujjával idegesen dobolt az asztalon. Ez a dobolás, szótagokba szedve, ilyenformán hangzott: mindegy, mindegy... Elég volt az ostobaságból... El kell hagynom Mimit és elveszem a gazdag Lenbach leányt... Hiába... Hiába... Majd hirtelen abbahagyta a dobolást és cigarettára gyújtott. Amíg elővette zsebéből a cigarettát és rágyújtott, olyan boldognak érezte magát, mint a madár, mely hirtelen, váratlanul visszanyeri szabadságát és fölrepül a levegőbe. A hadnagy is a levegőben repült. Könnyűnek, boldognak érezte magát. Mintha pillanat alatt tul lett volna hegyen-völgyön. - Minden jól fog menni - gondolta - de mire leszívta a cigarettából a füstöt a mellére s az orrán lassan kiengedte, már elmúlt a jókedve. A keskeny kis bársonykanapénak behúzódott a sarkába, az ablak mellé és hirtelen valami ingerült szomorúság futott végig a szívéen. Olyasvalami, mintha egy napsütéses kerten ment volna keresztül és egyszerre meg-

ütötte volna valaki, valahol, egy zongorának a billentyűit, melyből egy szomorú dalnak akkordja csengett ki.

A hadnagy ingerülten hunyta le szemét s hegyesorru csizmájával az asztal lábát ütögette. Majd újra az utcát nézegette, anélkül, hogy látott volna belőle valamit. Csak cigarettázott és nyelte, fujta a füstöt. Nem gondolt semmire. Se nem tudott, se nem akart. Akár kanapéstul, asztalostul fölemelhették volna, nem érezte és nem tudott volna ellenkezni. Nem volt semmi határozott akarata és mégis, egyszerre felvetette a fejét, csöngetett a pincérnek és levél-papírost, tintát-tollat hozatott. Mikor előtte volt minden, így szólt magában: irok Miminek. Megírom neki, hogy el kell válnunk...

És belemártotta a tollat a tintába. - *Kedves Mimi*, - kezdte és felkönyökölt az asztalra. A megszólítással mintha csak maga elé idézte volna Mimit. A leány visszanézett rá, kedves, barna, szomorú szemével és halvány, finom kis arcát odaszoritotta a kezéhez, ahhoz, amelyikben a tollat tartotta. Guszti még szájának leheletét is érezte és halántékán a kék erek lüktetését. A meleg, puha bőrnek bársonyát, az őszinte, remegő kis ajkak elfojtott sóhajtását.

- Eh, - gondolta Guszti dühösen - hallucinálok, mint egy vén asszony. És újra megmártotta a tollat. - *Az élet utjai kiszámíthatatlanok - írta - és az emberi természet állhatatossága...* - Ökör vagyok - gondolta - mit kezdek ezzel? Ilyen számárságot firkálni. - És összetépte a papírost. Másikat vett elő és újra írta: *Kedves kis Mimim!*... Ez a megszólítás ellágyította és most már még kevésbé tudta, hogy fogjon hozzá. Egyik cigarettáról a másikra gyujtott, a füst közül a feje is alig látszott ki s valami nagy, meleg vágyat érzett egyszerre, hogy Mimit magához szorítsa. Csak egyszer, utoljára, bucsuzásul. Hogy a kis, hűséges, kedves, ostoba fejét ráfektesse a karjára és úgy nézzen bele a fölvetett szemébe, melynek ragyogó fehérjét, az árnyas pilláját s a szelid, imádó pillantását, még nem régen olyan nagyon szerette.

- Nem, - mondta mégis keményen, határozottan - csak semmi romantika. A bolondságokkal le kell számolni. Mimi kedves, hűséges, jó kis teremtés és nincs tovább. Egy kedves epizód az ember ifjúságából és finis. Most jön az élet...

Tetszett neki ez a pár szó és újra elmondta, mint a gyáva, aki alkohollal erősíteti magát: most jön az élet... És negyedszer is megmártotta a tollát. Új cigarettára gyujtott s amint a gyufatartó után nyult, észrevette, hogy a szemközti asztal mellől, egy asszony nézegeti őt és mikor a hadnagy ránézett, karjával meglökte a mellette ülő férfi karját.

- Ostoba liba - gondolta a hadnagy és sietve irni kezdett. Minden alaposabb taktika és gondolkodás nélkül leirt vagy hat sort s ekkor újra fölvetette a fejét. Saját magát is felbőszítette a megírt hat kegyetlen sor; keze reszketett, szeme égett, de a minden ember rosszra hajlandó lelke, mely csak az első lépésig habozik s a megkezdett rossz már úgy tartja éles karma között, mint a gép kereke a munkást, akit elkapott, már hajtotta, magával ragadta.

Izgatottan irt tovább. Már gondolkodnia sem kellett. A szavak csak úgy dültek a tolla alól, mintha nem is a saját agyveleje és keze vezette volna, hanem valami idegen embernek a száraz érdeke és ravasz szivtelensége. Már benne volt a gyilkolásban, szurt, vágott, könyökig járt a kegyetlenségben és a gonosz hajtotta belülről: tovább, tovább...

Mikor két oldalt már teleirt a gyilkos szavakkal, egy szónál megakadt és gondolkodva vetette föl fejét. És pillantása újra találkozott a szomszéd asztalnál ülő asszonynak a tekintetével, aki szintén ebben a pillanatban tekintett fel a képes ujságjáról. De Guszti azt hitte, hogy az asszony konok állhatatossággal fixirozza őt, folyton, folyvást, amióta csak bejött és vére a fejébe futott. Dühösen nézett az asszonyra és száját erővel összeszorította, hogy oda ne kiáltssa neki: ostoba liba! De erőt vett magán és másfelé nézett. Kereste a szót, melynél fönnakadt, de nem tudta megtalálni. Ez még jobban izgatta. Önkéntelenül az asszony felé fordította ismét a

szemét, aki e pillanatban valamit magyarázott a mellette ülő férfinak, aki valószínűleg az ura lehetett.

Gusztit most megnézte az asszonyt. Kellemes arcú fiatal asszony volt, de a szája körül volt valami gúnyos vonás és rendkívül szellemes, ragyogó barna szeme tele volt maliciával. Nem bántó maliciával, csak okos, fürkésző, kedvesen gúnyolódó maliciával, de Gusztit bántónak látta. Máskülönb, valami törvényszéki bíró, vagy jobb hivatalnok lehetett az ura, aki mellette ült. Negyven, negyvenöt esztendősi úri ember, szemüveges, komoly, jól öltözött, tiszta körmű, nyugodt vérmeérsékletű. De Gusztit mintha az ördögök szurkálták volna, gyűlölettel és haraggal nézte az ismeretlen házaspárt és teljes meggyőződéssel hitte, hogy azok ketten ott róla beszélnek.

- Átülök egy másik asztalhoz - gondolta, de ugyanekkor eszébe jutott a keresett szó és ott maradt. Irt tovább, lázasan, nekidühösödve, lüktető agygyal, de a harmadik oldalnál megint elakadt és ismét fölvetette a fejét. Az asszony, a szomszéd asztalnál, ugyanekkor tette le kezéből az egyik képes lapot és ragyogó, maliciózus, de máskülönb közömbös pillantása újra összeakadt a katona szemével.

Mire Gusztit előtt egyszerre elsötétült a világ. Görcsösen összeszorította kezében a tollat és rekedten, de olyan hangosan, hogy az egész kávéházban meghallották, elkiáltotta magát:

- Mit fixiroz engem, ostoba liba?!

A másik percben a férj arcul ütötte Gusztit, mire a pincérek és vendégek lefoglák a Gusztit kezét s a kihuzott kardját visszatették a hüvelyébe.

*

Másnap reggel még alig pitymallott, mikor a segédek érte jöttek Gusztitért. A fiatal ember már ki volt mosdva, meglehetősen kialudva, az arca piros és friss volt, a szeme ragyogott s a pisztolyok ott feküdtek előtte az asztalon, melynél reggelizett.

Zajos jókedvvel fogadta a segédeket, két másik fiatal katonát és együtt megreggeliztek. Mind a hárman kellemes sportnak vették az egész párbajt és viccelődtek a civil partner fölött, aki tényleg törvényszéki bíró volt és legalább tíz esztendeje nem volt fegyver a kezében. Se nem vadászott, semmi sportot nem üzött, komoly, nagytudású bíró volt, aki azonban elakadt a pályáján. Nem tolakodott előre, várta a maga szerencsáját nyugodtan, fölényesen, egy kicsit keserűen és büszkén.

- Mégis - mondta az egyik fiatal ember, aki már főhadnagyi rangot viselt - a kalapját keresztül kell lógni a szemtelen civiljének. Egyéb kárt nem kell benne tenni. Esetleg egy ujját megsebezni. Valami kis vér mégis hadd folyjon.

Gusztit kacagva vette föl a köpenyegjét, föltette a sapkáját, magához vette a pisztolyokat s a cigarettatárcáját. Amint ezt becsusztatta a zsebébe, ujjai hozzáértek a tegnapi megkezdett levélhez, amely most is úgy feküdt a zsebében, ahogy a kávéházi affaire után begyűrte oda.

- Fiuk - mondta hirtelen elkomolyodva - az ördög nem alszik s ha valami történne velem, van itt a zsebemben egy befejezetlen levél, égessétek el.

A legénye, egy szelid, leányos arcú, babonás oláh fiú, becsukta utánuk az ajtót s visszament a szobába. Leszedte az asztalt, az ágyat bevetette, kisöprögetett, letörülgetett s mikor mindennel készen volt, a hadnagyi arcképe hirtelen leesett a falról és az üvege csörömpölve összetört.

LÁZ

A futó, meleg nyári eső csak most állott el, a nap újra kisütött és Lália újra kijött az ebédlőből az udvarra; egy ronggyal letörülte a nedves kőlocát, honnét alig félórával előbb állt fel és zsebéből elővette a horgolását.

Az udvart, amely igen nagy volt és tele fákkal, mint egy kert, magas és régi kőkerítés választotta el a falusi paróchiától. A kőkerítés tetején moha nőtt, közötté hosszú fűszálak s a gondozatlan, elhagyatott udvaron buján hajtott a vad torma, keserűlapu, fodormenta és sok-sok elvirágzott iriszbokor huzódott végig a nedves kerítés tövében. Az óriási dió-, alma-, vadgesztenyefa és szomorufűz között alig szűrődött keresztül a napnak sugara s ennél fogva a nagy, sötét udvar olyan volt, mint egy régi temető; nyirkos, szomoru, elhagyatott. És az eső után még nyirkosabb, szomorubb és elhagyatottabbnak látszott. A levelek és fűszálak mintha sirtak volna, mélyen lehajtották fejüket, az iriszbokrok hegyesvégű, kardformájú levelei, mintha egy hosszú bánattól elkeseredetten harcra készültek volna az idő, vagy az élet ellen s az öreg fűzfa, mintha a saját sirját őrizte volna hallgatag, megvigasztalhatatlan szomorúsággal.

A kőloca, melyen Lália ült, közel állt egy rozsdás, régi vasajtóhoz, melyen hosszunyaku, rossz kilincs nyikorgott a szél legkisebb fuvására. Az ajtó a parochia udvarára nyilott, a Lália szép- és dédanyái itt jártak keresztül a templomba s a nagyanyját most is ezen keresztül taszítják kerekesszékén a misékre. Az ajtó félig nyitva volt és a templomban a kántor orgonázott és énekelt. Lália ölébe engedte horgolását és félig lecsukott szemmel hallgatta. Hátát nekitámasztotta a loca nedves támlájához, mialatt arca hol elsápadt, hol piros lett. Valamelyik fán egy pinty énekelt és egyéb semmi sem hallatszott. Az oszlopos, fehérre meszelt, hosszú ámbitusos ház, mintha lakatlan lett volna, némán és szomorúan hallgatott. A cselédek künn dolgoztak a mezőkön, az öreg szakácsnő és a kis szobaleány, a konyhában zsákokat javítottak s az épület másik szárnyában, a nagyanyja turófehérre surolt szobájában, családi tanácskozás volt. Nyolcan, a legközelebbi rokonok közül, most határoztak Lália egyetlen testvérének, Mártának, sorsa fölött. Hat öreg asszony és két öreg férfi. Lálián végigfutott a hideg. Köztük volt Biri néni, a nagyanyja testvérhuga... Két szemfogát felső ajaka nem volt képes eltakarni s az, aki miatt ma együtt ült a családi tanács: *az agyaras*-nak hivta... Azután Brigitta néni, az anyja testvére, kitől mind a két ura elvált és soha se volt gyereke. Apjának két vénleány testvére, Máli és Ágnes, ezeknek egy süket, nyolcvanesztendős nagynénjük, ki festette magát, kivágott lakkcipőt viselt és a hallócsövet a legyezőjébe rejtve hordta magával. A két férfi közül az egyik csak negyven esztendős volt, de hátgerinc-sorvadásos s a másik, egy tubákoló, hetven esztendős kanonok.

És Márta, a Lália testvérnénje, csak huszonnégy esztendős... A haja bünsötét, szeme, mint a drága topáz, hol aranybarna, hol meg aranyzöld és néha sárgásszürkén kék. Mohó, finom nagy szája körül az életéhségnek minden gyönyörűsége és hat esztendő előtt hozzáadták egy negyven esztendős, fáradt és kopasz orvoshoz.

Lália lehunyta a szemét, fázott és melege volt egyszerre. Egy esztendeje állandóan lázas és benn a zárdában minden este ott állt ágya mellett a hőmérővel egy sápadt apáca, kinek arc-sontjai szögletesen kiálltak, mélyen ülő szeme égett és keze mindig olyan nedves volt, hogy a hőmérő hozzátapadt. És már az ő keze is nedves volt, az ő szeme is mélyebben ült, ismeretlen tűz égett benne s egy esztendő óta a szép két melle, melyet éjszaka a sötétben kezébe fogott és úgy simogatta, mint két kis fehér galambot, semmit sem fejlődött. Sőt elveszítette ruganyosságát, nyaka gömbölyűségét, ujjai megnyultak és keze sárgásan kifehéredett.

A kis pinty lerepült a diófáról a fűre, onnét a kőkerítésre s ott énekelt. A nap tüzesen, de sápadt, fehéres fényvel világította meg a fák sűrűn nőtt leveleit s mintha nem is a nap, hanem a hold sütése világította volna meg az udvart. A fűszálakon szomorúan ragyogtak az esőcsöpek s a levegő illata mint valami régi, nehéz bornak bódító mámora, ráült a fiatal leány agyára. Keze reszketett, szája égett és nyelve hozzátapadt forró szájpaddlásához. Az orgona mélabús, ünnepélyesen komor, szent és hideg hangja belehasított a szívébe és egy gondolat, az első ilyen rövid életében, elállította szívének dobogását.

- Meg fogok halni, - mondotta kétségbeesetten s felállt. Félt. Félt a csendtől, a szomorú fáktól, a feje fölött éneklő pintytől, a levegő illatától. A ház felé akart indulni, de a lába úgy remegett, hogy visszaült a lócára.

- Bizonyos, hogy meg fogok halni, - gondolta. - Egészen bizonyos. Először a nővér a zárdában, azután én, ha visszavisznek. Egy ősszel, vagy egy tavasszal... - Arca eltorzult a félelemtől, mégis a halálra gondolt. Az anyjára, akit nem ismert s az apjára, akire még jól emlékezett. Ott alusznak a kert végében, a vasajtós kriptában. És újra, minden átmenet nélkül, Mártára gondolt. Aki egészséges, szép és bűnös volt, akinek a titkát, akármennyire rejtegették is előtte, kitalálta. Tudta, hogy Mártát a szerelem vesztette el s hogy az a négyszázhatvan esztendő nyolc öreg ember ott benn a házban, a szerelem törvényszékét üli. Ép annyit tudott a szerelem felől, mint a világról: semmit sem. Csak azt tudta, hogy ez is, az is van; azt, hogy milyen, nem tudta. Csak sejtette, hogy a szerelem: a boldogságnak, a boldogtalanságnak, a bűnnek és a halálnak minden gyönyörűségét és szomorúságát magában rejti. Ami olyan lehet, mint egy májusi kék ég, mely egyszerre elborulhat nehéz felleggel terhesen és villámok csaphatnak le belőle: jég, pusztulás, halál.

Tehát nagyszerű és borzasztó egyszerre. Meg kell ismerni. Amig nem ismeri valaki, fiatal vagy öreg, addig nem halhat meg. És felállt. Hat óra volt, a láz működni kezdett ereiben. Reátette kezét a parochiára vezető vasajtó kilincsére és eltűnt rajta. Végigment a fűvel benőtt udvaron s kinyitotta a karzatra vezető ajtót. Mint valami szellem, nesztelenül fölment a sötét lépcsőkön. Mikor a legutolsóhoz ért, megállt. Az orgonán két szál gyertya égett s a fiatal kántor, ki pár hónapja jött csak a faluba, ott ült az orgona előtt. Lália az árnyékba húzódott és két kezét szívére szoritotta. Egy fiatal férfi volt előtte. Láta széles vállát, szép formájú fejét, gallértalan nyakát. Nesztelenül ment tovább az árnyékos helyen és oldalvást került, honnét jól láthatta a fiatal ember profilját. Leült egy székre s kezét ölébe fektette. A kántor nem vette észre és olyan távol ült hozzá, hogy meg se láthatta a sötétben. Mise és ünnepi szent éneket gyakorolt és énekelt. Szép, tömör, nyugodtan csengő tenorhangja lágyan ömlött végig a templom levegőjében és a fiatal leány ittasan hallgatta. Lázos fényű szemét reátapasztotta a férfi fejére és karjával remegve ölelte körül az alig ismert férfi fejét. Két szemére reátapasztotta forró száját, mialatt egész teste úgy reszketett, mintha hideg rázta volna. És önkénytelenül imádkozott. Fogai összekoccantak s míg az imádság szavait mormogta, minden képzelő tehetségével meg akarta magának fejteni a szerelem titkait. De a csóknál tovább nem ért el. A nő és férfi bensőbb közeledéséről, a valamikor fölszedett szavakból, amiket minden gyerek megjegyyez magának és a természetes ösztönök szálai után indulva, némi sejtelmé volt ugyan, de nem tudott e sejtéseknek formákat találni. S hogy nem tudott, most már a kíváncsiság is kezdte gyötörni és kegyetlenül égetni egész agyvelejét. Szinte úgy érezte, hogy a fejében meggyullad valami és a torkát zokogás fojtogatta. S egyszerre eszébe jutott Márta, a testvére. A szép, bűnös, drága Márta, kit sohasem szeretett jobban, mint most, amikor mindenki megvetette és elítélte. Minden öreg, minden ostoba és minden hamis lelkű ember. És úgy érezte, hogy ő egyszerre megérti Mártát, ismeri a bűnét és hogy szereti őt mindenekfölött, a bűnével együtt. Hogy mindeneknél jobban szereti őt. Jobban az Istennél, a nagyanyjánál, a halott apjánál. S amíg az Üdvözlégy-et imádkozta, megjelent előtte Márta, úgy, ahogy még tavaly ilyenkor is látta őt a vakációban, mikor reggel kilépett a fürdőkádból, nagy szépsé-

gének meztelenségében. És egyszerre abbahagyta az imádságot, sirni kezdett. A maga szépségére gondolt, mely mint a dércsipte virág, bimbájában el fog hervadni és sohasem fog a szerelem számára kinyilni.

Halkan, csak magában sirt és úgy, ahogy jött, lement a lépcsőkön. Visszament a vasajton keresztül az udvarra s a ház előtt, a régi kerek kútnál, megállt. Forró homlokát odaszoritotta a hideg láncokhoz, azután fejét előre hajtotta, lenézett a kútba, derekával lefelé hajolt és egyszerre elvesztette az egyensúlyt... A templomból az orgona hangja s a fiatal kántor éneke, mint egy szomorú madár repült keresztül a kút fölött. Ép azt énekelte:

*Jőjj el szent Lélek Uristen!
Önts bölcsességet szivünkbe...*

És a bevégzett strófa után csönd lett. A kántor becsukta a karzatot és haza ment. Csak a kis pinty énekelt az udvaron, valamelyik fán és az esőcseppek szomorúan ragyogtak a hosszú fűszálakon.

PEPSA

Egy őszi reggel, özvegy Balogh Mimi finom kis virágboltjában, melynek butorzata csupa fehérre fényezett, tükrös szekrényekből, pultból és székekből állt, a kirakatban a fikuszok, pálmák, kaméliák között, szép rondirással egy cédula volt olvasható: „Egy ügyes *virágleány* fölvetetik.”

A *virágleány* még aznap jelentkezett. Az apjával jött, egy vöröshaju, fekete szakállu, Sziléziából ideszakadt kis rézöntővel, aki így mutatta be a leányát:

- Ügyes és tanult virágleány. Nyolc gyerekem között ő a második. Ugy köti a menyasszonyi bokrétákat, mint ahogy senki más. Az ember azt hinné, szárnyakat rakott rájuk és hogy elrepül, formákat talál ki és előbb kirajzolja magának a koszorút, bokrétát, vagy amit megköt. Nem azért mondom, mert az én leányom...

Akit ez a dicséret illetett, vöröshaju, elefántcsontbőrü, zöldszemü, tizenhét esztendő leány volt. Kicsike, nem nagyobb, mint egy gyerek, de csupa arány, csupa vonal s olyan hideg közömbösséggel hallgatta az apja dicséretét, mint valami kiállított szobor, a megvásárolt jury himnuszát.

Az özvegy nézte a leányt és nem tudta, hányadán van vele. Tetszett is neki, meg nem is és zavartan nézegetett hol a leányra, hol meg egy fiatal emberre, ki a kirakat háta mögött ült, egymásra rakott lábakkal és cigarettázott.

A fiatal ember észrevette az asszony habozását, odaintette magához s valamit sugott neki, mire az asszony elmosolyodott.

- Ugyan menjen! - mondta.

- Jó, jó - sugta a fiatal ember. - Én azt mondom, ne fogadja föl ezt a leányt.

- Most már azért is felfogadom - mosolygott a szép asszony s a leányhoz fordult.

- Mi a neve kisasszony? - kérdezte barátságosan.

- Binder Pepsa.

- S milyen fizetést kíván?

A leány vállat vont s karcsu, nyulánk derekát gögösen kiegyenesítette. Az apja ránézett.

- Na, Pepsa!

- Husz forintot - mondta a leány s valami különös, ellenséges pillantással nézett az asszony szemébe.

Ez ismét zavartan nézegetett egyik emberről a másikra és nem tudta mit csináljon. A fiatal ember, csak azért, hogy a kis vörös leányt boszantsa, fitymálólággal szólt közbe:

- Ő nagysága csak tizenötöt ad.

A leány újra kiegyenesítette a derekát s a fejét fölemelte. Most magasabbnak látszott s kopott, zöld kabátja gallérjából egy hófehér, gyönyörűen görbülő hattyunyak emelkedett ki.

- Menjünk papa, - mondta nyugodtan.

Keze már a kilincsen volt s az asszony visszahívta. Megegyeztek, mire a rézöntő kezét csókolt az asszonynak s elment. Pepsa letette a kabátját, esővert, kemény, rossz kis kerek kalapját s leült a fehér asztal elé és az özvegy egy halotti koszorút kötött vele legelőször is.

A fiatal ember, ki a kirakat mögött ült, az asszony barátja volt. Huszonnégy esztendő, okos, lusta, cinikus, szép szőke fiú, kinek nem volt más baja, mint hogy az apja többszörös háziúr volt a Józsefvárosban s a jövő és jelen gazdagsága idő előtt letörte az ambícióit. Akart lenni minden, de semmire se készült, pedig elég esze volt. Most már csak cigarettázott, türehető adósságokat csinált, olvasta a naturális regényírókat s tanulmányozta azokat az embereket, akik éppen eléje kerültek. Utánuk nem ment. Erre is lusta volt, de a virágboltba, különösen mióta a kis vörös leány odakerült, szeretett eljárni. Meghuzódott egy sarokban, honnét barátkozni próbált vele, de nem ment sehogy se.

- Én nem szeretek beszélni - mondta kurtán a leány.

- Hát mit szeret?

A leány vállat vont.

- Semmit! Rajzolni, virágot kötni.

- Na, na! Hát egy hat szobás lakás, selyemruhák, színház s egy barát?

A leány csökönyösen vállat vont.

- Jó az egy szoba is.

- De a selyemruhák?...

- Nincs rá szükségem.

- S a színház?

- Hagyjon békét a kisasszonynak - szólt közbe az özvegy kedvetlenül.

De a fiatal ember folytatta:

- Mégis csak van valami, amit szeretne?

- Van - felelte a leány minden habozás nélkül és hidegen nézett előbb a fiatal emberre, azután az asszony szemébe. - Ezt a boltot szeretném magamnak.

A fiatal ember kacagni szeretett volna, de nem tudott. Semmi tréfa nem volt a leány hangjában, sőt a komolyságnál egyéb is volt benne: fenyegetőzés.

Az asszony csodálkozva nézett a leányra, de nem szólt semmit. Amióta a leány hozzákerült, mindig kedvetlen volt és úgy érezte magát a saját boltjában, mintha a máséban lenne. Mintha a leány lett volna a gazda, ő meg az alárendelt személy s mintha a leányé lett volna a szép kis tiszta, fehér boltocska.

Az asszony nem értett semmihez s alig egy hónap múlva, a leány vezette az üzletet. Valóságos kereskedő-genie volt, pompás gyakorlati észjárással, leleményességgel, kitűnően értett a könyvvitelhez, a kiadások redukálásához és az asszonyát semmibe se vette.

Mikor ott ültek a fehér asztal előtt s a leány ujjai olyan nesztelenül érintették a hosszuszáru tubarózsák fehér szirmait, mint a hold fénye, vagy a szellő csókja, pillái alól sokszor elnézte lopva az asszonyt.

Aki szép, magas, barna, harminc éves molett asszony volt s különös, bágyadt nézésű, nehéz rebbenésű kék szeme olyannak látszott, mint aki soha se gondol egyébre, mint a szerelemre s mint aki sokat szeretett már. Hogy erre mikor volt ideje, nem lehet tudni. Csak két éve volt özvegy, tizenhét éves korában ment férjhez, hamvas érintetlenséggel, erről garantált az apja mestersége: a miseruha-varrás s az anyja szelid, fehér főköttője, szigorú pápaszeme s a pápaszem mögül mindent meglátó, okos, öreg szeme.

S mindezt a rézöntő tizenhét esztendő leánya kitalálta.

A kirakat mögött a fiatal ember mosolygott ezen s egy este utána lopózott, megtudni, hogy hol és milyen környezetben lakik ez a jó szemü, tapasztalt, tiszta, hideg kis szűz?

Lucskos, hideg, sötét téli este volt s boltzárás után a leány nyugodtan, gyors, erélyes lépésekkel sietett a Ferencváros apró és sűrűn egymásután következő utcáin végig. Az alacsony, földszintes házak ablakaiból festett arcú leányok nevetgéltek ki s a mindenféle csodaállatokhoz címzett korcsmákból káromkodás, kiabálás hallatszott. A leány, mint valami magától járó, bűvös virágszál lépkedett a tisztátalan homályban.

Valahol a Tompa-utca végén, egy vedlett falu, hosszú, alacsony ház előtt megállt. Rossz deszkakerítés húzódott el a kapu mellett s rajta mindenféle címtáblák. A leány belépett a kapun s eltűnt a fiatal ember szeme elől. Otthon volt.

*

Ujév után, egy reggel, amint Pepsa a boltajtó előtt várakozott az asszonyára, a cselédje jött helyette azzal az üzenettel, hogy a kisasszony maga nyisson, mert az asszony beteg, nem jöhet.

Pepsa még nem nyitotta ki egyedül a boltot s amint kezében érezte a kulcsokat, olyan remegés fogta el, mint a szerelmes leányt az első csók után. A szive dobogott és szédülve nyitotta ki a szép, fényes, tiszta, fehér ajtót.

Odabenn szétterjesztette a két karját s szemével szerelmesen végig csókolta az egész boltot. Megtapogatózott benne minden egyes darabot, miközben a zöld szeme magnetikus fényvel csillogott és boldogan suttozta: minden az enyém... Ez a fehér fal... A fehér pult... A fehér asztal... Ez a nagy tisztaság, a fényes tükrök!...

Rendezgetni, tisztogatni kezdett. Előkereste a portörülőt, de ezt annyira durvának és méltatlannak találta a drága holmikhöz, hogy nyakáról leoldotta kis fehér selyemkendőjét s azzal kezdett törölgetni. Mint a fiatal anya gyereke szeméről a könyvet, olyan vigyázva érintette és szedegette föl a butorokról a porszemeket. Szép, piros szájával minden kis sarokba befújt s még délelőtt tíz órakor is törölgetett, mikor az asszonya barátja bejött a boltba.

A leány arca ki volt pirulva, hideg szemére rá se lehetett ismerni s a fiatal ember meglepetten nézett reá.

- Hát magával mi történt? - kérdezte.

- Nagyon boldog vagyok - mosolygott a leány.

- Ugyan - mondta a másik gunyosan - meglehetősen rossz időt választott a boldogságára! Az asszonya nagy beteg, meglehet, két hónapig sem tud a boltja felé nézni.

Pepsával forgott a világ s a kezeit összekulcsolta.

- Két hónapig!

- Bizony, mit fog itt maga addig egyedül csinálni?

A leány kissé gondolkodott, azután olyan kedvesen elmosolyodott, mint eddig még soha.

- Oh, - mondta - reggel korán kelek, mert itt fogok aludni az üzletben. A falakat minden reggel letörülöm, az ablakokat és tükröket megmosom és rajzolni fogok, sokat, sokat. Új formájú bokrétákat találok ki, új diszítést a cserepekre. Az asszony nem ért semmihez. De én értek. Érzem. Az én anyámnak az apja gazdag kereskedő volt Brünben, minden rokonom kereskedő, csak az apám iparos és csak mi vagyunk szegények. Meglássa, mit csinálok én két hónap alatt az üzletemből!

- Az üzletéből? - mosolygott a fiatal ember.

- Igen, két hónapig az enyém - szólt komolyan, szinte fanatikusán a leány.

És Pepsa hat hétig a mézesheteket élte a fehér boltjával. Ez az idő volt életének legboldogabb ideje.

Hat hét után, egy este, azzal a hírrel toppant be a fiatal ember, hogy másnap már bejön a boltba a régi gazda is.

A leány nem felelt. Sápadtan ült az asztala előtt, pillái remegtek és sirva borult le az asztalra.

- Ugyan ne legyen gyerek! - kacagott a fiatal ember. - Tíz-tizenöt év alatt összegyűjt annyit a keresetéből, hogy nyithat magának egy kis boltot.

- Soha, soha! - zokogott a leány. - Nyolcan vagyunk testvérek, kettő közülök tüdőbeteg s a mamám is beteges.

A cinikus fiatal ember egy percre zavarba jött, de aztán vállat vont s közelebb ment a siró leányhoz.

- Ej, hát ne legyen gyerek - szólt s rátette kezét a leány fejére. - Azért mégis lesz boltja... Egy hét múlva... Két nap múlva... Amikor akarja... Lehajolt s megcsókolta a leány haját.

Azután elvörösödött s fogta a kalapját... Pepsa arcul ütötte.

A leány egyedül maradt s mikor leengedte a kis fehér bolt vasredőit, megvetette a bolt földjén kemény kis ágyát, lefeküdt és sirva dugta fejét a párnák közé. Nagyon fáj a szive. Jobban, mint mikor a királynőtől elveszik a koronáját, a koldussá lett gazdagot kiűzik palotájából, a szerelmes leányt elhagyja kedvese s az anya karjai között meghal egyetlen gyereke. Párnája vizes volt a könnyeitől s csak éjfél után szunnyadt el pár percre. Mindjárt fölriadt. Két kis fekete, törpe, álarcos ember állt álmában az ágya mellett, kik egy különös formájú késsel kinyitották a szivét s egy fehér galambot vettek ki belőle.

- Nesze - mondta az egyik kis törpe a másiknak - tedd el; ez a galamb: a sziv reménysége. Enélkül nem lehet élni, mert ha az emberek szivéből kiveszik a reménységet, meghalnak.

A kis vörös Pepsa rémülten ült fel. Kezét rászoritotta homlokára és úgy nézett fölfelé, a bolt hátsó ablaka felé, mely egy parochia kertjére nyílt. A két kis törpe ezen az ablakon tűnt el. Még a galambot is látta egyiknek a kezében s mikor eltűntek előle, egy fehér villanás maradt utánuk.

Pepsa fölkel, elővette a bolti létrát, odatámasztotta a magas, vasrácsos ablakhoz s fölmászott reá.

Odakünn holdvilágos, havas, hideg téli éjszaka volt s a papok fehér, holdsugaras kertje olyan volt, mint egy elátkozott tündér temető. Pepsa még soha sem látott ilyet. Egy ingben, a rémület és csodálkozás kifejezésével arcán állt a létra tetején s a vasrácsos ablakon keresztül lenézett a kertbe. Odalenn csodálatos, fantasztikus fehér virágok nyíltak a fákon, bokrokon, úgy ragyogtak, mint a gyémánt és Pepsa tisztán látta, hogy igen magas, fehér, hosszú fátyolos tündérek sétálgatnak a kert utain s hogy a levegőben a két kis fekete törpe megy előre, mindig messzebbre, már alig látszott belőlük valami... Már csak akkorák, mint egy labda... most mint egy tojás... most egy pont... most semmi... Eltűntek... A boltban hideg volt s a leány halálra-kéült ajakkal, zavaros szemmel állt a létra tetején. Fehér lába, plasztikus karja, szüzi keble olyan fehér volt, mint odakünn a tündérek fátyla s a szemét lehunyta. Szédült. Leszállt a létráról s felöltözött. Cipőt huzott, szoknyát, bluzt vett magára, mindent s újra fölállt a létrára. Az ablak mellett, egy nagy kampós szög volt a falba verve, szalagok, csinált virágok függtek rajta s Pepsa leszakította róla ezeket. Csak egy erős, hosszú szalagot tartott meg közülök s a többit ledobta.

És nézett le a holdsütötte kertbe. A közeli toronyban kettőt ütött az óra s a parochia udvarából kakaskukorékolás hallatszott... És Pepsa megmérte a szalagot és megrázta a falbavert szöget... Erősen állt...

A SEGÉDSZINÉSZNŐ

A kis vidéki színház frissen festett vasráczozatán verebek ugráltak s a virágágyakba jácintot és tulipánt ültetett el a város kertésze.

A ragyogó, de hideg áprilisi nap még mindig lanyhán végezte királyi kötelességét a természettel szemben; a bokrok még alig hogy rügyet hajtottak s a fü vérszegényen, kedvetlenül bujt ki a földből, melyet sehogy sem akart a nap fölmelegíteni.

Színészek és színésznők, kik nemrég jöttek ki a próbáról, a színház előtt ácsorogtak és melegedtek a hűvös napnál, mialatt a vendégművészről beszéltek, kivel együtt próbáltak és aki ép most jött ki a színház ajtaján, az igazgató és férje kíséretében.

A vendégművész, huszonnégy-huszonöt éves, ragyogó szép fekete asszony volt. Délceg, üde, egészséges, boldog és büszke. Egyike volt azoknak az urileányokból lett színésznőknek, kik egyenesen a zsurokról és báli termékből lépnek a szinpadra s kiket úgy a szinpad, mint a közönség, mindig azzal az előre kiutalványozott szeretettel fogad, melyhez a tehetséges, de homályos származású színésznő - ha tud várni - csak lassu és nehéz küzdelmek árán jut el.

Ez a szép fiatal nő azonban tehetséges is volt s emellett, boldog asszony. Szerelemből ment és szerelemből vette el egy gazdag, előkelő társadalmi állású fiatal ember és az eddigi élete még nem volt egyéb, mint öröm, ragyogás, fény és tisztaság.

Természetes, hogy a vidéki színésznők, a mostoha életnek szegény kis szolgálói, néma keserűséggel néztek utána. A férfiak annál lelkesebb csodálattal.

- Egy igazi istennő! - szavalta a hősszerelmes, egy szép hangu, fehér gamasnis, világos überziheres fiatal ember. - Látjátok, - fordult a nőkhöz, - *ilyennek* kell lenni!

Az *ilyennek* szóban benne volt mindaz, amit a magas erkölcs himezett biborban és csipkék között, az erkölcsi oltár szentségtartójában őriz és a művészet skálájának mindazon csodahangjai, melyeket legfőlebb egy-egy olyan fülemile tud eldalolni, mint Duse vagy Sarah Bernhard. És ezt olyan nőknek mondták, kikkel a művészet és az élet olyan játékot űzött már - vagy fog még ezután űzni, mint a gyerek a vízbe szorított üveggel. Az üveg szeretne kibujni, felül kerekedni, vígan és boldogan úszni, de kegyetlen végzete nem engedi. - Csak szivjad tele magad és bugyborékolj lenni, de föl nem jössz a víz alól!...

Öt nő hallgatta az *ilyennek kell lenni* urat. A komikáné, az anyaszínésznő, a fiatal hősnő, a naiva és egy segédszínésznő. Mindannyian fáradtak, kiábrándultak, keserűen megnyugvók és cinikusan, vagy gondolat nélkül élők. Végig néztek a hősszerelmesen s a komikáné megvetéssel fordította el szemét róla.

- Marha! - mondta egyszerűen és őszintén s megfordult. Elment haza. A többiek követték példáját. A sarok cukrászdáig együtt mentek, szóvalanul, lehangoltan, ott szomoruan egymásra mosolyogtak és elváltak.

A legszomorubb közöttük, a kis segédszínésznő volt. Egy kellemes arcú, kis termetű, vékony, barna nő. Az első ifjuság már mögötte volt, harminc éves elmúlt, de a második ifjuságba még nemrég lépett bele.

Mikor elvált a többiektől, fátyolát lehuzta arcára, kopottas, sötétzöld köpenyét, melyet még három esztendő előtt vett egy kövér primadonnától és ő maga szabta át magának, begombolta, muffját melléhez szorította s elindult a meredek Felhő-utcának, mely hosszú volt, mint a szenvedés utja s ennek is a legvégén lakott. Amint így ment fölfelé a hegyen, szomorú, álmodozó szemmel s a tavaszi szél minden jókedv nélkül, közönyös nyugalommal játszado-

zott sötétkéék fátyolával, olyan volt, mint annak az angol piktornak a sokatmondó, ködös pasztellképe, aki először festette meg a tengerparton ülő és várakozó asszonyt.

Az utca, melyen a segédszínésznő fáradtan, lassan lépkedett fölfelé, csupa komoly, öreg, kőkerítéses házakat hordozott hátán. Az öreg, zsendélyes tetőket barnászöld moha pusztította, egy-egy csomóban kövirózsa gubbaszkodott a moha között s a vasrácsos ablakok olyan gonosz szomorúsággal nézegettek le a hámlott falakról, mintha valamennyi egy-egy halálraitélt rab lett volna, aki utoljára nézi meg a világot. Ha a kőkerítésen keresztül, a még csupasz faágak már lombosan hajoltak volna ki, más karaktere, más színe lenne mindennek; így olyan nyomasztó, sebeket föltépő, komor, bánatos volt az egész utca, mint a kijózanodott lélek sóhajtása, mely azt mondja: minden elmulik, de mindent későn tudunk meg!...

A kis színésznő szeméből lassan hulltak a könnyek, de nem törülte le. Nem jött vele szemközt senki, nem látták s talán ha látják sem látja ő. Most a *szürke nénikék* klastromához ért. Elment a kert hosszú kőkerítése előtt s gépiesen befordult a kápolna ajtaján, melynek oszlopa mögött egy öreg koldusasszony ült. A fehér, hideg fényű, viasz-gyöngyhöz hasonló kápolna már üres volt. Tizenegy óra lehetett és a színésznő egyedül ült a padok között. Csak egy nagy, zöld légy kereste szabadulását az egyik ablakon keresztül, de hiába. Fáradhatatlanul zümmögött, könyörgött az ablaknak, hogy nyiljék ki, de minden, mihez élő lény könyörög: hajthatatlan, süket és néma.

A színésznő fölemelte fátyolát, zsebkendőjét szemére szorította és sirt. Némán, hang nélkül, csak a válla remegett görcsösen. A faragott és festett szentek közönyösen nézték fájdalmát s mikor egy-egy pillanatra levette szeméről a kendőt, hogy fölnézzen az oltárképre, mintha a felhők közé repülő Szüzanya is hidegen nézett volna le vissza reá s mintha a tekintete azt mondta volna:

- Késő, minden késő, Paula!

Ebben a pillanatban ruhasuhogást hallott maga mellett s mintha egy szellem ment volna el előtte, hűvösség csapódott arcába. Föltekintett. Az egyik oldal ajtón egy öreg pap jött be s két apáca. A pap bement a gyóntatószékbe s az egyik apáca elhelyezkedett a gyóntató fülke előtt. A segédszínésznő letörülte könyeit s hirtelen szenvedélyes vágy fogta el, hogy ő is gyónhas-sék. Felállt s odament a másik apácahoz, ki egy padban térdelt és ujjával megérintette az imádkozó apáca vállát.

- Kedves testvér, - suttogta, - gyónhatnék önök után én is?

Az apáca, egy szürke arcú, fénytelen szemű, keskeny száju, idős nő, fölvetette pilláit, melyek a másik percben már újra eltakarták szemét.

- Nem hiszem, - mondta röviden.

- Szeretnék, - könyörgött a segédszínésznő, de az apáca nem felelt. Vagy talán felelt, azt, hogy: én is sok mindent szerettem volna!... de senki sem hallotta.

Paula visszaült helyére és már nem sirt. Gyónni akart, maga sem tudta miért, de az életét szerette volna ebben a hideg, szomoru kis templomban elmondani annak az öreg, szikár, reszketősfejű, ősz papnak, aki benn ült a gyóntatószékben és hallgatta az apáca monoton hangon ledarált bűneit. Melyek lehettek ép úgy a valódiak, mint hamisak is. Ő a valódiakra készült és végig akart nézni az életén, mint az az ember, aki valami magaslatról nézi a lent folyó patakat. És az élete, mint a patak, elfolyt előtte. Az ifjúsága, a házassága, a bűnei és szenvedései...

Apjára, a részeges végrehajtóra, alig emlékezett. Kisgyerek volt, mikor meghalt s az anyja másodszer is férjhez ment. Egy vagyonosnak hitt, de alapjában nem az, rosz, ostoba és önző

emberhez. Emellett is boldogtalanul éltek s anyja korán férjhez adta. Megszerette egy már nem fiatal fűszerkereskedő és elvette. Ő tizenhét esztendő volt, az ura negyvenöt. Okoskodó, tudatlan, durva ember. Ő ellenben iskolázott, értelmes leány volt. Szerény, ábrándos és egy egészen más férfiről, egy más házasságról és szerelemről álmodozott. Az urát nem szerette és a szerelemre sokat gondolt... És a szerelem, mely csak ott szokott késni, ahol szándékosan késleltetik, megérkezett. Egy fiatal, csinos tanító képében... A tanító intelligens ember volt, sokat olvasott, színházba járt, ismerte Ibsen: Nóráját s egy nap, mikor ő egyedül ült ura boltjában a kasszánál, a tanító sokat beszélt neki Nóráról, a nő egyéniségéről, önmaga iránti felsőbb rangú kötelességéről s a végén azt tanácsolta neki: ilyen arccal, hanggal és intelligenciával nem itt, a kassza mellett a helye a nőnek, - az a bizonyos nő: ő volt, - hanem a színpadon... És alig pár hónap múlva, otthagyta az urát és elment egy kis vidéki társulathoz kóristanőnek. Nem könnyen ment, de nem is nehezen. Már akkor kedvese volt a tanítónak, aki azt ígérte, hogy elveszi és szabadság után vágyott. Mikor aztán megvolt a szabadsága, a tanító elhagyta. Egy kis fiut hagyott nála emlékül és ő maga eltűnt... Két esztendeig siratta, az öngyilkosságtól csak nagyon finom érzéke tartotta vissza és élt... Másodmagával - harmincöt forintból... Főzött, mosott, varrt, a gyereket ápolta, próbára járt és este a színházhoz, melyől elveszítette már minden illúzióját és egy vágya volt csak szívének: szeretni egy férfit, aki viszont szereti őt és mindentől és mindenkitől távol, tisztán, nyugodtan, boldogan élni. Nem lehetett... Olyan sápadt, szomorú, félnék és tartózkodó volt, hogy senki sem óhajtott hozzá közeledni. És egyszer mégis megtetszett ő is valakinek... Egy kritikus, nős ember, kezdett utána járni. Ő ellenben kerülte, hidegen viselkedett vele szemben és azt mondta magában: minek? Mit várhatok egy nős embertől? Bizonyosan fiatal felesége van, akit szerelemből vett el és én a világért sem lennék más asszony boldogtalanságának okozója... Jött azonban a régi nóta: hidegség és tartózkodás annál jobban ingerli a férfit... És a férfi nem tágitott. Az igazgatóval kisebb szerepeket adatott neki, fizetését fölemeltette, ambíciót, önhitet ébresztett benne és emellett olyan alázatosan könyörgött a szerelemért, hogy ő szerelem nélkül is megajándékozta önmagával... És végre mi könnyebb? Megszeretni azt, aki minket szeret... Nem volt senkije. A szíve és élete szomorú volt, a szerelmet nem kereste, az üzte fel őt és még csak huszonkét éves volt...

Azután?... Hogy is történt?... A segédszínésznő gondolkodott... Egy gyöngye recscsenés hallatszott, a gyónó apáca most tette be maga után a szék ajtaját s a másik apáca felállt a padból...

- Most mindjárt én következem, - gondolta a színésznő és ráfektette fejét a két karjára.

- Azután, azután, - gondolkodott tovább, - újra megcsaltak... Alig hat hónap után elhagyott... És jött a harmadik... a negyedik... az ötödik...

És a segédszínésznő csöndes zokogása egy csomó kérdéssel töltötte meg a kis templom hűvös levegőjét, melyre senki sem válaszolt. Sem az imádkozó apácák és az öreg pap, sem a faragott és festett szentek. A mennyekbe repülő Szűzanya közönyösen nézett le a földön zokogó leányára és a zöld légy hiába könyörgött az ablaktábláknak: csak egy hajszálnyira nyiljatok meg!

Az ablaktáblák és az egész világ, mint egy rettenetes, kőszívű hóhér, némán hallgattak.

EGY NAP

*Mindig egy nap,
végig az életen.*

Már mindjárt reggel, valami végzetes köd fojtogatta a levegőt és nehéz, szomoru, szürke borulás ült a hegyeken.

- Valami fog történni - gondolta Katinka, mikor reggel öt órakor felhuzta ablakán a rolettát és hamarosan magára kapta ruháját, hogy a bácsijának megfőzze a friss kávé, melynek minden reggel fél hatkor ágya előtt kellett állni. Amíg végigment a régi falusi ház kőkockás folyosóján, szíve összeszorult s a gyertya elaludt kezében. A sötétben tapogatózva sietett a konyha felé, hol jóízűen horkolva aludt még mind a két nőcseléd. Csak ő és két férficseléd lenn az istállóban volt még ébren az egész házban. Mire a szolgáló kiugrott az ágyból, Katinka már megrakta a tüzet, előkészítette a kávé, tejet, megpirította a kenyeret és tálcára rakott mindent. A tűz vígan pattogott, de azért hideg volt még a nagy, kőkockás konyha, az ablakokon már jelentkezett az első, még gyöngén rajzolt novemberi jégvirág és Katinka megborzongott. Fázott. Vékony, formás kis orra vörös volt a hidegtől, jóságos, kedves szája és kék szeme valami nyughatatlan félelem előérzetétől hol lázasan felcsillant, hol meg elsötétült.

Mikor visszament a szobájába fésülni, egy percre megállt az ablak előtt és a szíve újra elszorult. Azután kibontotta a haját, hanem mielőtt fésülni kezdett, elővette a kártyáját és kivetette. A kártya nagy bánatot és levelet jósolt. Katinka ijedten csapta össze a kártyát és arra gondolt, aki legkedvesebb volt a szívének, Gyurira, az unokatestvérére.

Délelőtt, mikor megjött a posta, néhány nagy pecsétetes, hivatalos levél jött s a Katinka szíve megkönnyebbült. Ő vitte be a leveleket a nénjéhez és ismerte már a levelek formájáról, címzéséről, hogy egyik az ügyvédtől jön, másik a Curiától, harmadik a törvényszéktől, mire elmúlt minden aggodalma. Már tíz óra volt, de a nagynénje, a bronchitiszével még ágyban feküdt és a paplanán páciencot vetett ki. A fején szalagos hálófejkötőt viselt, homlok-frufruja papirosba be volt csavarva és kövér, fehér, ráncos keze alig látszott ki a sok értéktelen gyűrű közül.

Mikor Katinka a három levelet letette eléje, először a Curia levele után nyult és nyomban behivatta az urát.

Az öreg ur slafrokkban, hosszuszáru pipával és rákvörös arccal jött be. Most állt fel a cserépkályha mellől, melyet éjjel-nappal fűtetett és ahol a nap legnagyobb részét azzal töltötte el, hogy csataleírásokat olvasott. Még pedig olyan tüzzel és szenvedélylyel, hogy belévörösödött, a lélekzete csak úgy zihált s a szeme állandóan dühös elszántsággal csillogott.

Mikor bejött a feleségéhez, ez már elolvasta a Curia levelét és nyögve feküdt a cifrán slingelt párnákon.

- Olvassa - nyujtotta oda a levelet. - A Curia végzése. Elveszítettük az örökségi pört. Most aztán szedje össze a kis eszét, amit még nem háborozott el és mondja meg, mit csináljunk?

Az öreg ur elolvasta a végzést, azután a törvényszéknek cifra, értelmetlen magyarázatát, melyből alig értett meg három szót és végül az ügyvéd levelét. Mire mindegyikkel készen volt, a háborus vörösség hiányzott már lusta, kedves öreg arcáról, de még mindig eléggé vörös volt.

- Gondolkodni fogok a teendőkön - mondotta látható leverten és visszatette a leveleket a felesége ágyára.

Ez mérgesen mozdította meg lábát a paplan alatt.

- Nincs itt semmi más teendő - mondta ingerülten - mint egy jó parti.

Az öreg ur csodálkozva vetette fel a fejét.

- Maga akar férjhez menni, lelkem?

- Eh, - kiáltott az asszony ingerülten, - ne legyen hülye! Gyurinak kell megházasodni. Még pedig krajcárral sem alább: egy milliónál.

- És Katinka? - kérdezte az öreg ur kerekre nyitott szemmel. - Mi lesz Katinkával?

Az asszony vállat vont.

- Mi lenne? Le fog mondani.

- És boldogtalanná tenné a testvére gyermekét, ezt az áldott jó leányt, kinél jobb feleséget soha sem kap a fiának?

Az asszony szeme mint két vasvilla szuródott az öreg emberbe.

- És maga csak úgy mirnix-dirnix földönfutó koldussá tudná tenni a saját fiát, két leányát, engemet és saját magát, egy gyerekes szerelmeskedés, elígérés miatt? Van magának elég spiritusz a fejében? Itt egy egész családnak az egzisztenciájáról van szó és nem egy ostoba kis leánynak a szerelmes álmodozásáról. Érti? És most küldje be hozzám Katinkát.

Mikor egy órával később Katinka kijött a nénje szobájából, szeme ki volt sirva, szája rángatózott valami nagy keserüségtől és imbolyogva ment végig a hosszú, hideg, kőkockás folyosón. A szobájában úgy felöltözve lefeküdt az ágyára és aznap nem látta őt senkise. De másnap reggel öt órakor már újra végigment a hosszú folyosón, a konyhában felköltötte a cselédek, megfőzte a kávé az öreg urnak és dolgozott, csak úgy, mint tegnapelőtt, azelőtt és mindig. Az egész házban rajta volt a legtöbb teher, a legtöbb gond. Az egész család, Gyuri kivételével, könnyelmű, költekező, gyerekesen préda volt, kik egymás között hajba kaptak két krajcáron, de a forintokat vigan hajigálták ki az ablakon. Az egész gazdaság, háztartás, kiadás, bevétel Katinka kezén fordult meg, ki nem volt több husz esztendősnél és őt esztendeje szerették egymást az unokabátyjával, ki hadnagyi rangban szolgált a huszároknál, valamelyik alföldi garnizonban.

*

Gyuri megházasodott. Eladta az anyja, nem épen egy millióért, de nem is volt sok híja. S a zsindegyháza ősi kúria cseréptetőt kapott, a csalánnal, bürökkel benőtt kertet parkirozták, kertészt adtak melléje, új lovak, szarvasmarhák jöttek az istállóba, pesti cselédek a konyhába és a Katinka szobáját is újra butorozták. Divatos, fehér butorokkal, puha szőnyeggel és a Gyuri első kis fiát ide hozták, mikor elválasztották.

Katinka átvette a kis fiut, ki az ő karja közt nyomban elhallgatott. Megetette cukros tejjel, elaltatta és éjszaka oda ült a gyerek bölcsője mellé. Meleg, világos júniusi éjszaka volt, a hold hideg, márványos fénye szomorú melancholiával ragyogott a leányszoba szüzi fehérségén, hol egy kis gyerek-pihegett, édesen, nyugodtan s a bölcső mellett egy szomorú leány zokogott. A kis fiu olyan volt, mint az apja. Ugyanaz a szem, száj, orr és a Katinka fájdalma, keserősége és szerelmes asszonyi sóvárgása azt kiáltotta az éjszakába:

- Az enyémnek kellene, hogy legyen! Az én szerelmes vágyamnak, hűségemnek, odaadásomnak a bimbója kellene, hogy legyen.

De nem kapott reá semmi feleletet. A hold hideg maliciával mosolygott reá, a fülemiléket künn a kertben elfoglalta a saját szerelmi sóvárgásuk s az ég, a föld, a levegő, minden csak

önönmagával törődött. A saját vágyaival, érzéseivel, melyeket senkiért, semmiért fel nem áldoz, hanem küzd, dolgozik, harcol s ha kell: öl, rombol, gyilkol önönmagáért. És ott a bölcső mellett, Katinka megértette a természet nagyszerű, egészséges és bünös önzését és a keze átkozodva szorult össze. De csak egy pillanatra. A másik percben ismét ő volt, a régi Katinka. Letörölte a könnyeit és boldogan, több mint angyali jósággal és szeretettel egy másik asszony gyereke iránt, leste ennek minden lélekzését és virrasztott mellette, míg azok, akiké volt, nyugodtan aludtak egymás mellett.

Három évvel később, a második gyerek születésénél, a fiatal asszony meghalt. Gyuri özvegygé lett s a két gyerek nevelése Katinkára maradt. És Katinka régi vágya, régi álma feltámadását érte. Gyuri meghatottan nézegette őt, amint betegségükben ott virrasztott a két kis árva ágya mellett, varrta a ruháskáikat, főzte az eledelüket. Kezük gyakran kereste egymást az alvó gyerekek ágyánál, fejük összesimult s bár a férfi szerelmes remegését, szemének sóvár vágyát nem látta Katinka, de hitte, hitte szentül, tragikus komolysággal, mindennél erősebben és mindennél több hittel.

Még csak huszónhét éves volt, de a fájdalom és a sok munka megörölte. Többnek látszott. Haja már őszült, formái elvesztették gömbölyüségüket, arcának zománca: üdeségét. Katinka már nem volt kívánatos, de jó volt, mint egy Isten. És mert csak huszónhét esztendő volt még, szeretett. Szerette forróbban, szenvedélyesebben, mélyebben az elsőt, az utolsót, a végzetét, a szerencsétlenségét, az egyetlen egy férfit, akit ő szeretni tudott.

És egy nap - mennyi ilyen ostobául tragikus nap van az életben - Gyuri másodszor is megházasodott. Elvett egy tizenhét esztendő, nagyon szép, nagyon üde, nagyon közönséges és nagyon romlott leányt. A második asszony, mikor elverte az ura fele vagyonát, egy nap - újra egy nap - megszökött egy fiatal emberrel. Véletlenül a Gyuri gazdatisztjével.

Mintha riportot írta a novellista. Semmi poézis, csak száraz tények, melyek falanksz-rendszerrel sorakoznak egymás után. De vannak napok, amikor az ember nagyon lenézi az életet, melyben sem igazság, sem rendszer, sem megtorlás, bünhődés és semmi sincs, csak bün. Mintha az élet csak arra való lenne, hogy vakon, bután, vagy a leggonoszabb könnyelműséggel éljünk benne...

Katinka visszaápolta Gyurit az életnek és Gyuri két ízben bocsátott meg a feleségének. Katinka férjhez adta a Gyuri leányát, tizenhét esztendővel később az unokáját és amikor meghalt, csak arra kérte a két asszonyt:

- Ne felejtsetek el nagyon hamar. És a két asszony nagyon hamar elfelejtette az öreg Katinkát. Egyiknek sok gyereke született, a másik nagyon szerette a nagy társaságot és az emberek sok mindenre ráérnek, csak arra nem: hogy ne felejtse. És elfelejtették Katinkát, nagyon hamar. Egy nap már alig emlékeztek rá és egy nap már nem is emlékeztek.

FAUST

A lombikban kialudt a tűz, az üstben, mely apró rekeszekre volt osztva, kihült a különböző és bizarr színű vegyi folyadék s Faust ott ült íróasztala előtt. Még csak ötven éves volt, de haja már fehér, szeme bágyadt, keze erőtlen. Homloka gondtól szántott, bőre pergamensárga s a lelke fáradt.

Az íróasztalon, melynél Faust ült, egy halálfejnek homlokcsontjába helyezett óra éjfél-t mutatott.

A különös berendezésű, bolthajtásos szoba levegője szinte keserű volt a nehéz mérgek párolgásától, meszelt fala nyirkos, néhol hosszú sávok jelezték rajta az esőcsöppek, - a szorgalom - hatalmas erejét, mely a gondozatlan falusi ház tetejét keresztül marta, mint valami gyilkos rozsdá az erős vas oldalát, melyen lyukat ejt.

A falakon végig pókhálósálak, a könyvszekrények tetején por s a lombik melletti asztalon kisebb-nagyobb üvegek, gyilkos mérgekkel, savakkal teli.

Faust előtt egy kis üveg mérge állt, erősebb az összes mérgeknél együttevén s egy szelet papiros, rajta két szóval: *Consummatum est...*

- Merész sirfelirat! - szólalt meg hirtelen egy gunyos hang Faust háta mögött s a széke karjához támaszkodva, ott állt mellette az ördög és megvető mosolyal nézett reá.

Faust nem felelt. Pilláit még mélyebben engedte le szemére és hallgatott.

- Ugy ülsz itt, - folytatta az ördög - mint riválisom fia egykor az Olajfák hegyén, mikor látta, hogy onnét csak egy felé vezet már az ő útja, a keresztfa alá. Látod, pajtás, az emberi ostobaság abban csucsosodik ki legfrappánsabbul, hogy nem akar előre látni. Mert tudni, tudna. Jézus Krisztus is tudott volna, XVI. Lajos is tudott volna, Napóleon is tudott volna és te is tudtál volna. Csak nem akartatok tudni. Ha Jézus Krisztus nem veszi a fejébe, hogy neki meg kell halnia az emberekért, nem kellett volna meghalnia az emberekért, csak saját magáért. Ha Lajos nem tetézi apái bűnét a magáéval, akár élő szépapja lehetett volna egy XIX. Lajosnak, s ha Napóleon beéri Franciaországgal, mint Franciaország királya hal meg. Ha te, Faust barátom, nem kötöd magad ahoz, hogy megkeresed némely nyavalyák szérumát, lokalizárod a mérgek erejét s tetejébe lefőzöd magát az Uristent és beállsz második teremtné, vegykonyhákban termőmagvakat állítani elő, mint elsőrendű budapesti tanár, ma 50-60.000 forint évi jövedelemmel bírsz, főrendiházi tag vagy, lenne címed, méltóságod, feleséged a legerényesebb és legjobb nő s szeretőd, a legszebb hurik. És meghíztál, kiszélesültél, megféríjasodtál volna. Nagy eszed, nagy vagyonod, tekintélyed, európai hirt szerzett volna s ma, ötven éves korodban, a halálra csak olyformán gondolnál, mint egy olyan elkerülhetetlen végcsapásra, ami negyven esztendő múlva okvetlenül reád talál, akár a selyemtakarós ágyadban, akár a drága hintódban, akár a Riviéra narancsvirágos utjain, de reád talál. Nincs kitérés. És tessék! Ma ötven éves korodban, rang, vagyon, katedra, páciens, sőt minden jövedelem nélkül, kikacagva, ami majdnem azt jelenti: elfeledve, egy lyukas tetejű falusi házban, egy bus őszi éjszaka, mikor a lombik üstjében olvadó ostobaság sistergésének zenéje lekottázta a füledbe: hogy számár vagy, bolond vagy, hiába éltél, ki akarod inni a sok esztendő kotyvasztásod egyetlen eredményes lőrését: a magad halálát. Gratulálok! Ezért érdemes volt élni, dicső doktor, kinek félig a guny, félig a titkos csodálat adta a Faust nevet. Szép Faust vagy! Nyomába se léphetsz ösödnek. Szégyeld magad! Tíz esztendő óta kerülgetlek, ígérve ifjúságot, vagyont, szerelmet, hirt, dicsőséget s nem fog rajtad az okos szó. És ezt te erénynek nevezed. Menj! Szégyene vagy az emberiségnek. Mert a helyett, hogy künn élnél a nagy világban s gyógyítanád a már kéznél levő tudományal a szenvedő emberiséget,

ahelyett itt ülsz a bagolyodudban és elsorvasztod agyvelődöt olyan hiábavaló kutatással, amit egykor a véletlennek szeszélye vet bele egy náladnál százszorta kevesebb tudású, de százszorta szerencsésebb kezű anti-tudósnak serpenyőjébe.

Mit ülsz hát itt, mint egy modern Marius a tudomány csődjének romjain? Állj fel, egyenesítsd ki csüggedt válladat, emeld föl eszméktől sulyos fejedet és lépj ki ez elátkozott ház ajtaján. Én követlek, veled megyek. Kedvelem az eszes és makacs főket. Jer, menjünk! Minden nagy eszű, erős akaratu embernek annyi kincs jut ki az életből, amennyit belát a szemével. Még nem késtél el, siess! Még van tizenöt erős esztendőd s ezalatt mindent elérsz. Mértföldes csizmákat húzok lábadra, csak jöjj. Mondom, kedvelem az eszes embert, aki a többieket jászolba köti, szénát rak eléjük és azt mondja nekik: egyetek! Ez az én emberem, az én dicsőségem s te az leszel, csak hallgass reám. Valamit csak feltaláltál tiz esztendő alatt, valamivel csak előbbre vitted a tudományt, nem? Rázod a fejedet? Hát nem fedeztél föl semmit s nem előre, hátrább vitted a tudományt. Ez is valami. Sőt okos ember kezében: minden! Hisz építeni vagy rombolni, olyan egyre megy. A kettő között nincs más különbség, mint hogy a jónak kevesebb s a rossznak nagyobb publikuma van. Rajta hát, Faust! Dobd le meggömbült válladról piszkos vászonzubonyodat s eredj, vegyél ezer forintos bundát reá. A Belvárosban háromezer forintos lakást bérelj, rendeztesd be az első kárpitossal s diktálj nekem tollba minden ostobaságot, melyből kitelik egy háromkötetes mű és három éjszaka elteltével kezeden lesz a kézirat, melylyel Párisig meg se állj! Itt aztán adasd ki a könyvedet a legelső, a leghiresebb kiadóval. A költséget te fedezd s a kiadót te honoráld. Fizess neki, amennyit csak kér.

A sajtó néhány hangzatos nevű kritikusat is fizess meg. Aztán jöjj haza és kérd meg Budapest legelőkelőbb, leggazdagabb és legszebb tizenhat esztendő szüzét. Megkapod. És mindent megkapsz. A Párisban kiadott könyvedet, melyet a kelletlen tudás, a guny, a szatira diktált az ördög keze alá, mint a tudomány új evangéliumát, üveg alá teszik s az ostobák és gyávák csodálatával bámulják. Beválasztanak az akadémiába, kineveznek főrendnek, a világ összes képes ujságja a te fotográfiáddal lesz tele s a világ valamennyi szép nője feléd kínálja az ostobák, gazemberek és komédiások számára tartogatott szerelmét. Mit kívánsz még? Szólj! Mindent megadok!

Faust föl se emelte fejét; a szeme meg se rebbent s az arca nem pirult ki. Csak a kezével intett.

- Nem kell semmi! Elfáradtam.

Az ördög közelebb hajolt hozzá.

- A nyomoruság fárasztott el, de amint belekóstolsz a gazdagság, hirnév és dicsőség italába, menten új vért, új idegeket, új izmokat nyersz testedbe. Előre, Faust!

Faust a fejét rázta. Felkönyökölt íróasztalára s rámutatott a papirosra, melyre már ráírta bucsuszavát: Consummatum est...

Az ördög felkapta a papirost s darabokra tépte.

- Igy! Ilyet csak a hiu bolondok s a naiv fantaszták mondhatnak. Mi van bevégezve? Vajjon, hagy-e a földön kész művet az ember? A tudós, a politikus, a költő, a nyárspolgár vagy a paraszt? Micsoda nagyzási hóbort azt mondani: minden bevégeztetett! Még öreg riválisom, az Isten, sem mondhatja művéről: minden bevégeztetett!... Semmi sem végeztetett be! Csak megkezdett valami és folytatódik. Amiről te azt hiszed, hogy bevégezted, egy másik hozzád hasonló bolond, folytatja a világ valamelyik sarkában most, vagy tiz esztendő után, ötven, száz, vagy ezer után, de folytatja. Vagy talán a világ legnaivabb embere, Jézus Krisztus, a katholicizmus megteremtője, bevégezte művét? Nyisd csak ki a szemedet, Faust, be van

végezve a vallás? Nem forr-e, sistereg, ég tovább minden, befejezetlenül, folyton befejezetlenül, most, a jövőben és folytatólag, be a végtelenség ezredéveibe?

- Mindez engem már nem érdekel, - felelte Faust lehajtott fejjel. - A magam életét bevégeztem. Legalább ezzel érek el egyetlen pozitív eredményt, ha többet és mást nem érhettem el.

Az ördög kezdett dühbe jönni.

- Mi vagy te: gőgös, ostoba, makacs vagy naiv ember?

- Elfáradtam, - felelte Faust keserű megátalkodottsággal.

- Nézd, - szólt az ördög s leült melléje egy székre, - hát legalább mondd meg, mi fárasztott el?

- A csalódásaim! - sóhajtott Faust. - Minden reményem megcsalt.

- S te, - vigyorgott az ördög gunyosan, - te sohasem csaltad meg a reményt? Figyelj csak ide!...

Az ördög egy mozdulatot tett kezével s Faust különböző jeleneteket látott maga előtt elvonulni ifjúságából.

Először egy fehérre meszelt, rideg intézeti hálótermet. A holdvilág besütött az ablakon, s ezüstösen simult a falon függő nagy feszületre. A terem padlóján kofferek álltak, a diákok ruhaneműivel, könyveivel s a fiuk másnap örökre elhagyták az intézetet, hol most utolsó álmukat aludták a régi fehér falak között. Csak két ifju volt ébren, kiknek ágya egymás mellett állt. Az egyik fiu Faust volt s a másik legjobb barátja: Wagner.

- Esküdj meg, - suttogta Faust, - hogy mindig én leszek a legjobb barátod.

Wagner ünnepélyesen emelte esküre kezét:

- Esküszöm! És te sem fogsz elfelejteni?

- Nem! Nézd mit teszek! - A párnája alól kivette a penecilusát s karjára rátetováta barátja nevének kezdőbetűjét.

A kép változik.

Faust és Wagner az egyetemre jár s még mindig a legjobb barátok. Különösen Wagner, a gyengébb tehetségű diák, imádja a geniális Faustot. Faust előtte: az ész, a tehetség, a jellem, a jószág. S Faust husz éves korában elcsábítja ennek a szegény árva fiunak a tizenhat esztendő hugát...

- Most mit teszesz? - kérdezte Wagner sápadtan, mikor a huga mindent megvallott neki s megzavarodva, de a teljes bizalom fenségés nyugalmával kereste föl barátját.

Faust a vállát vonogatta.

- Vezeklem. Elutazom s többé nem látom viszont a hugodat.

Wagner csodálkozva nézett reá.

- Elutazol? Ez nem megoldás, Faust! Legalább ígérd meg, hogy ha elkészülsz, nőül veszed Margitot.

S Faust megígérte...

Harmadik kép.

Öt év múlt el. Faust külföldre ment s Wagner és Margit nem hallottak felőle semmit. De azért várták és hittek benne vakon, fanatikusan, szenvedélyes hittel. Wagner a könyve mellett várta s Margit a gyereke bölcsője mellett...

Negyedik kép.

Faust haza jött külföldről s csinos kis örökségéből elegánsan berendezkedett és mint orvos működött. Wagner fölkereste, hogy megkérdezze szándékáról Margitot illetőleg. De a Faust előkelő föllépése, elegáns lakása, gazdag könyvtára és gyönyörű, okos beszéde annyira megzavarta az egyszerű fiút, hogy elő sem merte hozni Margitot. Hazament s otthon csak annyit mondott a leánynak:

- Margit, mondj le reményeidről! Mi mindketten csalódtunk Faustban...

Ötödik kép.

Margit öngyilkos lesz s Faust ott megy a koporsó után Wagnerrel, kit a bánat iszákossá tett s idővel elzüllött...

*

A kép eltűnt Faust elől s az ördög vigyorgó képét oda tartotta eléje:

- Nos, uracskám? Hát mi az élet? Nem remények-e, melyek téged csaltak meg és remények, melyeket te csaltál meg?

Faust zokogva hajtotta le fejét és hallgatott.